

ΤΡΥΦΩΝΟΣ Χ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΣΧΕΔΙΑ
ΕΝΙΑΙΑΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

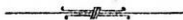
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: "ΕΡΜΟΥ",
ΛΕΠΕΝΙΩΤΟΥ 26 ΤΗΛ. 29.231
1938

ΤΡΥΦΩΝΟΣ Χ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΕΠΙΘΕΡΗΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Μηχαίη Σαμψιλάου
Διευτ. Καρποχωρίου.

ΣΧΕΔΙΑ
ΕΝΙΑΙΑΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Πρακτ.
211 2061g

18964

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: "ΕΡΜΟΥ",
ΛΕΠΕΝΙΩΤΟΥ 26 ΤΗΛ. 23.231
1938

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγρα-
φέως.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	Σελίς ε΄
--------------------	-------------

Τάξις πρώτη

1. Ὁ πατέρας, ἡ μητέρα	1
2. Δύο ἀδελφάκια	2
3. Μὲ τὴν μητέρα στὴν κουζίνα	4
4. Ψ, ψ	5
5. Κέντρα	7

Τάξις δευτέρα

1. Ἡ ἐξοχὴ κατὰ τὸ φθινόπωρον	9
2. Φύγανε τὰ χελιδόνια	11
3. Τὸ μανάβικο	13
4. Αἴθουσα διδασκαλίας	15
5. Ὁ δρόμος	19
6. Ἡ ἐκκλησία	23
7. Ὁ χειμῶνας	27
8. Διακοπὲς Χριστουγέννων	30
9. Ἦλθαν τὰ χελιδόνια	34
10. Πάσχα στὸ χωριὸ	35
11. Διάφορα κέντρα	37

Τάξις τρίτη

1. Τὰ πρωτοβρόχια	40
2. Τὸ σπίτι	42
3. Ὁ κῆπος	44
4. Τὸ δάσος	46
5. Τὸ χιόνι	48
6. Ἀνάμνησι τῆς πατρίδος	50
7. Τὰ Τρίκκαλα	53

	Σελίς
8. Ὁ προφήτης Ἡλίας	56
9. Οἱ βλάχοι	60
10. Τὸ πρόβατον	62
11. Ὁ σκύλλος	64
12. Διάφορα κέντρα	68

Τάξις τετάρτη

1. Ὁ τρύγος	71
2. Τὰ ὑψώματα τὰ γύρω τοῦ σχολείου	73
3. Ὁ χειμὼν	76
4. Ἡ ἀνοιξίς	81
5. Ὁ πελαργὸς	87
6. Ἡ ἀηδὼν	91

Τάξις τρίτη καὶ τετάρτη

1. Ὁ σπίνος	96
2. Τὸ χελιδόνι	98
3. Ἡ Κλαμπάκα	101
4. Τὰ Μετέωρα	103
5. Ἡ «Ἵφαντουργικὴ» οὐθὼν Ἰ. Τεγοπούλου	107
6. Διάφορα κέντρα	112

Ὄδηγιοι καὶ ὑποδείγματα

1. Ἀριθμητικὴ	115
2. Ἀνάγνωσις εἰς τὴν α' τάξιν	117
3. Ἀνάγνωσις εἰς τὴν β' τάξιν	121
4. Διδασκαλία Φυσικῆς Πειραματικῆς	123
5. Διδασκαλία Εὐαγγελίου εἰς τὴν ε' καὶ στ' τάξιν	123
6. Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία τῆς διφθόγγου εἰ	125
7. Διδασκαλία Α' ἀναγνώσεως	127
8. Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία μύθου ἐν τῇ α' τάξει	132
9. Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία ἐκθέσεως καὶ γραμματικῆς εἰς τὴν β' τάξιν	132
10. Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία ποιήματος	134
11. Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία εἰς τὴν Ε' τάξιν	137

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐὰν ἀληθεύῃ ὅτι τὰ πάντα ρέουν καὶ μεταβάλλονται, ἀσφαλῶς δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ὀριστικόν, τὸ μόνιμον καὶ ἀμετάθετον. Καὶ ἐφ' ὅσον τὰ πάντα ἐξελίσσονται, ἀναμφισβητήτως θὰ ἐξελίσσεται καὶ ἡ ταῦτα παρακολουθοῦσα ἐπιστήμη.

Συνήθως ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν νόμων ὡς περὶ ἀληθειῶν αὐταποδείκτων καὶ μὴ δυναμένων νὰ τεθοῦν ὑπὸ ἔλεγχον. Ὡς ἀναλόγους ἀληθείας θεωροῦμεν καὶ τοὺς κανόνες καὶ τὰ ἀξιώματα καὶ τὰ θεωρήματα καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ τὰς ἀρχάς. Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ὄλων τῶν ἀληθειῶν τούτων δημιουργοῦμεν τὰ συστήματά μας καὶ περαιτέρω τὰς σχολάς μας.

Ἐκεῖνο, ποῦ καλοῦμεν νόμον, δὲν εἶνε, εἰ μὴ τὸ σύνολον ὀρισμένων φαινομένων, θεωρουμένων ἀπλῶς εἰς τὴν ἐκδήλωσίν των. «*Τὰ σώματα θερμαινόμενα διαστέλλονται, ψυχόμενα δὲ συστέλλονται*». Τοῦτο καλοῦμεν νόμον καὶ δὴ θεμελιώδη. Καὶ ὅμως δὲν πρόκειται, εἰ μὴ περὶ ἀπλοῦ φαινομένου. Γνωρίζομεν βεβαίως τὸν τρόπον καθ' ὃν λαμβάνει χώραν ἡ συστολὴ καὶ διαστολὴ τῶν σωμάτων. Τὸν τρόπον τοῦτον παρατηροῦμεν καὶ περιγράφομεν καὶ σχηματίζομεν ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων ἔννοιάν τινα, τὴν ὁποίαν συνηθίζομεν ν' ἀποκαλοῦμεν νόμον. Καὶ ὅμως τὴν αἰτίαν τὴν βαθυτέραν τῆς διαστολῆς καὶ συστολῆς τῶν σωμάτων τὴν ἀγνοοῦμεν. Ἄδυνατοῦμεν δηλαδὴ νὰ δώσωμεν τὴν πρα-

λματικὴν ἐξήγησιν εἰς τὰ φαινόμενα αὐτά. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ φαινόμενον τῆς γονιμότητος, τῆς παγκοσμίου ἐλλείψεως καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς.

Ἐὰν ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ πεδίου ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὴν βαθυτέραν αἰτίαν τῶν φαινομένων, κατὰ μεγαλύτερον λόγον ἀδυνατοῦμεν νὰ καθορίσωμεν τὸν λόγον τῶν ψυχικῶν γεγονότων. Ὀμιλοῦμεν περὶ νόμων καὶ κανόνων ἐν τῇ λογικῇ. Καὶ θεωροῦμεν ταύτην ὡς ἐνιαίαν, ὁμοούσιον καὶ ἀμετάβλητον. Καὶ ὅμως κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸν ἰδικόν του τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, τὴν ἰδικήν του λογικὴν. Καὶ ὄχι μόνον οἱ ἀπαιδευτοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κατ' ἐξοχὴν μορφωμένοι. Καὶ ναὶ μὲν ἐμφανίζονται περιπτώσεις μὲ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τὰ αὐτά, ἢ ἐσωτάτη ὅμως ἐνέργεια τῆς ψυχῆς παραμένει ἄγνωστος καὶ δύναται νὰ εἶνε διάφορος καθ' ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις. Καὶ ἐφ' ὅσον ἐν πάσῃ στιγμῇ νέα στοιχεῖα προστίθενται εἰς τὴν συνείδησίν μας μεταβάλλοντα αὐτήν, φυσικὸν εἶνε νὰ μεταβάλλεται καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἀντιλαμβανόμεθα τὰ γεγονότα.

Ἡ αἰωνία ροὴ τῆς συνειδήσεως ἐδημιούργησε τὰς διαφορὰς εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν ψυχικῶν ἐκδηλώσεων, ἐκ δὲ τῶν διαφορῶν τούτων ἀπέρρευσαν καὶ αἱ ποικιλώταται κατευθύνσεις καὶ μέθοδοι ἐν τῇ παιδαγωγικῇ καὶ ἐδημιουργήθησαν τὰ διάφορα παιδευτικὰ συστήματα.

Ἀπὸ τὰ μέγρι τοῦδε γνωστὰ παιδαγωγικὰ συστήματα κανένα δὲν ἠμποροῦμεν ν' ἀποκλείσωμεν, ἀλλὰ καὶ κανένα δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἐπιβάλωμεν μὲ ἀποκλειστικὴν προτίμησιν. Ὅλα εἶνε σχετικὰ καὶ τὸ καθένα ἔχει τὰ μειονεκτήματα καὶ τὰ πλεονεκτήματά του. Καὶ

τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸν σύστημα ἔχει τὴν ἀξίαν του καὶ τὸ ἐρβαρτιανὸν καὶ τὸ τοῦ σχολείου ἐργασίας καὶ οἷονδῆποτε ἄλλο.

Ὅ,τι συμβαίνει μὲ τὰς μεθόδους, τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ μὲ τὴν διάταξιν τῆς διδασκομένης εἰς τὰ σχολεῖα ὕλης. Τὸ νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ διάταξις τῆς ὕλης ταύτης κατ' εἰδικὰ μαθήματα εἶνε προτιμότερα τῆς διατάξεως κατὰ μεγάλας ἐνότητες, ἀναλόγους πρὸς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, καὶ τανάπαλιν, εἶνε τολμηρόν. Τοῦναντίον θεωροῦντες τὰ ζητήματα ταῦτα σχετικὰ, ὀφείλομεν νὰ μὴ ἀποκλείωμεν κανένα τρόπον, ἀλλὰ νὰ ἐφαρμόζωμεν πάντα τὰ συστήματα, χωρὶς βεβαίως ν' ἀφιστάμεθα ὀρισμένων τινῶν ἀρχῶν παραδεδεγμένων ὑπὸ τῆς παιδαγωγικῆς.

Ἡ ἐνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία ἀναφέρεται εἰς τὴν διάταξιν τῆς ὕλης. Τὸ σπῖτι, τὸ σχολεῖον, τὸ τὸ χωριὸν εἶνε τὰ μεγάλα κέντρα, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς δώσουν τὰς μεγάλας ἐνότητας τῆς διδακτέας ὕλης κυρίως εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγρὸς καὶ ὁ λειμὼν καὶ τὸ ὄρος καὶ ἡ λίμνη καὶ ἡ παραλία δύνανται νὰ μᾶς δώσουν τοιαύτας ἐνότητας. Καὶ ἡ ὁμαδικὴ ἐργασία ἐπίσης καὶ ἡ ἐορτὴ καὶ ὁ ναὸς καὶ τὸ διδασκτικὸν μας βιβλίον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἀρκεῖ ὁ διδάσκαλος νὰ ἔχη τὴν ἰκανότητα νὰ βλέπῃ βαθύτερα καὶ ν' ἀναπτύσῃ ἀπόψεις ἐπὶ παντὸς ζητήματος καὶ ἐπὶ παντὸς σημείου αὐτοῦ.

Τῆς ἐνιαίας συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας παρέχουμεν εἰς τὸ ἀνὰ χεῖρας βιβλίον σχέδια ἢ διαγράμματα. Εἰς τινὰ σημεῖα ἐπεκτείνουμεθα, εἰς ἄλλα δίδομεν καὶ ὑποδείγματα. Οὐδὲν ἐκ τούτων δεσμεύει τὸν διδάσκαλον. Ἀπλῶς τίθενται πρὸ αὐτοῦ μορφαὶ καὶ ἀπόψεις. Ἐξ

αὐτῶν οὗτος θὰ μορφώσῃ τὸ ἰδικόν του πρότυπον, τὸ ὁποῖον καὶ θ' ἀκολουθήσῃ. Οἷονδῆποτε δὲ καὶ ἂν εἶνε τὸ πρότυπὸν του τοῦτο τὸ διδακτικόν, ἕνα κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει: Νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν, ἤτοι εἰς τὴν βαθεῖαν καὶ πολυμερῆ ἐπεξεργασίαν τῆς διδακτέας ὕλης, σημαίνει δὲ τοῦτο ἀνάλυσιν αὐτῆς πλήρη, εὐρεῖαν ἀνάπτυξιν, ἀκριβῆ διερμηνευσιν, ψυχολογικὴν ὑποστήριξιν καὶ φιλοσοφικὴν δικαιολόγησιν.

Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἐνιαίας συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας περιορίζεται συνήθως εἰς τὰς δύο ἢ τρεῖς κατωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀποκλείει τὴν ἐφαρμογὴν του καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις. Ἄρκεῖ νὰ παρέχεται πρὸς τοῦτο ἡ κατάλληλος εὐκαιρία. Εὐκαιρίαὶ δὲ τοιαῦται παρέχονται συχναὶ εἰς τὸν Ἑλληνα δημοδιδάσκαλον, ἐφ' ὅσον ὁ λαμπρὸς ἐλληνικὸς πολιτισμὸς ἔχει ἀναπτυχῆ ἐφ' ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς. Αὐτὸς δὲ εἶνε ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον δημοσιεύομεν ἐνταῦθα σχέδια ἐνιαίας διδασκαλίας καὶ διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις.

Δὲν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ διδάσκωμεν πάντα **ἀνεξαιρέτως** τὰ μαθήματα εἰς μίαν συγκεντρωτικὴν διδασκαλίαν. Συμβαίνει πολλάκις εἰς μίαν τοιαύτην διδασκαλίαν νὰ εἶνε ἐπικρατέστερα τὰ φρονηματιστικὰ στοιχεῖα καὶ εἰς ἄλλην τὰ φυσιογνωστικά. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ διδάσκωμεν τὰ μαθήματα, ποῦ συγγενεύουν περισσότερον πρὸς τὰ ἐπικρατοῦντα ταῦτα στοιχεῖα.

Τρύφων Χ. Παπαθανασίου

ΣΧΕΔΙΑ

ΕΝΙΑΙΑΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΤΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

1. 'Ο πατέρας, ή μητέρα

Δ. Παιδάκια, σήμεραν ἔρχεσθε πρώτη φορά στο σχολεῖο. Ποιὸς σᾶς ἔστειλε;

Μ. 'Ο πατέρας καὶ ἡ μητέρα.

Δ. Μπράβο, παιδιὰ μου.

Δεκτικαὶ ἀσκήσεις

Οἱ μαθηταὶ λέγουν τὰ ὀνόματα τῶν γονέων των, ὁμιλοῦν διὰ τὴν ἐργασίαν ποὺ κάμνουν στο σπίτι οἱ γονεῖς των, διὰ τὰς συνηθείας τοῦ πατρός, τὰς μαγειρικὰς ἀσχολίας τῆς μητρός καὶ τὰ ἀντικείμενα τοῦ μαγειρείου, φλιτζάνι, μπρίκι, πιατάκι κλπ. ἀλλὰ μὲ πλήρεις προτάσεις διὰ νὰ ἀσκοῦνται γλωσσικῶς.

Ἀνάγνωσις — Γραφή

Διδασκαλία ἑνὸς οἴουδήποτε γράμματος τῶν λέξεων *παιέρας*, *μητέρα*.

Θρησκευτικὰ

Μιά προσευχούλα ὑπὲρ τῶν γονέων, τὴν ὁποίαν θὰ κάμουν οἱ μαθηταὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ διδασκάλου καὶ θὰ τὴν ἐκμάθουν.

Ἀριθμητικὴ

Θὰ ἔχη ὁ διδάσκαλος ἀντικείμενα τοῦ μαγειρείου, ἓνα φλιτζάνι, ἓνα μπρίκι, ἓνα πιατάκι, ἓνα ποτήρι, ἓνα κουταλάκι, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ διδάξη τὴν ἔννοιαν τῆς μονάδος.

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία

Τὰ παιδιὰ θὰ γράφουν τὴν μονάδα 1 καὶ ἀπέναντι αὐτῆς θὰ ζωγραφίζουν ἓνα ἀντικείμενον ἐξ ἐκείνων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐγινεν ἡ διδασκαλία. Ἄλλα παιδιὰ κατασκευάζουν μὲ χαρτονάκια ἢ μὲ κερὶ τόσον τὴν μονάδα 1, ὅσον καὶ ἀντικείμενα.

2. Δύο ἀδελφάκια

Λεκτικαὶ ἀσκήσεις

Λέγουν οἱ μαθηταὶ ὅτι γνωρίζουν γιὰ τὰ ἀδελφάκια των. Τὰ ὀνόματά των, τὴν τάξιν των, τὴν ἡλικίαν (μικρότερος ἀπὸ μένα, μεγαλύτερος) κλπ.

Ἀνάγνωσις — Γραφή

Ὁ διδάσκαλος συνδέει τὸ σημερινὸν μάθημα μὲ τὰς περιποιήσεις τῆς μητέρας κατὰ τὸν ἐπαγωγικώτερον τρόπον καὶ κατόπιν διδάσκει ἕνα γράμμα ἀπὸ τὴν λέξιν *μητέρα*.

Θρησκευτικὰ

Μιά προσευχούλα ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, τὴν ὁποίαν εὐρίσκουν οἱ μαθηταὶ τῆ βοήθειά τοῦ διδασκάλου.

Πατριδογνωσία

Τὸ δωμάτιον ποῦ κοιμοῦνται. Ἐπ' αὐτοῦ θὰ εἶπουν οἱ μαθηταὶ ὅ,τι γνωρίζουν περὶ τῶν τοίχων, παραθύρων κλπ. καὶ τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ δωματίου.

Ἀριθμητικὴ

Θὰ διδαχθῆ ὁ ἀριθμὸς 2 ἐπὶ τῆ βάσει διπλῶν μικρῶν ἀντικειμένων τοῦ σπιτιοῦ, τὰ ὁποῖα ἔχει φέρει ὁ διδάσκαλος εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἰχνογραφία — Χειροτεχνία

Οἱ μαθηταὶ γράφουν τὸν ἀριθμὸν 2 καὶ ἔναντι αὐτοῦ ζωγραφίζουν δύο ὅμοια ἀντικείμενα, δύο ποτήρια, δύο κανάτια, δύο φλιτζάνια. Ἐπίσης κατασκευάζουν μὲ κερὶ τόσον τὸν ἀριθμὸν δύο ὅσον καὶ τὰ ἀντίστοιχα ἀντικείμενα.

3. Μὲ τὴν μητέρα στὴν κουζίνα

Δεκτικαὶ ἀσκήσεις

Θὰ εἶπουν οἱ μαθηταὶ πολλὰ καὶ διάφορα διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς μητρὸς εἰς τὴν κουζίνα: Διὰ τὰ φαγητά, διὰ τὰ μαγειρικὰ σκεύη, διὰ τὸ τζάκι καὶ τὰ ξύλα, διὰ τὴ φουφοῦ καὶ τὰ κάρβουνα κλπ.

Δ. Παιδιά, τί θὰ φάτε τὸ γεῦμα;

Μ. Ἐγώ, κύριε, κρέας. Ἐγὼ χόρτα. Ἐγὼ ρεβίθια. Ἐγὼ αὐγά.

Δ. Ὅλοι τὰ ξεύρετε τὰ αὐγά.

Μ. Μάλιστα, κύριε, καὶ ἀκόμη ὅτι τὰ γεννᾷ ἢ κότα.

Δ. Νὰ μοῦ εἰπῆ ἓνα παιδάκι ὅ,τι ξεύρει γιὰ τὰ αὐγά καὶ γιὰ τὴν κότα.

Οἱ μαθηταὶ προσκομίζουν ὄλην τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἐκφράζουν μὲ πλήρεις προτάσεις.

Ἀνάγνωσις — Γραφή

Δ. Τώρα, παιδιά, θέλετε νὰ μάθωμε νὰ διαβάζωμε *κότα*;

Μ. Μάλιστα, κύριε.

Καὶ διδάσκει ὁ διδάσκαλος τὴν λέξιν *κότα*, τὴν διαβάζουν δὲ καὶ τὴν γράφουν καὶ οἱ μαθηταὶ.

Ἀριθμητικὴ

Δ. Προχθές, παιδιά, ἐμάθατε ὅτι ἓνα πιατάκι καὶ ἄλλο ἓνα πιατάκι πόσα κάμνουν;

Μ. Ἐνα πιατάκι καὶ ἓνα πιατάκι κάμνουν δύο πιατάκια.

Δ. Πολὺ καλά. Πέστε μου ὅμως ἓνα αὐγὸ καὶ ἄλλο ἓνα, πόσα κάμνουν;

Μ. Κάμνουν δύο, κύριε. (Ἐννοεῖται ὅτι ὁ μαθη-

τῆς πρέπει νά ἐπαναλαμβάνη ὁλόκληρον τὴν πρότασιν διὰ νά ἀσκῆται γλωσσικῶς).

Δ. Τώρα, παιδιά, θά μάθωμε δύο αὐγά καὶ ἕνα ἀκόμη πόσα γίνονται. (Γίνεται).

Λεπτομερῶς καθοδηγοῦμεν διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς πρώτης ἀριθμῆσεως εἰς τὸ βιβλίον ἡμῶν «**Ὑποδειγματικαὶ διδασκαλίαι κατὰ τὸ σχολεῖον ἐργασίας**».

Θρησκευτικὰ

Μία προσευχούλα γιὰ τὸ φαγητό μας.

Πατριδογνωσία

Γιὰ τὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι ἀναφέρουν τὰ ζῶα καὶ τὰ ἄλλα ἀντικείμενα τῆς αὐλῆς.

Ἰχθυογραφία—Χειροτεχνία

Οἱ μαθηταὶ ζωγραφίζουν ἢ κατασκευάζουν μὲ κερὶ τὸν ἀριθμὸν 3, τὸ αὐγό, τὴν κότα.

Ποίημα καὶ Ὀδικὴ

Κότα μου κοτούλα μου

4. Ψ. ψ.

Δ. Παιδιά, νά μοῦ βρῆτε μιὰ λέξι ποὺ νά ἀρχίζη ἀπὸ Ψ.

Μ. Ψαρᾶς, κύριε.

Δ. Μάλιστα.

Δεκτικαὶ ἀσκήσεις

Δ. Εἶδατε, παιδιά, ψαρᾶ;

Μ. Μάλιστα, κύριε. Στὸ ποτάμι. Εἶναι ἓνας ἄντρας μὲ γυμνά πόδια, στὸν ὦμο του ἔχει ἓνα ταγάρι καὶ στὰ χέρια του κρατεῖ τὸ δίχτυ. Παίρνει φόρα καὶ τὸ πετᾷ στὰ βαθειὰ μέρη τοῦ ποταμοῦ, καὶ σὲ λίγο τὸ τραβᾷ. Τὰ ψάρια ποὺ ἔπιασε τὰ βάζει στὸ ταγάρι κ.λ.π.

Ἀνάγνωσις — Γραφή

Ψάρι, ψαρᾶς.

Πατριδογραφία

Πῶς γίνεται τὸ ποτάμι, ποῦ χύνεται τὸ ποτάμι, τί εἶνε ἢ θάλασσα;

Θρησκευτικὰ

Προσευχὴ πρὸς τὸν καλὸν θεὸν ποὺ μᾶς ἔστειλε τὰ ψάρια.

Παραμῦθι

Τί λέγει ἓνα ψαράκι στὸ ἀδελφάκι του, ὅταν βλέπουν τὸ δίχτυ.

Ἀριθμητικὴ

Ἡ μαμὰ ἀγόρασε τρία μεγάλα ψάρια καὶ τὰ μαγειρεύει. Ἀργότερα ἦλθεν ὁ πατέρας καὶ ἔφερε καὶ ἓνα ἀκόμη, ἐπειδὴ τὸ ἤθελε ψητό. Θέλομε νὰ μάθωμε πόσα μᾶς κάμνουν. Καὶ διδάσκεται ἀριθμὸς 4.

Ποίημα

Ὁ ψαρῶς περνᾷ
 Πάρτε, πάρτε ψάρια
 Νὰ θαλασσινὰ
 Μύδια, καλαμάρια
 Κόπιασε, κυρὰ
 Πάρε μάνι μάνι
 Ψάρι γιὰ ψητὸ
 Ψάρι γιὰ τηγάνι
 Ψιράδες παλημάρια
 Ψαρέψανε τὰ ψάρια.

(Ἀπὸ τὸ ἙΑΦητάριον Παπαμιχαήλ)

ᾠδική

Σχετικὸ τραγουδάκι.

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία

Οἱ μαθηταὶ ζωγραφίζουν ἢ κατασκευάζουν μὲ κερὶ τὸ ψάρι.

5. Κέντρα

Δίδομεν ἔνταῦθα μερικὰ κέντρα, περίξ τῶν ὁποίων θὰ διδαχθοῦν πάντα τὰ μαθήματα κατὰ τὴν ἐνιαίαν συγκεντρωτικὴν διδασκαλίαν.

- 1) Στὸ σχολεῖο.
- 2) Στὸ σπίτι (προσευχὴ πρωινή).
- 3) Στὸ σπίτι τὸ βράδυ (βραδινὴ προσευχή).
- 4) Παιγνίδια στὸ σπίτι.

- 5) Τὰ ἀδελφάκια (προσευχὴ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν).
- 6) Ἐπισκέψεις σὲ σπίτια συγγενῶν.
- 7) Τὰ Χριστούγεννα· (παραμονὴ Χριστουγέννων, ἑορτὴ Χριστουγέννων, Χριστουγεννιάτικο δένδρο).
- 8) Πρωτοχρονιά. (Ἅγιος Βασίλης, δῶρα, παιγνίδια).
- 9) Τὸν χειμῶνα στὸ σπίτι.
- 10) Ἡ βροχὴ.
- 11) Τὸ ποτάμι τῶν Τρικκάλων.
- 12) Κρύο, ἀέρας, χιόνι.
- 13) Ἀπόκριες.
- 14) Ἡ ἀνοιξίς ἔρχεται.
- 15) Τὰ λουλούδια στὸ σχολεῖο καὶ στὸ σπίτι.
- 16) Τὰ ζῶα τοῦ σπιτιοῦ (γάτα, σκύλλος, κατσίκια, πρόβατον, βῶδι, γαίδαρος).
- 17) Τὰ πουλιά τοῦ σπιτιοῦ (κότα, περιστέρι, γάλος, σπουργίτης).
- 18) Τὸ καλοκαίρι στὸ σχολεῖο.
- 19) Τὸ καλοκαίρι στὸ σπίτι.
- 20) Τὸ καλοκαίρι στὴν ἐξοχὴ.
- 21) Τὸ καλοκαίρι στὰ βουνά, στὴ θάλασσα.
- 22) Διακοπαί.

ΤΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

1. Ἡ ἐξοχή κατὰ τὸ φθινόπωρον

Ἄτομικαὶ παρατηρήσεις

Οἱ μαθηταὶ διηγοῦνται πῶς ἐπέρασαν τὸ καλοκαίρι, ἂν ἐπῆγαν στὴν ἐξοχή, σὲ βουνὸ ἢ σὲ θάλασσα. Τί ἐργασίας ἔκαμναν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ πού ἐπῆγαν. Γιατὶ ἔφυγαν ἀπ' ἐκεῖ καὶ πότε. Πῶς ἦτο ἡ ἐξοχή, ὅταν ἐπῆγαν καὶ πῶς ἦτο τώρα πού ἔφυγαν κλπ.

Ἀνάγνωσις

Εὐρίσκει ὁ διδάσκαλος σχετικὸν κεφάλαιον ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον, ἢ γράφει πρωύτερα καταλλήλους φράσεις ἐπὶ τοῦ πίνακος, τὰς ὁποίας διαβάζουν οἱ μαθηταί.

Κατόπιν ἄλλοι ἀποδίδουν τὴν *ἐννοιαν* καὶ ἄλλοι εὐρίσκουν τὴν *κεντρικὴν ἰδέαν*.

Ἐκθεσις

Νὰ περιγράψουν οἱ μαθηταὶ τὴν συλλογὴν τῶν

καρπῶν στὸ χωριό τους ἢ μίαν σκηνὴν τοῦ τρυγητοῦ ἢ μίαν πανήγυριν ἢ μίαν ἐκδρομὴν.

Πατριδογνωσία

Πῶς βλέπουν τὰ παιδιά τὸν οὐρανὸν κατὰ τὸ φθινόπωρον. Πῶς φαίνονται τὰ βουνά, οἱ κάμποι, τὰ ποτάμια καὶ γενικῶς ἡ ἐξοχή. Πῶς εἶναι οἱ καρποί, τὰ φύλλα. Ἡ καλλιέργεια, αἱ ἐργασίαι ἐν γένει τοῦ γεωργοῦ. Ποῦ βόσκουν τὰ ζῶα.

Λεπτικάι ἀσκήσεις

Νὰ διηγηθῆ ἓνα φύλλο πῶς βγῆκε στὴν ἀρχή, πῶς μεγάλωσε, τί ἔγινεν ὁ γείτονάς του τὸ λουλοῦδι, τί εἶδε τὸ καλοκαίρι καὶ τώρα γιατί πέφτει.

Ἀριθμητικὴ

Πρόσθεσις, ἀφαίρεσις, πολλαπλασιασμός καὶ διαίρεσις μὲ καρπούς, τοὺς ὁποίους ὁ διδάσκαλος ἔχει φέρει εἰς τὸ σχολεῖον.

Θρησκευτικὰ

Ἐνα ποίημα ἢ ἓνα ᾄσμα θρησκευτικὸν ἀπὸ τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῆς τάξεως καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς γῆς.

Ποίημα

Τὸ φθινόπωρον. «Τὸ βουρκωμένο σύννεφο τὸν οὐρανὸ
μαυρίζει
Ψιλλή, ψιλλή ἀρχίνησε βροχὴ νὰ ψι-
χαλίζη».

ᾠδική

Ἐνα τραγουδάκι κατάλληλον διὰ τὴν ἐποχὴν.

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία

Οἱ μαθηταὶ ἰχνογραφοῦν ἢ κατασκευάζουν μὲ κερί διαφόρους καρπούς τοῦ φθινοπώρου ἢ ἓνα ἄροτρον ἢ ἓνα δικέλλι ἢ ἄλλο τι γεωργικὸν ἔργα-λεῖον.

Γραμματικὴ

Βραχέα φωνήεντα, μακρὰ φωνήεντα.

2. Φύγανε τὰ χελιδόνια.

(Ἀναγνωστικὸ Π. Δημητράτου)

Φύγανε τὰ χελιδόνια

Φύγανε τὰ χελιδόνια
 ἄδειες οἱ φωλιᾶς
 Δὲ λαλοῦνε πιά τ' ἀηδόνια
 σὶς τριανταφυλλιᾶς.

Στὸ καλό, νὰ ξεναρθῆτε,
 πρόσχαρα πουλιᾶ
 Κι' ἄγγιχτη θὰ ξεναβρῆτε
 τὴν παληὰ φωλιᾶ.

Ἀνάγνωσις ὑπὸ τῶν παιδιῶν.

Ἀπόδοσις τῆς ἐννοίας ὑπὸ ἄλλων παιδιῶν.

Κεντρικὴ ἰδέα : Ὅταν φεύγουν τὰ χελιδόνια πλησιάζει χειμῶνας.

Ἐκθῆσις

Νὰ γράψουν οἱ μαθηταὶ πῶς πέρασαν τὰ χελι-

δόνια στο χωριό τους (π. χ. ότι τὰ παιδιὰ τὰ ἀγαπούσαν καὶ δὲν πείραζαν τὶς φωλιές των, ὅτι εὔρισκαν τροφή, ὅτι ἀγαποῦνε τὸ κελάδημά των καὶ τὸ συνήθισαν πολὺ στὸ σχολεῖο κ.λ.π.) ἢ ζωγραφίζουν τὸ χελιδόνι ἢ τὴν φωλιά τοῦ χελιδониου.

Γραμματικὴ

Φωλιές, τριανταφυλλίες, παληές, λιές.

Κανὼν: ὅσες λέξεις τελειώνουν εἰς ἰές γράφονται μὲ *ε* καὶ παίρνουν ὀξεῖαν.

Πατριδογνωσία

Ὄταν φεύγουν τὰ χελιδόνια, ἔχομε φθινόπωρον καὶ πλησιάζει ὁ χειμῶνας, ἀρχίζουν βροχαί, μικραίνουν αἱ ἡμέραι, πέφτουν τὰ φύλλα κ.λ.π.

Δ. Πρὸς ποῖον σημεῖον τοῦ ὀρίζοντος νὰ διευθύνονται τὰ χελιδόνια; Καὶ ποῦ νὰ πηγαίνουν;

Οἱ μαθηταὶ ἀπαντοῦν μὲ γενικὰς ἀπαντήσεις, ὅπως π. χ. πηγαίνουν εἰς μέρη ποῦ δὲν κάμνει χειμῶνα.

Δεκτικαὶ ἀσκήσεις

Τὰ χελιδόνια μαζεύονται ἐπάνω στὰ σύρματα τοῦ τηλεγράφου ἢ εἰς δένδρα εἰς τὴν ἐξοχὴν. Πῶς συνεννοοῦνται, ποῦ ξεκουράζονται κατὰ τὸ μακρινὸ ταξεῖδι κ.λ.π.

Θρησκευτικὰ

Κατάλληλον ποίημα ἢ καὶ πεζογράφημα θρησκευτικὸν ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῆς τάξεως ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλο βιβλίον ἢ περιοδικὸν σχετικὸν μὲ τὴν ἐργασίαν τοῦ γεωργοῦ ἢ τοῦ ναύτου κατὰ τὸ φθινόπωρον.

Ἀριθμητικὴ

Πόσα ζευγάρια χελιδόνια εἶχε τὸ χωριό μας; Τὰ ζευγάρια αὐτὰ πόσα χελιδόνια κάμνουν;

Τρία ζευγάρια εἶχαν τὶς φωλιές των στὸ σχολεῖο μας. Ἡ μιὰ φωλιά εἶχε 3 χελιδονάκια, αἱ δύο ἄλλαι ἀπὸ 4 ἢ κάθε μία. Πόσα εἶχαν καὶ οἱ τρεῖς φωλιές; Ἄν βάλωμε καὶ τὰ τρία ζευγάρια τῶν μεγάλων χελιδονιῶν, πόσα γίνονται; Καὶ ἂν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐχάθησαν τὰ 5, πόσα ἔμειναν; Πόσα ζευγάρια κάμνουν αὐτὰ ποὺ ἔμειναν; Τοιοῦτοτρόπως προχωροῦμεν καὶ εἰς ἄλλα προβλήματα.

Ποίημα

Τὸ ἄνωτέρω ἢ παρόμοιον.

Ῥηθιμική

Κατάλληλο τραγοῦδι γιὰ τὸ χελιδόνι ἢ τὸ φθινόπωρο.

Ἰγνογραφία — Χειροτεχνία

Διάφοροι καρποί, κοφίνια εἰς τὰ ὅποια συλλέγουν καρπούς κ.λ.π.

3. Τὸ μανάβικο

(Ἀναγνωστικὸ Π. Δημητράτου)

Ἀνάγνωσις ὑπὸ τῶν παιδιῶν.

Ἀπόδοσις τῆς ἐννοίας ὑπὸ ἄλλων μαθητῶν.

Κεντρικὴ ἰδέα: Μετὰ τὸ σχολεῖον τὸ παιδάκι πῆγε νὰ ἐργασθῆ.

Ἐκθεσις

Ἄν μποροῦν οἱ μαθηταὶ νὰ γράψουν, ἄς γράψουν, ἄλλως ἄς ζωγραφίσουν τὸ μανάβικο.

Ὄρθογραφία

Νὰ προκληθοῦν οἱ μαθηταὶ νὰ προσέξουν τὰς λέξεις **παιδί, μαγαζί**, (τὰς ὁποίας θὰ γράψῃ ὁ διδάσκαλος ἐπὶ τοῦ πίνακος).

Τὰς λέξεις ταύτας ἀντιγράφουν οἱ μαθηταὶ καὶ τὰς μανθάνουν ὀρθογραφικῶς. Καλοῦνται δὲ καὶ λέγουν ἀπὸ μνήμης πῶς γράφονται.

Γραμματικὴ

Τὸ αὐτί, τὸ παιδί, τὸ μαγαζί, τὸ γατί.

Κανὼν: Ὅσαι λέξεις ἔχουν μπροστὰ τὸ **τὸ** καὶ τελειῶνουν εἰς **ι** καὶ τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν παίρνουν ὀξεῖαν.

Ἀριθμητικὴ

Ἡ ὀκᾶ τὰ μῆλα ἔχει 12 δρχ. πόσο ἔχει ἡ μισή, πόσο οἱ δυὸ ὀκάδες καὶ πόσο τὰ 100 δράμια; Τὰ κάστανα ἔχουν 8 δρ. ἢ ὀκᾶ. Πόσο ἔχουν μία καὶ μισὴ ὀκᾶ; Πόσο δυόμιση ὀκάδες; κ.λ.π. Γίνονται καὶ ἀσκήσεις ἐπὶ ὅλων τῶν πράξεων: π. χ. τὸ ἕνα ράφι ἔχει 8 πορτοκάλια, τὸ ἄλλο 9. Πόσα εἶναι ὅλα μαζί;

Πατριδογνωσία

Ποῦ γίνονται οἱ ντομάτες; Τί ἄλλο γίνεται στὸν κῆπο; (κυδῶνια, κάστανα, σῦκα, σταφύλια, μῆλα κλπ.).

Δ. Ποῦ ἄλλοῦ γίνονται αὐτά;

Μ. Στὰ χωράφια καὶ στὰ βουνά.

Δ. Γίνονται ὅλα στὸ βουνό ;

Μ. Ὁχι. Μόνον κάστανα κλπ.

(Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς διδασκαλίας, ὁ διδάσκαλος νὰ δώσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κάμπου.

Θρησκευτικὰ

Ἀρχίζομε ἀπὸ τὰ χρώματα τῶν φρούτων καὶ τὸν χυμὸν αὐτῶν καὶ εἰς καταλλήλους ἐρωτήσεις ἀπαντοῦν οἱ μαθηταί, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ φτιάχνει ὁ θεός.

Διηγεῖται δὲ κατόπιν ὁ διδάσκαλος διὰ τὰ μήλα τοῦ Παραδείσου.

Ποιήματα

Κατάλληλο ποίημα γιὰ τὸ βουνό, τὸν κάμπο, τὰ δένδρα τοῦ βουνοῦ κλπ.

Ῥωδική

Κατάλληλον ἄσμα.

Χειροτεχνία—Ἰχνογραφία

Οἱ μαθηταί ζωγραφίζουν ἢ κατασκευάζουν μὲ κερί διαφόρους καρπούς.

4. Αἶθουσα διδασκαλίας

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Δ. Παιδιά, αὐτὴ τὴ στιγμή ποῦ εὕρισκόμεθα ;

Μ. Εἴμεθα εἰς τὸ σχολεῖον, κύριε.

Δ. Διατί ἐρχόμεθα ἐδῶ ;

Μ. Γιὰ νὰ μάθωμε γράμματα.

Δ. Νὰ προσέξετε καὶ ἕνας νὰ μοῦ εἰπῆ τί βλέπει εἰς τοῦτο τὸ δωμάτιον ποὺ μαθαίνομε γράμματα.

Μ. Εἶναι μακρὺ, πλατὺ καὶ ψηλόν· ἔχει πολλὰ παράθυρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔρχεται τὸ φῶς, πολλὰ θρανία ποὺ κάθονται οἱ μαθηταί, καὶ τὴν ἔδραν τοῦ διδασκάλου. Ἔχει ἀκόμη χάρτας καὶ εἰκόνας καὶ τὸν πίνακα.

Δ. Καλὰ, τὸ δωμάτιο, ποὺ μαθαίνομε γράμματα, θὰ τὸ ἐξετάσωμε καλύτερα ἔπειτα· τώρα θέλω νὰ διαβάσετε.

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταί ἀναγινώσκουν ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸν τὸ κεφάλαιον «*Καὶ πάλιν εἰς τὸ σχολεῖον*» ἢ ἄλλο παρεμφερές. Δυνατὸν νὰ ἔχη γράψει ὁ διδάσκαλος ὀλίγας σειρὰς μὲ εὐχάριστον περιεχόμενον, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκουν οἱ μαθηταί.

Ἀπόδοσις ἐννοίας παρ' ἄλλων.

Εὗρεσις κεντρικῆς ἰδέας.

Γραμματικὴ καὶ ὀρθογραφία

Διάφοροι κατάλληλοι λέξεις καὶ ἐξαγωγή τοῦ κανόνος παρὰ τῶν μαθητῶν.

Πατριδογνωσία

Δ. Τώρα, παιδιὰ, θέλομε νὰ μάθωμε πόσον μεγάλο εἶναι τὸ δωμάτιο ποὺ μαθαίνομε γράμματα.

Μ. Νὰ τὸ μετρήσωμε, κύριε.

(Γίνεται· δηλαδὴ ὁ διδάσκαλος πρωτύτερα ἐπεξηγεῖ τὰ τοῦ μέτρου, τονίζει, ὅτι εἶναι παγκοσμίως παραδεδεγμένον καὶ ἐξηγεῖ καὶ τὸν λόγον).

Τώρα δὲ οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουν τὸ πλάτος, τὸ μῆκος καὶ τὸ ὕψος. Διὰ τὸ ὕψος μεταχειριζόμεθα ἓνα ὑψηλὸ καλάμι πού ἐγγίζει τὴν ὄροφὴν καὶ κατόπιν οἱ μαθηταὶ τὸ μετροῦν διὰ τοῦ μέτρου.

Ὁ διδάσκαλος προκαλεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ προσέξουν ὅτι οἱ τοῖχοι ἔχουν τὸ αὐτὸ ὕψος, διὰ νὰ στηρίζεται ἡ στέγη. Εἰς τὸ μάθημα τοῦτο ὁ διδάσκαλος δίδει καὶ τὴν *ἔννοιαν τῆς κλίμακος* ἢ τῆς *σμικρύνσεως*.

Δηλαδή ζητεῖ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ φτιάξουν τὴν αἰθουσαν μὲ μακριὰ σανίδια, ὅσον οἱ τοῖχοι.

Οἱ μαθηταὶ θὰ δηλώσουν ἀδυναμίαν, μέχρις ὅτου καταστῆ δυνατὸν νὰ ἀναπαραστήσουν τὸ δωμάτιον τῆς παραδόσεως 1 πρὸς 50.

Ἄν δὲν ἐδιδάχθησαν τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, θὰ διδαχθοῦν τώρα, ἐξ ἀφορμῆς τῶν παραθύρων.

Ἄν ἐδιδάχθησαν εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐδῶ θὰ γίνῃ ἀσκήσις αὐτῶν.

Τελευταίως θὰ διατυπωθῆ ἡ ἀτομικὴ ἔννοια τῆς αἰθούσης ὡς ἑξῆς: «Σήμερον μάθαμε τὸ δωμάτιο πού κάμνομε τὰ μαθήματα».

Δεκτικαὶ ἀσκήσεις

Διδάσκει ὁ διδάσκαλος περὶ τοῦ θρανίου, (βλέπε «Ἐποδειγματικαὶ Διδασκαλίαι κατὰ τὸ Σχολεῖον Ἐργασίας» Τρ. Χ. Παπαθανασίου) ἢ διδάσκει περὶ τῆς τραπέζης, ἢ τοῦ παραθύρου κ.λ.π. Ἐξετάζων τὰ περὶ τοῦ παραθύρου ὁ διδάσκαλος θὰ ὁμιλήσῃ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν μαθητῶν του περὶ ξυλουργοῦ, δασῶν, δένδρων, ὑλοτόμων, ἐργαλείων ξυλουργοῦ, σιδήρου, σιδηρουργοῦ, ὑάλου κ.λ.π. ὑπὸ ἀπλουστάτην πάντοτε μορφήν.

Ἐκθεις

Οἱ μαθηταὶ γράφουν τί εἶδον σήμερον στὸν δρόμο ἀπὸ τὸ σπίτι των εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἀριθμητικὴ

Διάφορα προβληματάκια σχετιζόμενα μὲ τὰ παράθυρα καὶ τὰ τετράγωνα τῆς ὑάλου. Π. χ. Παιδιά, μετῶτε τὰ μάτια εἰς ἓνα παράθυρο. Εἶναι 6. Πόσα μάτια θὰ ἔχουν 3 παράθυρα; ($6 \times 3 = 18$). 7 δραχ. ἔχει τὸ ἓνα τζάμι, πόσον ἔχουν τὰ 4; ($7 \times 4 = 28$). Εἶχα 30 δραχμῆς. Ἄπ' αὐτῆς ἠγόρασε 3 τζάμια ἀπὸ 7 δραχμῆς τὸ καθένα. Πόσες δραχμῆς μοῦ ἔμειναν;

Ποίημα

Φεγγαράκι μου λαμπρὸ
φέγγε μου νὰ περπατῶ
νὰ πηγαίνω σὶ τὸ σχολεῖόν.
Νὰ μαθαίνω γράμματα
γράμματα σπουδάματα
τοῦ θεοῦ τὰ πράγματα.

Ῥαδικὴ

Ἐνα τραγουδάκι κατάλληλο.

Χειροτεχνία

Κατασκευὴ τῆς αἰθούσης τῆς παραδόσεως μὲ χαρτόνι ἢ μὲ κερί.

6. Ὁ Δρόμος

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Δ. Παιδιά, γιὰ νὰ ἔλθωμε στὸ σχολεῖο, ποῦ περιπατοῦμε καὶ ἐρχόμεθα;

Μ. Στὸ δρόμο, κύριε. Καμιά φορά περιπατοῦμε καὶ μέσα σὲ χωράφια, γιὰ νὰ ἔλθωμε λίγο συντομώτερα, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό, καὶ διότι πατοῦμε ξένη περιουσία καὶ διότι λερώνομε τὰ παπούτσια μας.

Δ. Καὶ γιατί ἄλλο;

Μ. Διότι τὶς περισσότερες φορές τὰ χωράφια εἶνε καλλιεργημένα, καὶ κάνομε ζημιά.

Δ. Μπράβο. Ὡστε γιὰ νὰ ἔλθωμε στὸ σχολεῖο, πρέπει νὰ ἐρχώμεθα πάντοτε ἀπὸ τὸ δρόμο. Ἔτσι κάνουν τὰ καλὰ παιδιά.

Δ. Ἄς προσέξωμε καλύτερα, παιδιά, τὸ δρόμο ποῦ μᾶς πηγαίνει ἀπὸ τὸ σχολεῖο στὴν ἐκκλησία.

Πατριδογνωσία

Δ. Τί βλέπετε εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον;

Μ. Ὅτι περνοῦν καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι κάθε μέρα, καὶ ὄχι μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ζῶα μεγάλα καὶ μικρά, γίδια, πρόβατα, γελάδια, ἄλογα, μουλάρια κλπ. Παρατηροῦμεν ἀκόμη ὅτι κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ Κυριακὰς περνᾷ σχεδὸν ὅλο τὸ χωριό, μόλις κτυπήσῃ ἢ καμπάνα τῆς ἐκκλησίας.

Δ. Πᾶμε νὰ τὸν ἐξετάσωμε αὐτὸν τὸν δρόμο. (Γίνεται).

Δ. Πρῶτα νὰ μετρήσωμε τὸ μᾶκρος του ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου ἕως τὴν ἐκκλησία. (Γίνεται).

Δ. Τώρα τί ἄλλο θὰ εὔρωμεν;

Μ. Τὸ πλάτος του. (Γίνεται).

Δ. Ὡστε τί μάκρος ἢ μῆκος ἔχει, καὶ τί πλάτος;

Μ. *Μῆκος* 100 μέτρων καὶ πλάτος 4 μ.

Δ. Τί ἄλλο παρατηρεῖτε;

Μ. Ὅτι ὁ δρόμος δὲν εἶναι καὶ πολὺ καλός.

Δηλαδή ἔχει κάπου κάπου μερικές πέτρες γιὰ νὰ πατοῦν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν βρέξη, ὅτι, ὅταν βρέξη, γίνεται πολλή λάσπη καὶ ὑποφέρουν ἄνθρωποι καὶ ζῶα. Ὅτι εἶναι καὶ λίγο στενὸς ἀκόμη, διότι ὅταν ἀνταμώνονται πολλὰ ζῶα ἢ δύο αὐτοκίνητα, δυσκολεύονται νὰ περάσουν.

Δ. Πολὺ καλά. Λίγη ὥρα μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριό μας εἶναι ὁ δρόμος ποὺ μᾶς φέρει στὰ Τρίκκαλα. Πᾶμε νὰ τὸν ἴδωμεν;

Μ. Πᾶμε, κύριε, πᾶμε. (Γίνεται).

Δ. Τί βλέπετε εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον;

Μ. Ὅτι εἶναι ἴσος, ὅτι εἶναι πολὺ πλατύς, ὅτι ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἔχει χαντάκια γιὰ νὰ φεύγη τὸ νερό, ὅτι εἶναι στρωμένος μὲ πίσσα.

Δ. Καλύτερα νὰ προσέξετε.

Μ. Εἶναι λίγο ψηλότερος στὴ μέση, γιὰ νὰ φεύγουν τὰ νερά τῆς βροχῆς καὶ πρὸς τὰ δύο μέρη, καὶ ὅτι εἶναι στρωμένος μὲ χαλίκι πρῶτα, ἔπειτα μὲ ἄμμο, καὶ ἔπειτα μὲ πίσσα.

Δ. Πολὺ καλά. Καὶ νὰ ξεύρετε, ὅτι ἔτσι εἶναι ὅλος ὁ δρόμος αὐτὸς ἀπ' ἐδῶ ἕως τὰ Τρίκκαλα καὶ ἕως τὴν Καλαμπάκαν.

Ἄτομικὴ ἔννοια

Μ. Μάθαμε γιὰ τὸ δρόμο ἕως τὰ Τρίκκαλα καὶ ἕως τὴν Καλαμπάκαν.

Δ. Καὶ γιὰ τί ἄλλο μάθαμε;

Δευτέρα ἀτομικὴ ἔννοια

Μ. Μάθαμε γιὰ τὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ μας Πύργου, ἀπὸ τὸ σχολεῖο ἕως τὴν ἐκκλησίαν.

Δ. Καί νά ξεύρετε ὅτι ὑπάρχουν καί καλύτεροι δρόμοι ἀπό αὐτὸν ποῦ μάθαμε Καλαμπάκας — Τρικκάλων. Μέσα στὰ Τρίκκαλα, ποῦ πήγατε καί σέ ἄλλας μεγάλας πόλεις, στή Λάρισα, στὸ Βόλο καί καλύτεροι στὰς Ἀθήνας. Οἱ δρόμοι αὐτοὶ εἶναι πολὺ πλατεῖς, ὥστε κόβονται στή μέση μὲ πεζοδρόμια. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος μόνον κατεβαίνουν οἱ ἄνθρωποι καί ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀνεβαίνουν, ὥστε ποτὲ δὲν γίνονται δυστυχήματα ἀπὸ ζῶα, αὐτοκίνητα, ποδήλατα κλπ.

ἜΩστε τῶρα περιμένω νά μοῦ πῆτε τί λέγεται *δρομός*.

Γενικὴ ἔννοια

Μ. Ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς πόλεως ἢ τῆς ἐξοχῆς, ποῦ τὸ περνοῦν ἄνθρωποι, ζῶα, αὐτοκίνητα γιὰ νά πᾶνε κάπου ἄλλοῦ.

Λεκτικαὶ ἀσκήσεις

Δ. Τί διαφορὰν ἔχουν οἱ δρόμοι τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς ἐξοχῆς καί τί διαφορὰν οἱ δρόμοι ἐξοχῆς καί χωριοῦ ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς πόλεως;

Ὁ μαθητὴς ἀπαντᾷ ἀναλόγως καί συμπληρῶνει ὁ διδάσκαλος.

Δ. Πῶς πρέπει νά περπατοῦμε στοὺς δρόμους;

Μ. Πρέπει νά βαδίζωμε φρόνιμα.

Δ. Δηλαδή νά μὴ πηδᾶμε, νά μὴ σπρώχνωμε τὰ ἄλλα παιδιὰ, νά μὴ ρίχνωμε πέτρες στὰ σύρματα τοῦ τηλεγράφου, νά μὴ πετροβολοῦμε τὰ αὐτοκίνητα. Ὅταν περνοῦν καλύτεροί μας, νά στεκώμεθα νά περνοῦν αὐτοὶ εὐκολά.

Δ. Πολὺ καλά, ἀλλὰ καί τί ἄλλο;

Μ. Ὅταν βλέπωμε νά δυσκολεύεται ἕνας ἄνθρωπος νά περπατῆ, ἀμέσως νά τρέχωμε νά τὸν

στηρίζωμε, ἢ, ἂν πέση ἕνας γέρος, νὰ πᾶμε ἀμέσως νὰ τὸν σηκώσωμε. Καὶ ζῶον ἀκόμη ἂν πέση ἀπὸ τὸ βάρος του, νὰ τρέξωμε νὰ τὸ ξαλαφρώσωμε, νὰ χαιρετοῦμε δὲ εὐγενικά.

Δ. Πολὺ καλὰ. Νὰ τὰ γράψωμε στὸν πίνακα αὐτὰ ποὺ εἶπατε, ἀλλὰ συντομώτερα. (Γράφει ὁ διδάσκαλος ἐπὶ τοῦ πίνακος).

«*Ἄν θέλωμε νὰ εἶμεθα σωστὰ Ἑλληνόπουλα καὶ νὰ μᾶς ἀγαπᾷ ὁ θεός, στοὺς δρόμους νὰ ἔχωμε καλὴν συμπεριφορὰν, καὶ νὰ βοηθοῦμε ὅποιον ἔχει ἀνάγκην*».

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταὶ διαβάζουν τὰ ἀνωτέρω καὶ γίνεται ἐπ' αὐτῶν πᾶσα γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Θρησκευτικὰ

Ὁ διδάσκαλος ἐπαναλαμβάνει μιὰ προσευχὴ ἢ συνιστᾷ κατὰ τρόπον ἀσκοῦντα ψυχολογικὴν ἐπίδρασιν, ὅταν θὰ πρόκειται νὰ κάμουν δρόμο, νὰ κάμνουν τὸν σταυρὸν τοὺς καὶ νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ, ὅπως ἀκριβῶς κάμνουν συνήθως οἱ χωρικοί.

Ἀριθμητικὴ

Δ. Πόσον εἶναι τὸ μῆκος τοῦ δρόμου ἀπὸ τὸ σχολεῖον ἕως τὴν ἐκκλησίαν;

Μ. 100 μέτρα.

Δ. Τὸν δρόμον αὐτὸν νὰ τὸν κάμωμεν 4 ἴσα κομμάτια. Πόσα μέτρα θὰ ἔχη τὸ καθένα;

Μ. Εἴκοσι πέντε μέτρα.

Δ. Τὸ πλάτος τοῦ δρόμου (4 μέτρα) νὰ τὸ χωρίσωμεν εἰς 8 κομμάτια. Πόσα μέτρα θὰ ἔχη τὸ καθένα;

Μ. Ἀπὸ μισὸ μέτρο.

Δ. Ἀπὸ τὸν δρόμον αὐτὸν βαδίζω τὰ 40 μέτρα, πόσα μένουν;

Μ. Μένουν 60.

Δ. Ἀπὸ τὰ 60 αὐτὰ ἓνα παιδί βαδίζει τὰ 30, πόσα μένουν;

Μ. Μένουν ἄλλα 30 μέτρα.

Δ. Ἐὰν ὁ δρόμος εἶχε διπλάσιο πλάτος, πόσα μέτρα θὰ ἦτο τὸ πλάτος του;

Παραμῦθι

Ὁ διδάσκαλος διηγεῖται τὴν ἱστορία τοῦ δρόμου, ποῦ ἦτο ἀνώμαλος καὶ ἔτρεχεν ὁ ἀμαξῆς, ὁ δὲ διαβάτης τοῦ εἶπε, «ἂν τρέχῃς ἔτσι, δὲν θὰ φθάσῃς ποτέ, ἂν πηγαίνῃς σιγά, θὰ φθάσῃς εἰς τρεῖς ὧρες».

Ἰχνογραφία

Οἱ μαθηταὶ ἰχνογραφοῦν διάφορα ἀντικείμενα ἢ ζῶα τοῦ δρόμου ἀπὸ τὸ σπῆτι των μέχρι τοῦ σχολείου.

Χειροτεχνία

Μὲ πλαστιλίνη ἢ μὲ κερὶ φτιάχνουν οἱ μαθηταὶ ἓνα γαϊδουράκι καὶ μικρὰν ἑκτασιν δρόμου.

7. Ἡ ἐκκλήσις.

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Δ. Παιδιά, κάθε Κυριακὴ καὶ κάθε γιορτὴ ποῦ πηγαίνομε;

Μ. Στην ἐκκλησία, κύριε, γιὰ νὰ κάμωμε τὴν προσευχή μας.

Δ. Νὰ μοῦ εἰπῆ ἓνα παιδάκι ὅ,τι ξεύρει γιὰ τὴν ἐκκλησία.

Μ. Τὴν ἐκκλησία τὴ δική μας τὴ λένε «Ἁγία Παρασκευή». Εἶναι πολὺ μεγάλη, ἔχει εἰκόνες καὶ μεγάλα ἀσημένια καντήλια.

Δ. Πολὺ καλὰ. Ἐνα ἄλλο παιδάκι νὰ μοῦ εἰπῆ πῶς στέκεται ἐκεῖ μέσα ὁ κόσμος. Εἶναι ἀνακατωμένος ;

Μ. Ὁχι, κύριε. Στέκονται χωριστὰ οἱ γυναῖκες, καὶ χωριστὰ οἱ ἄνδρες.

Δ. Καλὰ, ἀλλὰ ὁ παπᾶς ποῦ βρίσκεται ;

Μ. Ὁ παπᾶς εἶναι μέσα στὸ Ἱερό. Τὸ Ἱερό χωρίζεται ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ στέκονται οἱ ἄνδρες, μὲ μεγάλες εἰκόνες πέρα ὡς πέρα, καὶ ποῦ ἔχουν καὶ τρεῖς πόρτες.

Δ. Πολὺ καλὰ, Γιατί εἶπαμε ὅτι πηγαίνομε στὴν ἐκκλησία ;

Μ. Γιὰ νὰ κάμωμε τὴν προσευχή μας.

Θρησκευτικὰ

Δ. Τότε, παιδιὰ, νὰ ποῦμε ἐδῶ μιὰ προσευχούλα. Προσέξατε νὰ τὴν πῶ ἐγώ ;

«Χριστέ μου, Σὲ εὐχαριστοῦμε ποῦ περάσαμε τὴ νύχτα καλὰ. Σὲ παρακαλοῦμε νὰ περάσωμε καὶ τὴν ἡμέρα καλὰ, νὰ μᾶς φωτίσης στὰ μαθήματά μας καὶ νὰ φυλάττης τοὺς γονεῖς καὶ διδασκάλους μας».

(Γράφεται αὕτη ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ τὴν ἀπομνημονεύουν οἱ μαθηταὶ μετὰ λογικὴν ἐπεξεργασίαν).

Ἀνάγνωσις

Ἡ ἀνωτέρω προσευχὴ χρησιμεύει καὶ διὰ κείμενον ἀναγνώσεως. Ἄλλοι μαθηταὶ ἀναγινώσκουν,

ἄλλοι λέγουν τὴν ἔννοιαν, ἄλλοι εὐρίσκουν τὴν *κεντρικὴν ιδέαν*, ὅτι «ὁ θεὸς εἶναι παντοδύναμος».

Γραμματικὴ

Χριστέ, Θεέ, Σέ.

Κανών: Ὅσες λέξεις τελειώνουν εἰς *ε* καὶ τολίζονται εἰς τὴν λήγουσαν παίρνουν πάντοτε ὀξεῖαν.

Ποίημα

«Τὸ καντηλάκι».

Ἀριθμητικὴ

Δ. Παιδιά, στὴν ἐκκλησίαν ἀνάβομε καὶ κεριά.

Μ. Μάλιστα, κύριε.

Δ. Νὰ μοῦ εἰπῇ ἕνας πόσα κεριὰ θὰ ἀνάψουν
5 ἄνθρωποι, ἂν ἀγοράσουν ἀπὸ δύο ὁ καθένας;

Μ. Δέκα.

Δ. 5 κεριὰ ἀγοράζει ἕνας ἄνθρωπος. Πόσα θὰ
ἀγοράσουν οἱ 3;

Μ. Θὰ ἀγοράσουν 15 κεριὰ.

Δ. 15 κεριὰ νὰ τὰ μοιράσουν δύο παιδάκια,
πόσα θὰ πάρουν τὸ καθένα;

Μ. Θὰ πάρουν ἀπὸ 7 καὶ θὰ περισσεύσῃ καὶ
ἕνα.

Δ. 15 κεριὰ καὶ νὰ βάλωμε καὶ ἄλλα 5, πόσα
γίνονται;

Μ. Γίνονται 20.

Δ. 20 κεριὰ νὰ τὰ μοιράσουν 4 παιδάκια, ἀπὸ
πόσα θὰ πάρῃ τὸ καθένα;

Μ. Ἀπὸ 5 τὸ καθένα.

Δεκτικαὶ ἀσκήσεις

Δ. Στὴν ἐκκλησίαν προσευχόμεθα ἡμεῖς οἱ χριστιανοί, ὁ δὲ ἱερεὺς πῶς κάμνει τὴν λειτουργίαν;

Μ. Κάμνει τὴν λειτουργίαν μὲ τὰ ἱερά σκεύη, τὸ ἱερόν ποτήριον, τὸ δισκάριον, τὸν ἀστερίσκον.

Μ. Καὶ μὲ τὰ ἱερά βιβλία.

Δ. Καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἱερά βιβλία;

Μ. Τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ ὁ Ἀπόστολος.

Δ. Ποῖον εἶναι ἓνα μεγάλο σκεῦος ποῦ χρησιμεύει διὰ τὸ βάπτισμα τῶν μικρῶν παιδιῶν;

Μ. Ἡ κολυμβήθρα.

Περὶ ταύτης λέγει ὁ μαθητὴς καὶ προσφέρει ὁ διδάσκαλος ὅτι κρίνει ἀναγκαῖον ἅτινα καὶ ἐπιναλαμβάνονται παρὰ τῶν μαθητῶν, ὥστε καὶ νὰ ἀσκοῦνται γλωσσικῶς καὶ πράγματα νὰ μανθάνουν.

Πατριδογνωσία

Δ. Τὸ μέρος ὅπου κάμνει τὴν λειτουργίαν ὁ ἱερεὺς λέγεται ἱερόν. Πρὸς ποῖον μέρος βλέπει;

Μ. Πρὸς ἀνατολάς.

Δ. Τώρα θὰ σᾶς μάθω πῶς λέγεται καὶ τὸ μέρος ποῦ βασιλεύει ὁ ἥλιος, ἀφοῦ ἀνατολὴ λέγεται ἐκεῖνο ποῦ βγαίνει.

(Γίνεται, ὥστε νὰ κατανοήσουν καλῶς τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, νὰ ἀσκηθοῦν δὲ ἐπὶ τούτων καὶ εἰς τὸ ὑπαιθρον).

Ἐν τῇ πατριδογνωσίᾳ ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῶν διαστάσεων τοῦ ναοῦ, περὶ τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ κήπου, του κλπ.

Δέον δὲ νὰ ἀσκηθῇ ὁ μαθητὴς ἐπαρκῶς εἰς τὴν εὕρεσιν τῶν σημείων τοῦ ὀρίζοντος, ὥστε νὰ εὕρισκῃ τὴν θέσιν τοῦ σχολείου καὶ τῆς οἰκίας του ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν.

Ἰχνογραφία — Χειροτεχνία

Ἰχνογραφοῦν ἢ κατασκευάζουν οἱ μαθηταὶ διάφορα σκεύη τοῦ ναοῦ, εἰκόνας, τὸ κωδωνοστάσιον, ἓνα κανδῆλι πρὸ τῆς εἰκόνας, τὴν καμπάνα κλπ.

8. Ὁ Χειμῶνας.

Ἦλιος χειμωνιάτικος ξάφνου μέσ' τὰ χιόνια
 Λάμπει, καὶ ζεσταίνει μ' ἔλο τὸ βοριά,
 Καὶ στὴν πλάση ὑπόσχεται πάλι χελιδόνια,
 Χελιδόνια, λούλουδα καὶ καλοκαιριά.

N. I. Χατζηδάκις

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Δ. Παιδιά, τί καιρὸ ἔχομεν τώρα ;

Μ. Χειμῶνα, κύριε.

Δ. Πῶς τὸ καταλαβαίνετε ὅτι ἔχομε χειμῶνα ;

Μ. Κάμνει κρῦο, τὰ δένδρα δὲν ἔχουν φύλλα,
 ρίχνει χιόνι, δὲν ἔχομε λουλούδια στὸν κῆπο καὶ
 καίμε φωτιά στὸ τζάκι.

Δ. Πολὺ καλά. Εἶπατε ὅτι κάμνει κρῦο. Πῶς
 ζεσταινόμεθα τώρα τὸν χειμῶνα ;

Μ. Μὲ τὴ φωτιά.

Δ. Καὶ πῶς ἀλλοιῶς :

Μ. Καὶ μὲ τὸν ἥλιο καμιά φορά, ὅταν δὲν
 εἶναι συννεφιά καὶ δὲν φυσᾷ βοριάς.

Δ. Προσέξατε νὰ σᾶς διαβάσω ἐγὼ αὐτὰ ποὺ
 εἶναι στὸν πίνακα.

Καὶ ὁ διδάσκαλος ἀναγινώσκει τὸ πάρα πάνω
 ποιηματάκι ἀργὰ καὶ καθαρὰ δις καὶ τρίς.

Ἀνάγνωσις

Ἄλλοι μαθηταὶ τὸ ξαναδιαβάζουν λογικῶς καὶ
 ἄλλοι ἀποδίδουν τὴν ἔννοιαν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ ποιήματος συνεχίζεται κατὰ
 τὰς ἀρχὰς τῆς διδακτικῆς.

Κεντρικὴ ἰδέα :

«Ὁ ἥλιος τὸν χειμῶνα μᾶς λέγει ὅτι θὰ φέρῃ γρήγορα
 τὸ καλοκαίρι μὲ τὰ χελιδόνια».

Γραμματική—Ὁρθογραφία

Ὑπόσχεται, ὄλο, χελιδόνια, χιόνια.

Κανών: Τὸ ο, ὅταν τονίζεται, σὲ ὅποια θέσι καὶ ἂν εὑρίσκεται, παίρνει ὀξεῖα.

Ἐκθεσεις

Δ. Νὰ μοῦ γράψετε, παιδιά, τί κάμνει ὁ κόσμος ὄλος, ἄνθρωποι καὶ ζῶα, ὅταν τὸν χειμῶνα βγαίνει ζεστός ἥλιος.

Πατριδογνωσία

Δ. Παιδιά, ἐδῶ στὸ χωριό μας ποιὸς ἀέρας μᾶς παγώνει, ὅταν φυσᾷ;

Μ. Ὁ βοριᾶς.

Δ. Βέβαια δὲν ξεύρετε γιατί λέγεται βοριᾶς. Νὰ σᾶς τὸ πῶ ἐγώ. Βοριᾶς λέγεται ὁ ἀέρας ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὸν βορρᾶν. Νοτιᾶς λέγεται ὅταν φυσᾷ ἀπὸ τὸν νότον. Ἀνατολικὸς λέγεται ὅταν φυσᾷ ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, καὶ δυτικὸς λέγεται ὅταν ἔρχεται ἀπὸ τὴν Δύσιν.

Θυμᾶστε πῶς μάθαμε νὰ βρῖσκωμε τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Τώρα νὰ μοῦ εἰπῆ ἓνα παιδάκι ποῦ εὑρίσκεται τὸ σπίτι του, δηλαδὴ εἰς ποῖον σημεῖον τοῦ ὀρίζοντος σχετικὰ μὲ τὸ σχολεῖον.

Ἄλλο παιδάκι νὰ μοῦ εἰπῆ ποῦ εὑρίσκεται ἡ ἐκκλησία. Ἄλλο παιδί νὰ μοῦ εἰπῆ ποῦ βρίσκεται ὁ Ἀϊ-Γιάννης. Ἄλλο νὰ μοῦ εἰπῆ ποῦ βρίσκεται ὁ μύλος - Κοντογιάννη.

Δ. Ὄταν λειώνη τὸ χιόνι, τί γίνεται;

Μ. Γίνεται νερὸ καὶ τρέχει μέσα στοὺς δρόμους.

Δ. Θὰ ποῦμε τώρα γιὰ τὸ ρυάκιον. (Γίνεται). Καὶ συζητῶν ὁ διδάσκαλος μὲ τοὺς μαθητὰς διδάσκει περὶ τοῦ ρυακίου, περὶ τοῦ ρυακος, περὶ τῆς πηγῆς καὶ περὶ τῆς ἐκβολῆς.

Δεκτικαὶ ἀσκήσεις

Δ. Τώρα, παιδιά, θὰ μάθωμε πῶς γίνεται τὸ χιόνι. Καὶ διδάσκει ὁ διδάσκαλος ὑπὸ ἀπλουστάτην μορφήν, πῶς γίνεται τὸ χιόνι, ὥστε οἱ μαθηταὶ καὶ νὰ μανθάνουν καὶ νὰ ἀσκοῦνται γλωσσικῶς.

Ἀριθμητικὴ

Οἱ μαθηταί, προκαλούμενοι ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, λύουν διάφορα προβλήματα καὶ τῶν τεσσάρων ἀριθμητικῶν πράξεων σχετικὰ μὲ τὰ κάστανα πὺ ἀγοράζομεν ἢ ἀπὸ τὸν κασταναῦ ψημένα ἢ ἀπὸ τὸν ὀπωροπώλην.

Εὐρίσκουν ὅτι κάθε μῆνας ἔχει 4 ἐβδομάδας· πόσας ἔχουν ὅλοι οἱ μῆνες; Πόσας ἡμέρας ἔχει κάθε μῆνας; Πόσας ὥρας ἔχει τὸ ἡμερονύκτιον; Πόσας ὥρας μένομεν εἰς τὸ σχολεῖον, πόσας κοιμούμεθα κλπ.

Παραμῦθι

Ὁ χειμῶνας, ὅταν φύγη, διηγεῖται διάφορα πράγματα γιὰ τὰ πλούσια σπίτια, γιὰ τὰ φτωχὰ, γιὰ τὰ πουλάκια στὸ λόγγο, γιὰ τὰ λουλούδια τοῦ κήπου μας κλπ.

Θρησκευτικὰ

Δ. Ὁ χειμῶνας, παιδιά, μᾶς φέρνει μιὰ γιορτὴ πὺ τὴν λαχταροῦμε ὅλοι.

Μ. Τὰ Χριστούγεννα.

Δ. Νὰ σᾶς εἰπῶ ἐγώ, παιδιά, λίγα λόγια, γιὰ τὴν ὠμορφὴ αὐτὴ γιορτὴ.

(Καὶ διηγεῖται ὁ διδάσκαλος κατὰ τὸν παραστατικώτερον τρόπον διαφόρους διηγήσεις σχετικὰς μὲ τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, μὲ τὴν προπαρα-

σκευὴν τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν, μετὴν τελετὴν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς:

ᾠδική

Διδάσκεται ποίημα σχετικὸν μετὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων, μετὴν πτωσὶν χιόνος καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ἰχνογραφία — Χειροτεχνία

Τὸν ἥλιο (νά ἰχνογραφήσουν) καὶ μετὰ πλαστιλίνη νά φτιάξουν ἕνα πουλάκι.

9. Διακοπὲς Χριστουγέννων.

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

- Δ. Παιδιά, ποιά μεγάλη ἑορτὴ ἔρχεται ;
 Μ. Τὰ Χριστούγεννα.
 Δ. Πῶς τὸ βάζετε μετὸν νοῦν σας αὐτό ;
 Μ. Εἶναι πολλὲς ἡμέρες ποὺ ἀποκρέψαμε γιὰ τὰ Χριστούγεννα. Ἐπειτὰ ἀκοῦμε τοὺς γονεῖς μας νά λένε ὅτι πλησιάζουν τὰ Χριστούγεννα ποὺ θὰ φᾶμε κρέας καὶ ὠραῖο μπακλαβᾶ, καὶ ἄλλα ὠραῖα πράγματα ποὺ δὲν τὰ τρῶμε τώρα.

Ἀνάγνωσις

- Δ. Τώρα νά διαβάσετε τί εἶναι γραμμένο στὸν πίνακα. (Ὁ διδάσκαλος ἔχει γράψει στὸν πίνακα περίπου τὰς ἑξῆς φράσεις: αὔριο δὲν θὰ γίνῃ μά-

θημα. Θά ἐτοιμασθοῦνε τὰ παιδάκια γιά τὰ Χριστούγεννα κ.λ.π.).

Ἀπόδοσις ἔννοιᾶς ὑπὸ ἄλλων παιδιῶν.

Κεντρικὴ ἰδέα θά ἐξαχθῆ, ἂν οἱ μαθηταὶ τῆς β' ἐδιάβασαν ἀπὸ ἀναγνωστικὸν σχετικὸν κεφάλαιον.

Θρησκευτικὰ

Δ. Παιδιά, νὰ μοῦ εἰπῆτε τί γιορτάζομε τὰ Χριστούγεννα.

Μ. Τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ μας.

Δ. Ἀκοῦστε νὰ σᾶς πῶ ἐγὼ πῶς ἔγινε. (Καὶ διηγεῖται ὁ διδάσκαλος ἐναργῶς τὰ κατὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος).

Πατριδογνωσία

Δ. Ὑστερα ἀπὸ τὴ γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων, παιδιά, περιμένομε ἄλλη μεγάλη γιορτὴ;

Μ. Ναί. Περιμένομε τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ποὺ εἶναι καὶ πρωτοχρονιά.

Δ. Ποιὰ μέρα πέφτει τὰ Χριστούγεννα φέτος;

Μ. Σάββατον.

Δ. Καὶ τί ἡμέρα ἔρχεται τοῦ Ἁγίου Βασιλείου;

Μ. Πάλιν Σάββατον.

Δ. Δηλαδή, ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ὡς τὴν Πρωτοχρονιά, περνᾷ μιὰ ἐβδομάδα.

Μ. Ναί, ναί.

Δ. Νὰ μοῦ πῆτε ποιὰ εἶναι ἡ πρώτη μέρα τῆς ἐβδομάδος.

Μ. Δὲν ξεύρομεν.

Δ. Νὰ σᾶς πῶ ἐγὼ. Πρώτη εἶναι ἡ Κυριακὴ, δευτέρα ἡ Δευτέρα (τὸ λέγει καὶ τὸ ὄνομα) τρίτη, ἡ Τρίτη, τετάρτη ἡ Τετάρτη, πέμπτη ἡ Πέμπτη, ἕκτη ἡ Παρασκευὴ καὶ ἑβδόμη τὸ Σάββατον.

Γι' αὐτὸ λέγεται *ἐβδομάδα* ἐπειδὴ ἔχει ἑπτὰ ἡμέρας

Νὰ ξέρετε ἀκόμη ὅτι 4 ἐβδομάδες κάνουν ἕνα μῆνα. Ἄλλὰ αὐτὰ θὰ τὰ ποῦμε καλύτερα πιὸ πέρα.

Ἀριθμητικὴ

Δ. Ἐνα παιδάκι νὰ μοῦ μετρήσῃ τὶς ἡμέρες τῆς ἐβδομάδος.

Μ. (Μετροῦν).

Δ. Ὅστε πόσες ἡμέρες ἔχει ἡ ἐβδομάδα;

Μ. Ἐπτὰ. (Ἄν πρόκειται μόνον περὶ διδασκαλίας ἐν τῇ α' τάξει, ὁ διδάσκαλος θὰ διδάξῃ τὸν ἀριθμὸν 7, ὅπως παραγγέλλει ἡ ψυχολογία καὶ ἡ μεθοδολογία. Ἄν πρόκειται περὶ τῆς β' τάξεως θὰ κάμῃ ἀπὸ στόματος προβληματάκια).

Δ. Τώρα νὰ μοῦ εἰπῇ ἕνα παιδάκι, δύο ἐβδομάδες πόσες ἡμέρες ἔχουν.

Μ. 14 ἡμέρας.

Δ. Καλά, καὶ ἕνα ἄλλο νὰ μοῦ εἰπῇ 4 ἐβδομάδες πόσες ἡμέρας ἔχουν.

Μ. 28 ἡμέρας.

Δ. Νὰ μοῦ εἰπῇ ἕνα παιδάκι τὸ 28 πόσες δεκάδες καὶ πόσες μονάδες ἔχει.

Μ. 2 δεκάδες καὶ 8 μονάδες κλπ.

Λεκτικαὶ ἀσκήσεις

Δ. Παιδιά, τὴν ἡμέρα ἐκείνην τί θὰ ἔχη ἀκόμα τὸ τραπέζι μας:

Μ. Φροῦτα, κύριε.

Δ. Τί φροῦτα;

Μ. Πορτοκάλια, μανταρίνια, μῆλα.

Δ. Τί ξεύρει ἕνα παιδί νὰ μοῦ εἰπῇ γιὰ τὰ πορτοκάλια.

Μ. Ὅτι γίνονται ἀπὸ τὶς πορτοκαλιές.

Δ. Προσέξατε νὰ σᾶς εἰπῶ ἐγὼ μερικὰ πράγματα.

Οι πορτοκαλιές γίνονται σε μέρη μᾶλλον ζεστά και χαμηλά και νά είναι και λίγο κοντά στη θάλασσα. Οί πορτοκαλιές κρατοῦνε τὰ φύλλα τους ὅλον τὸν χρόνο και ἀνθίζουν τὸν Ἀπρίλιον. Τὰ λουλούδια ἀπὸ τις πορτοκαλιές μοσχομουρίζουν σὲ μακρινή ἀπόστασι, και σιγά, σιγά δένουν σὲ πορτοκαλάκια μικρά, πράσινα και κατὰ τὰ Χριστούγεννα τὰ κόβουν και τὰ τρῶμε.

Ἡ πορτοκαλιά εἶναι ντελικάτο δένδρο και γιαυτὸ θέλει και μεγάλη προσοχή και περιποίησι.

Ἡ πορτοκαλιά ἔχει και ἄλλες ἀδελφές, ἀλλὰ γιαυτὲς θά ποῦμε ἀργότερα.

ᾠδική

Νά μάθουν οί μαθηταὶ τὸ τραγοῦδι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

«Ἁγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρεία.
Βαστᾶ εἰκόνα και χαρτί...

Χειροτεχνία

Μὲ κερὶ ἢ μὲ πηλὸν οί μαθηταὶ κατασκευάζουν διάφορα φρούτα και ξηροὺς καρπούς.

Ἰχνογραφία

Νά ἰχνογραφήσουν μία πορτοκαλιά.

10. Ἦλθαν τὰ χελιδόνια.

Ἀνάγνωσις ὑπὸ τῶν παιδιῶν.

Ἀπόδοσις τῆς ἐννοίας ὑπὸ ἄλλων παιδιῶν.

Κεντρικὴ ἰδέα: 1) Μαζὶ μὲ τὰ χελιδόνια ἔρχεται καὶ ἡ ἀνοιξίς. 2) Τὰ χελιδόνια κτίζουν τὶς φωλιές τους ἢ διορθώνουν τὶς παλιές.

Ἐκθῆσις

Οἱ μαθηταὶ γράφουν γιὰ τὴ χελιδονοφωλιά ἢ τὴν ζωγραφίζουν, ὅπως τὴν καταλαβαίνουν.

Γραμματικὴ

Τριγυροῦν, πετοῦν, νὰ βροῦν. Νὰ διατυπωθῇ ὁ κανὼν: «ὅσαι λέξεις τελειώνουν εἰς *ουν* καὶ τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης, παίρνουν περισπωμένη». **Μητέρα, νέα, δικό μας, ἀκόμη.** Νὰ διατυπωθῇ ὁ κανὼν. **Ὁρθογραφία,** αἱ ἴδιαι λέξεις.

Πατριδογνωσία

Προάγγελοι ἀνοιξεως, χελιδόνι, ἡμέραι, μῆνες, ψῦχος, θερμότης, ἐλάττωσις βροχῶν, ἀνθησις δένδρων, ἀμυγδαλιά, ροδακινιά.

Λεκτικαὶ ἀσκήσεις

Κατασκευὴ φωλιάς, συντήρησις, ἐργαλεῖα. Κατασκευὴ σπιτιοῦ, συντήρησις, ἐργαλεῖα κήπου.

Θρησκευτικὰ

Ἑορτὴ Εὐαγγελισμοῦ, ἑορτὴ Ἁγίου Γεωργίου, Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.

Ἀριθμητικὴ

Πότε ἔχομεν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, πότε τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πότε τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου; Ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἕως τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου πόσες ἡμέρες μένουν; $6 + 22 + 8 + 20 = 56$. Πόσες ἑβδομάδες κάνουν; ($56 : 7 = 8$). Πόσαι Κυριακαί, πόσαι ἑορταί, πόσαι ἡμέραι μένουν γιὰ μαθήματα;

Ἄν δουλέψη ἕνας 8 ἑβδομάδες καὶ κάθε ἑβδομάδα 5 ἡμέρες, πόσες ἡμέρες θὰ δουλέψη;

Ποιήματα

Χελιδόμ μου γοργό.

Ῥοδικὴ

Ἦλθε πάλιν ἀνοιξίς.

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία

Οἱ μαθηταὶ ζωγραφίζουν ἢ κατασκευάζουν μὲ κερὶ φύλλα, ἄνθη, πουλιά.

11 Πάσχα στὸ χωριό.

Νύχτα βαθειά, μὰ τοῦ χωριοῦ
γεμάτη ἢ ἐκκλησίᾳ.

Ἐξω τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ
μέσα ἢ φωτοχυσία.

Χριστός Ἀνέστη! μὲ φωνὴ
κράζει ὁ παπᾶς μεγάλη
Χριστός Ἀνέστη! Χριστιανοί,
ὅλος ὁ κόσμος ψάλλει.

Καὶ μπᾶμ καὶ μπούμ οἱ τουφεκιᾶς
καὶ τῆς καμπάνας κτύποι.
Ὡ τί στιγμὲς αὐτὲς γλυκειᾶς!
Πῶς φεύγει κάθε λύπη.

Κι' ἀρχίζει τώρα νὰ φωτᾶ
Κι' ὅλοι γοργὰ πηγαίνουν
ἐκεῖ πὸ ἀυγά, κι' ἀρνιὰ ψητὰ
στρωμένα τοὺς προσμένουν.

Ἀνάγνωσις

Μερικοὶ μαθηταὶ τὸ διαβάζουν κατὰ τμήματα
καὶ ἄλλοι ὀλόκληρον.

Ἀπόδοσις ἐννοίας παρ' ἄλλων μαθητῶν.

Κεντρικὴ ἰδέα : Τὸ πάσχα εἶναι γιορτὴ πὸ φέρνει
χαρὲς καὶ γέλια καὶ διώχνει κάθε λύπη.

Γραμματικὴ

Χωριοῦ, φεγγαριοῦ,

Κανὼν : Ὅταν ἢ λήγουσα τελειῶνῃ εἰς **ου** καὶ
τονίζεται, παίρνει πάντοτε περισπωμένη.

Ἐκθεσις

Νὰ γράψουν τὰ παιδιὰ πῶς φεύγει ὁ κόσμος
ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν μὲ τὶς λαμπάδες στὸ χέρι,
ὅταν τελειῶνῃ.

Θρησκευτικὰ

Νὰ διηγηθοῦν τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, καὶ

νά τονισθῆ ἡ ἀλήθεια, ὅτι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ μας εἶναι ἡ σωτηρία μας.

Δεκτικαὶ ἀσκήσεις

Γιὰ τὴν καμπάνα. Τὰ διάφορα εἶδη ὡς πρὸς τὸν ἦχον καὶ τὰ διάφορα μεγέθη, περιγραφή τῆς τελετῆς τῆς Ἀναστάσεως.

Πατριδογραφία

Γιὰ τὸ φεγγάρι, γιὰ τὸν ἥλιο, γιὰ τ' ἀστέ-
ρια, γιὰ τὴν πανσέληνο.

Χειροτεχνία

Νά φτιάξουν κεριά, λαμπάδες, αὐγά, σοῦβλες.

Ἰχνογραφία

Νά ἰχνογραφήσουν ἀρνάκια, κατσικάκια στὴν πλάκα τους.

12. Διάφορα κέντρα

1) Πῶς πέρασε τὸ κάθε παιδί στὰς διακοπὰς. (Πῶς ἔζησε, ποῦ ἐπῆγε, τί εἶδε, τί ἔμαθε. Θέρος, ἀλώνισμα, μάζεμα πεπονιῶν, τρύγος).

2) Πάλιν στὸ σχολεῖον. (Πρωϊνὴ προσευχή. Δι-
δακτῆριον, τί λέγει τὸ δωμάτιόν μας).

3) Τὸ σπίτι. (Ἡ κατασκευὴ του, ἡ συντήρησίς του, ἡ ἐπίπλωσίς του, ὁ φωτισμός του, λάδι, πε-
τρέλαιον, ἠλεκτρικόν, ἀσετυλίνη).

- 4) Τὰ διάφορα ζῶα τοῦ σπιτιοῦ.
- 5) Τὸ χωριὸ τὸ φθινόπωρον. (Ἡμέραι, ἑβδομάδες, ἡμέραι φθινοπώρου, ὁ ἥλιος, τὸ φθινόπωρον, ἡ ἔξοχή τὸ φθινόπωρον).
- 6) Ἔργασία τῶν χωρικῶν τὸ φθινόπωρον. (Ἔργασία στὰ χωράφια· ὄψις χωραφιῶν, σκάψιμο, λίπασμα, σπορά).
- 7) Κῆπος. (Ἡ σημασία του εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν· ἔργασία τῶν γονέων στὸν κῆπο· σπορὰ λαχανικῶν, τροφή ἀνθρώπων, ζῴων, πτηνῶν).
- 8) Στὸ δρόμο. (Παρατήρησις τῆς ζωῆς τῶν δρόμων στὴν πόλιν, στὸ χωριό, στὴν ἔξοχὴν. Καλὴ συμπεριφορά, ἀλληλοβοήθεια).
- 9) Χειμῶνας. (Σημάδια τοῦ χειμῶνος, βροχὴ στὰ Τρίκκαλα, κατέβασμα τοῦ Ληθαίου).
- 10) Χριστούγεννα. (Ἐορτὴ καὶ προεόρτια Χριστουγέννων, δένδρον Χριστουγεννιάτικο, πανηγύρια, πῶς γίνεται ἡ βροχὴ, τὸ χιόνι, ὁ πάγος).
- 11) Πρωτοχρονιά. (Δῶρα, ἐπισκέψεις, εὐχαί).
- 12) Ὁ χειμῶνας στὸ χωριό. (Σημάδια τοῦ χειμῶνα, τὸ κρύο, ὁ ἀέρας, ἡ θερμοκρασία ἔπεσε, αἱ νύχτες τοῦ χειμῶνα, αἱ ἑορταί του).
- 13) Πῶς ζῆ ἡ οἰκογένεια τὸν χειμῶνα. (Θέρμανσις, ἐνδύματα, κατασκευὴ ξυλανθράκων, δένδρα τοῦ δάσους, ἔργασία τοῦ πατέρα στὰ χωράφια, ἀσχολίαι τῆς μητέρας, διατροφή τῶν ζῴων τοῦ σπιτιοῦ).
- 14) Τὸ ἀνθρώπινο σῶμα. (Ἐπιμέλεια, καθαριότης, ἐνδυμασία, ὑπόδησις, προφύλαξις ἀπὸ νόσους).

15) Τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. (Κύρια καὶ δευτερεύοντα, ἄνεμοι, ὀνομασίαι αὐτῶν).

16) Νερά τῶν Τρικκάλων. (Ποταμός, βρῦσες, ἀρτεσιανά).

Ἄνοιξις. (Προμηνύματα, χελιδόνες, πελαργοί, ἡμέραι, νύκτες, θερμότης ἡλίου, βλάστησις δένδρων, πεταλοῦδες, πουλιά, δροσιά, ἐργασίαι στὸν κῆπο καὶ στοὺς ἀγρούς, σκάλισμα, θειάφισμα, ράντισμα ἀμπέλου, πῶς γίνεται τὸ μετᾶξι).

17) Τὰ χωράφια, οἱ κῆποι κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς.

18) Τὰ Τρίκκαλα. (Τὰ ἐργοστάσιά των, οἱ στρατῶνες, τὸ φρούριον, τὸ ὠρολόγιον τῆς πόλεως, αἱ ἐκκλησίαι, ἡ πλατεῖα).

19) Ὁ θερισμός. (Ἐργάται, ἐργάτριαι, θεριστικαὶ μηχαναί, ἀλωνιστικαὶ μηχαναί, μεταφορὰ σίτου κ.λ.π.).

20) Διακοπαί.

ΤΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

1. Τὰ Πρωτοβρόχια

Ἀνάγνωσις ὑπὸ τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον.

Ἀπόδοσις ἐννοίας ὑπὸ ἄλλων παιδιῶν.

Κεντρικὴ ἰδέα: Χωρὶς βροχὴν δὲν γίνεται σιτάρι μὲ τὸ ὁποῖον ζῆ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' οὔτε καὶ νερά πόσιμα ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν.

Γραμματικὴ

Δαλοῦν, προφυλαχθοῦν, τοῦ χωριοῦ, εὐλογοῦν.

Κανὼν: Ὅσαι λέξεις τελειώνουν εἰς *ου* ἢ *ουν* καὶ τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν παίρνουν περισπωμένην. Μόνον τὸ *που* παίρνει ἄλλοτε περισπωμένην καὶ ἄλλοτε ὀξεῖαν.

Θρησκευτικὰ

Ἡ περιγραφή τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Μετάβασις εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀργία, πανηγύρια, ἐορτάζοντες κλπ.

Ἱστορία

Ὁ βίος καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν συντομίᾳ.

Ἀριθμητικὴ

— Πότε ἔχομεν τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου;

— Εἰς τὰς 26 Ὀκτωβρίου.

— Ἔως τὰ Χριστούγεννα πόσες ἡμέρες ὑπολείπονται διὰ νὰ ἐργασθῆ ὁ γεωργός;

— 59 (πρόσθεσις: 5 τοῦ Ὀκτωβρίου, 30 τοῦ Νοεμβρίου καὶ 24 τοῦ Δεκεμβρίου = 59).

— Πόσας ἑβδομάδας μᾶς κάμνουν αἱ 59 ἡμέραι;

— 8 καὶ μένουν καὶ 3 ἡμέραι (Διαίρεσις: $59 : 7 = 8$, ὑπόλοιπον 3).

— Πόσαι Κυριακαὶ εἶναι μέσα εἰς τὰς 8 ἑβδομάδας;

— 8.

— Καμμιά ἑορτὴ μὲ ἀργίαν ὑπάρχει;

— Τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τῶν Εἰσοδίων.

— Πόσας ἡμέρας λοιπὸν θὰ ἐργασθοῦν οἱ γεωργοὶ μέχρι τῶν Χριστουγέννων;

— 49 (πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις: $8 + 2 = 10$, $59 - 10 = 49$).

— Ἐὰν ὁ κύρ-Ἀλέξης ἐργασθῆ μόνον 8 ἑβδομάδες καὶ κάθε ἑβδομάδα ἐπὶ 6 ἡμέρας, πόσας ἡμέρας θὰ ἐργασθῆ;

— 48 (πολλαπλασιασμός $8 \times 6 = 48$).

Ζωολογία

Εἰπέτε μου ὅ,τι γνωρίζετε διὰ τὸ βῶδι.

Φυσικὴ

Ποῦ εὐρίσκουν τὰ σύννεφα τὴν βροχὴν;

Γεωγραφία

Ἡ βροχὴ ἐσχημάτισε ρυάκια, ποτάμια, λίμνας.

2. Τὸ σπίτι

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις μαθητῶν

Πῶς κτίζονται τὰ σπίτια τώρα. Κατὰ τί διαφέρουν μεταξύ των κ.λ.π. (π.χ. κατὰ τὸ ὕψος, τὸ πλάτος, τοὺς ὀρόφους, ἂν ἔχουν ὄλα προαύλιον, σκάλα κ.λ.π.).

Ἀνάγνωσις σχετικοῦ κεφαλαίου. Ἀπόδοσις ἐννοίας καὶ εὗρεσις κεντρικῆς ἰδέας, ὅπου εἶναι δυνατόν.

Γεωγραφία—Πατριδογνωσία

Πῶς ἐκτίζοντο ἄλλοτε τὰ σπίτια καὶ ποῦ, διὰ νὰ προφυλάσσεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ θηρία καὶ τὰς κακοκαιρίας καὶ ποῦ κτίζονται τώρα.

Ἐκθεσις

Τὸ πατρικὸ σπίτι.

Δεξιλόγιον—Ὁρθογραφία

Πατρικόν, ἀδελφικόν, μητρικόν, φιλικόν.

Γραμματικὴ

Ἀφ' οὗ παρατηρήσουν καλῶς τὰς ἄνω λέξεις εὐρίσκουν τὸν κανόνα: Ὅσαι λέξεις τελειώνουν εἰς ο καὶ τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης ὀξύνονται.

Θρησκευτικὰ

Τί κάμνει ἡ οἰκογένεια τὴν Κυριακὴν καὶ ἀνάπτυξις τῆς σημασίας τῆς Κυριακῆς, ἡ διδασκαλία ὕμνων ψαλλομένων τὴν Κυριακὴν.

Ἱστορία

Τὰ σπίτια διαφόρων τόπων (θερμῶν κλιμάτων καὶ ψυχρῶν) καὶ πῶς ἐκτίζοντο οἱ μεσαιωνικοὶ πύργοι καὶ διατί.

Φυσικὴ Ἱστορία

Διάφορα κατοικίδια ζῶα. Π. χ. περὶ σκύλλου. Προσφέρουν οἱ μαθηταὶ ὅ,τι γνωρίζουν, συμπληρώνει ὁ διδάσκαλος βιολογικῶς πάντοτε, καὶ ἀναπτύσσει τὴν ἀγάπην τῶν μαθητῶν πρὸς τὰ ζῶα.

Ἀριθμητικὴ

Πόσον κοστίζουν τὰ ὑλικά γιὰ νὰ κτισθῇ τὸ σπίτι (ἡμερομίσθια ἐργατῶν τὴν ὥρα, τὴν ἡμέρα, τὴν ἐβδομάδα). Πόσον στοιχίζει ὁ φωτισμὸς μὲ λάδι καὶ πόσον μὲ πετρέλαιον.

Ποίημα—Ῥηδικὴ

Τὸ πατρικὸ σπίτι (Ἐκεῖ στὴν ἄκρην τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὁ μύλος μας γοργὰ κυλᾷ...).

Ἱχνογραφία—Χειροτεχνία

Τὰ διάφορα ἐργαλεῖα τοῦ κτίστου.

Σημείωσις.— Τὴν διδασκαλίαν ταύτην δυνάμεθα νὰ διδάξωμεν ἀρχίζοντες καὶ ἀπὸ τὴν **Χειροτεχνίαν**.

Δηλαδή ὁ διδάσκαλος θὰ ὑποδείξῃ εἰς τοὺς μαθητάς, ἢ καλύτερον νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν ψυχικὴν ἀνάγκην νὰ φτιάξουν τὸ σπίτι μὲ χαρτί ἢ μὲ πηλὸ ἢ πλαστιλίνη ἢ μὲ κερί, καὶ κατόπιν τούτου θὰ ἀρχίσῃ τὴν συζήτησιν μετὰ τῶν μαθητῶν.

3. Ὁ κήπος

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Δ. Προχθές, παιδιά, μιλήσαμε γιὰ τὸ σπίτι, καὶ εἶπαμε ὅτι καλὸν εἶναι νὰ ἔχουν ὅλα τὰ σπίτια αὐλήν.

Μ. Μάλιστα, κύριε.

Δ. Τί ἄλλο πρέπει νὰ ἔχουν τὰ σπίτια γιὰ νὰ εἶναι κάθε σπίτι καὶ ὑγιεινὸ καὶ ὠραῖο;

Μ. Πρέπει νὰ ἔχουν καὶ κήπο.

Δ. Πολὺ καλά. Ἐδῶ στὰ Τρίκκαλα εὐτυχῶς ἔχουν ὅλα τὰ σπίτια κήπο. Πέστε μου ὅ,τι ξεύρει καθένας γιὰ τὸν κήπο του.

Καὶ οἱ μαθηταὶ ὁμιλοῦν γιὰ τὴν ἔκτασίν του, τὰ ἄνθη καὶ τὰ δένδρα ποὺ ἔχει, καὶ τὴν ὄψιν ποὺ παρουσιάζει εἰς κάθε ἐποχὴν. Ὅμιλοῦν γιὰ τὰ βλαβερὰ του χόρτα καὶ τὰ ἕντομα κλπ.

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταὶ διαβάζουν τὰ σχετικὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου των, ποὺ πραγματεύονται περὶ κήπου.

Ἀπόδοσις ἐννοίας παρ' ἄλλων μαθητῶν.

Εὗρεσις κεντρικῆς ἰδέας

Ὁ κήπος στολίζει ὅλο τὸ σπίτι καὶ καθαρίζει τὸν ἀέρα.

Γραμματικὴ

Οὐσιαστικὰ καὶ ἐπίθετα.

Ἐκθεσις

Ἡ χρησιμότης τοῦ κήπου εἰς τὴν οἰκογένειαν, καὶ ὀλόκληρον τὴν πόλιν.

Γεωγραφία

Τοποθέτησις τοῦ κήπου μας ὡς πρὸς τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος.

Ἐπίσκεψις τῶν κήπων παρὰ τὸν Ληθαῖον ποταμόν. Καλλιέργεια αὐτῶν. Πόσῃν ἔκτασιν καταλαμβάνουν τῆς πόλεως Τρικκάλων. (Ἐδῶ νὰ δοθῇ καὶ ἡ ἔννοια τοῦ τετραγωνικοῦ μέτρου, ὅπερ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῆς κατανοήσεως τοῦ στρέμματος).

Ἱστορία

Οἱ μαθηταὶ συζητοῦν γιὰ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα τοῦ κήπου καὶ ὁ διδάσκαλος ἔρχεται εἰς τὰ χρυσᾶ μήλα τῶν Ἑσπερίδων, τῶν ὁποίων λέγει τὴν σχετικὴν ἱστορίαν.

Θρησκευτικὰ

Διὰ τὸν κήπον τῆς Ἑδέμ.

Ἀριθμητικὴ

Διάφορα προβληματάκια τῶν 4 πράξεων διὰ τὰ ἔξοδα τῆς καλλιιεργείας καὶ τὰ ἔσοδα τοῦ κήπου.

Φυσικὴ Ἱστορία

Κλάδεμα τῶν δένδρων, φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ. Φυτὰ τοῦ κήπου, ἄνθη τοῦ κήπου, πτηνὰ τοῦ κήπου, (σπουργίτης, σπίνος) ζῷα τοῦ κήπου καὶ ἔντομα, ἀκανθόχοιρος, ἀσπάλαξ, κοχλίας, σκώληξ.

Ποίημα—ᾠδικὴ

Κατάλληλα καὶ σχετικὰ μὲ τὸ θέμα (π. χ. Ὕμνος πρὸς τὴν ἐργασίαν κ.λ.π.).

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία

Τὰ διάφορα ἐργαλεῖα τοῦ γεωργοῦ.

4. Τὸ Δάσος

Ἀτομικαὶ Παρατηρήσεις

Διηγούνται οἱ μαθηταὶ ὅτι γνωρίζουν γιὰ τὸ δάσος, γιὰ τὰ δένδρα του, γιὰ τὰς θυέλλας εἰς τὸ δάσος, τοὺς κεραυνούς, τὸ σφύριγμα τὸν χειμῶνα, τὰ χιόνια, τοὺς μουσικούς του κατοίκους τὴν ἀνοιξιν (κόσσυφος, πέρδικα, κοῦκος) κ.λ.π.

Ἀνάγνωσις

Ὅτι σχετικὸν ἔχει τὸ ἀναγνωστικὸν τους ἢ ἀπὸ ἄλλα περιοδικά.

Ἐκθεσις

Γιὰ τὸ δάσος τοῦ χωριοῦ των ἢ τί διηγεῖται ἓνα δένδρον.

Γεωγραφία

Τὰ καλύτερα δάση τῆς Ἑλλάδος. (Εὐρυτανία, Ἄγραφα, Πετροῦλι τῆς Πίνδου, Οἶτη καὶ Παρνασσός). Διδασκαλία τῶν νομῶν οἵτινες περιλαμβάνουν τὰ ρηθέντα ὄρη.

Ὑψος ὀρέων, διεύθυνσις ὀρέων, ἄγρια ζῶα τῶν ὀρέων αὐτῶν. Κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος, εὐφυΐα καὶ υγεία αὐτῶν, πολιτισμὸς καὶ ἐνδυμασία των, ἀσχολίαι των καὶ συγκοινωνίαι.

Φυσικὴ Ἱστορία

Διὰ τὸν κόσσυφον.

Δ. Παιδιά, ξεύρετε ποιὸ πουλί, πρὶν ἔλθῃ καλὰ ἢ ἀνοιξίς, μᾶς διασκεδάζει μὲ τὸ λάλημά του;

Μ. Ὁ κόσσυφος, κύριε.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου ἀρχίζει καὶ σφυρίζει τὸ γλυκύτατο τραγοῦδι του.

Δ. Τότε καλά είναι νά τὸ γνωρίσωμεν, ὅπως πρέπει, τὸ πουλί αὐτό.

Καὶ συζητεῖ ὁ διδάσκαλος μετὰ τῶν μαθητῶν του περὶ τοῦ τρόπου τοῦ βίου του, τοῦ χρώματός του, τοῦ μεγέθους του, τῆς κατασκευῆς τῶν ὀργάνων του, τοῦ ἔσματος του, τοῦ πολλαπλασιασμοῦ του κλπ.

Καλὸν εἶναι νά δώσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς νά διαβάσουν τὸ σχετικὸν μέρος ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Γρανίτσα «*Τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου*».

*Ἡ περὶ ἐλάτης, πεύκης κ.λ.π. ἢ περὶ πέρδικος, ἀλώπεκος, λύκου κ.λ.π.

Ἱστορία

Πῶς κατασκευάζονται τὰ πλοῖα καὶ τὰ κατάρτια των. Πρώτη σχεδία τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου.

*Ἡ ἱστορία τῆς κατασκευῆς τοῦ χάρτου ἢ ξυλάνθρακες καὶ γαιάνθρακες.

**Αριθμητικὴ*

Προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴν μεταφορὰν καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ξυλείας. Προβλήματα σχετικὰ μὲ τὰ προϊόντα τοῦ κυνηγίου κ.λ.π.

Ποιήματα

Μέσα στὸ δάσος περπατῶ
κι' ἀκούω ἓνα πουλάκι.
.....
.....

**Τχνογραφία—Χειροτεχνία*

Δένδρα, πτηνά, ζῶα τοῦ δάσους.

5. Τὸ Χιόνι

Δ. Εἶπαμε γιὰ τὸ δάσος, παιδιά. Δὲν μοῦ λέτε τί χρῶμα ἔχει χειμῶνα, καλοκαίρι;

Μ. Πράσινον. Ὅταν ὁμως ρίξη χιόνι, τότε ὄλο γίνεται ἓνα ἀπέραντο σινδόνι κάτασπρο.

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Λέγουν οἱ μαθηταὶ τὰς ἐντυπώσεις των, ὅταν ρίχνη χιόνι, ὅταν γίνονται κρύσταλλα στὶς ἄκρες ἀπὸ τὶς στέγες καὶ τὰ δένδρα κ.λ.π.

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουν τὸ κεφάλαιον (σελ. 73) «τὰ χιονιταράκια καὶ ὁ καλὸς κυνηγὸς» ἀπὸ τὰ «Ἑλληνόπουλα» Νιρβάνα—Ζήση.

Ἄλλοι ἀποδίδουν τὴν ἔννοιαν.

Ἄλλοι εὐρίσκουν τὴν κεντρικὴν ἰδέαν.

Γραμματικὴ

Χιονίζει, ἀσπρίζει, λυγίζει, τουφεκίζει.

Παρατηροῦν οἱ μαθηταὶ καὶ διατυπώνουν τὸν κανόνα περὶ τῶν εἰς ἰζω ρημάτων.

Ἐκθεσις

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀναγνωστικοῦ ἢ τί διηγεῖται μία νιφάδα χιόνος.

Φυσικὴ Ἱστορία

Γιὰ τὸν σπουργίτη, ποῦ ἐπισκέπτεται τὸν χειμῶνα διαρκῶς τὴν αὐλή μας.

Μὲ ἀπλᾶ λόγια καὶ κατανοητὰ πῶς γίνεται τὸ τὸ χιόνι.

Γεωγραφία

Λόφοι, ὄρη, πεδιάδες, κοιλάδες, βουνό, γήλοφος.

Θρησκευτικά

Περιγραφή τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Μετάβασις εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πανηγύρια, ἑορτάζοντες, ἐπισκέψεις, ἀργία.

Ἀριθμητικὴ

Διάφορα προβλήματα ἀναλόγως τῆς ἀντιληπτικῆς ἰκανότητος τῶν μαθητῶν καὶ τῆς διδασχθείσης ὕλης κατὰ τὸν διανυθέντα χρόνον, ἐξ ἀφορμῆς τῆς καυσίμου ὕλης. Π. χ. πόσον στοιχίζουν ἐδῶ τὰ κάρβουνα καὶ τὰ ξύλα· πόσον ἐπιβαρύνονται μὲ τὰ μεταφορικὰ κλπ.

Ποίημα

Τὸ χιόνι

Τί καλὰ ποὺ εἶναι στὸ σπίτι μας
 τώρα ποὺ ἔξω πέφτει χιόνι!
 Τὸν μπερντὲ παραμερίζοντας
 κάτασπρο βλέπω σιντόνι.
 Νὰ σκεπάζῃ ὅλα τὰ πράγματα.
 ὁρόμους, σπίτια, δένδρα, φύλλα.
 Πόσο βλέπω μ' εὐχαρίστησι
 μαζεμένη τόση ἀσπρίλα!
 Ὅμως, κοίτα, τουρτουρίζοντας
 τὸ κορίτσι ἐκεῖνο τρέχει.
 Τώρα στάθηκε στὴν πόρτα μας
 ψωμί, λέει, πὼς δὲν ἔχει.
 Πὼς κρυώνει, πὼς ἐπάγωσε!
 Ἔλα μέσα, κοριτσάκι,
 τὸ τραπέζι μας ἐστρώθηκε
 κι' ἀναμμένο εἶναι τὸ τζάκι.

ᾠδική

Τὸ χιόνι.

Ἰχνογραφία

Τὰ δένδρα τῆς αὐλῆς χιονισμένα, τὰ σπίτια χιονισμένα.

Χειροτεχνία

Ὁ χιονάνθρωπος.

6. Ἀνάμνησι τῆς Πατρίδας.

«Ἐδῶ πίσω στὴν κοιλάδα ἕνα ποταμάκι τρέχει,
 τῶν ἀγρῶν τὴν πρασινάδα, τὸ νερό του δροσοβρέχει.
 Καὶ κατρακυλᾷ ἡσύχως καὶ μὲ γλύκα μουρμουρίζει
 ὁ γλυκὸς του ἔμως ἡχὸς τὴν καρδιά μου δὲν γεμίζει.
 Ἄχ! τὰ δένδρα ἴκεῖνα ποῦναι, ποῦ σκιάζουν τὰ νερά σου;
 ποῦ τῆδόνια βράδου, βράδου, κελαδοῦνε στὴ δροσιά σου;
 Τέτοια δένδρα κι' ἄλλοῦ ἔχει, κελαδοῦν κι' ἄλλοῦ πουλάκια,
 ποταμάκι κι' ἄλλοῦ τρέχει καὶ κυλᾷ τὰ πετραδάκια.
 Πλὴν τὰ μάτια τὰ δικά μου

ἀφοῦ εἶμαι σὲ γῆ ξένη
 τίποτε δὲν τὰ εὐφραίνει

Ἐμπράθηκ' ἡ καρδιά μου».

Ἀνάγνωσις ὑπὸ τῶν μαθητῶν.**Ἀπόδοσις ἐννοίας** ὑπὸ ἄλλων μαθητῶν.**Κεντρικὴ ἰδέα**: Μόνον ἡ πατρίδα, ποῦ γεννηθήκαμε, μᾶς φαίνεται γλυκειά, τὰ δὲ ξένα μᾶς μαραζώνουν.

Ἐκθροί

Νὰ περιγράψουν τὰ παιδιὰ τὸ χωριό τους ὁλόκληρο ἢ μέρος τούτου· π. χ. τὴ βρύση ποὺ παίρνουν νερὸ τὸ βράδυ, τὰ λουλούδια τὴν ἄνοιξι, τὶς δουλειὲς τῶν χωρικῶν τὸ καλοκαίρι ἢ τὴν ἄνοιξι κλπ.

Γραμματικὴ

Δ. Νὰ παρατηρήσετε προσεκτικὰ τὴν πρώτην σειράν «Ἐδῶ πίσω στὴν κοιλάδα ἓνα ποταμάκι τρέχει» καὶ νὰ μοῦ εἰπῆ ἓνα παιδί πῶς γράφονται αἱ λέξεις τῆς σειρᾶς αὐτῆς. Καὶ ἄλλος μαθητῆς νὰ μοῦ εἰπῆ πῶς γράφονται αἱ λέξεις αὐταί. Οἱ ἄλλοι νὰ προσέξουν, διότι ὅλοι θὰ μοῦ γράψετε τὴν σειράν αὐτήν, χωρὶς νὰ τὴν βλέπετε. (Ἡ γραφὴ ἀπὸ μνήμης τοῦ στίχου τούτου γίνεται κατ' ἐπανάληψιν μέχρις ὅτου ὅλοι οἱ μαθηταὶ μάθουν τὴν ὀρθογραφίαν αὐτοῦ).

Θρησκευτικὰ

Δ. Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ὁμιλεῖ ἐδῶ, παιδιὰ, ποῦ εὐρίσκεται;

Μ Μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του.

Δ. Καὶ τί ἐνθυμεῖται!

Μ. Τὴν κοιλάδα, τὸ ποταμάκι, τὴν πρασινάδα, τὰ δένδρα, τὰ ἀηδόνια καὶ τὰ πετραδάκια τῆς πατρίδος του.

Δ. Τὴν στιγμήν ποῦ ἐνθυμεῖται αὐτὰ τὰ πράγματα, πρὸς ποῖον μέρος ἔχει στρέψει τὸν νοῦν του, τὰ μάτια του, τὴν προσοχὴν του, ὁλόκληρον τὴν ψυχὴν του;

Μ. Πρὸς τὴν πατρίδα του.

Δ. Σωστά. Καὶ μοιάζει αὐτὸς ὁ ξενητεμένος σὰν τὸν ἄνθρωπον, ποὺ προσεύχεται εἰς τὸν θεόν.

Ἀριθμητικὴ

Διάφορα προβληματάκια τῶν 4 πράξεων σχετικὰ μὲ τὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

Ἐνας ἄνθρωπος εἶχε κτήματα ἄγωνα. Ἀφῆκε τὰ κτήματα αὐτὰ καὶ ἔγιναν βοσκότοποι καὶ ἔτρεφε εἰς αὐτὰ ζῶα. Ἀπὸ 5 κασίκες πού εἶχε ἄρμεγε τὴν ἡμέρα 10 ὀκάδες γάλα, πού τὸ ἐπωλοῦσε 7 δραχμὲς τὴν ὀκά. Ἀπὸ τὶς κότες του ἐπωλοῦσε 50 αὐγά τὴν ἡμέρα πρὸς 1 δραχμὴν τὸ ἕνα. Ἐπωλοῦσε καὶ 2 κουνέλια τὴν ἡμέρα πρὸς 20 δραχμὰς τὸ ἕνα. Πόσα ἐκέρδιζεν ἀπὸ τὰ ζῶα του αὐτὰ τὴν ἡμέρα;

Τοιοιτοτρόπως προχωροῦντες δίδομεν καὶ ἄλλα προβλήματα σχετικὰ μὲ τὰς γεωργικὰς ἀσχολίας τῶν ἀνθρώπων.

Ζωολογία

Νὰ ἐξετάσουν οἱ μαθηταὶ τὸ ἀηδόνι, ὅπως αὐτοὶ ἤξεύρουν.

Γεωγραφία

Νὰ μάθουν οἱ μαθηταὶ πῶς γίνονται τὰ ποτάμια. Τί λέγεται ρυάκιον, ὄχθη, πηγὴ, ἐκβολή, συμβολή, καταρράκτης κλπ.

Ῥηδικὴ

Νὰ μάθουν οἱ μαθηταὶ ἕνα δημῶδες τραγοῦδι μὲ ὠραῖο περιεχόμενον καὶ μελωδικὸ σκοπὸν, ὅπως π. χ. ὁ Γιάννος καὶ ἡ Μάρω.

Τὸ βαθύτερον νόημα τοῦ τραγοῦδιου αὐτοῦ τονώνει τὴν νοσταλγίαν μας πρὸς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς μας.

Χειροτεχνία—Ἰχνογραφία

Οἱ μαθηταὶ ἰχνογραφοῦν ἢ κατασκευάζουν δένδρα, μιὰ κοιλιάδα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

7. Τὰ Τρίκκαλα

Δ. Παιδιά, προχθές είδαμε τούς κήπους πού είναι κοντά στον Ληθαϊόν ποταμόν.

Μ. Μάλιστα, κύριε. Ώμιλήσαμε ακόμη και για τήν συνοικία εκείνην του Ἁγίου Κωνσταντίνου.

Δ. Τώρα θά ἀρχίσωμε νά γνωρίζωμε καλύτερα τὰ Τρίκκαλα.

Και παραλαμβάνων ὁ διδάσκαλος τούς μαθητάς του ἐπὶ ὀλόκληρον ἑβδομάδα ἐξετάζει λεπτομερῶς ταῦτα. Ἦτοι ἐπισκέπτεται τὰς ἐκκλησίας, τὰ σχολεῖα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τὸ γυμνάσιον, τὴν ἀγοράν, τὸ ἠλεκτρικὸν ἐργοστάσιον, τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν, τούς στρατῶνας, τὴν «Ἐφαντουργικήν», μέγα ἐργοστάσιον ἀδελφῶν Ἀποστόλου καὶ Στέρ. Τεγοπούλου, τὸ φρούριον, τὸν προφήτην Ἡλίαν καὶ τὸ περίφημον Κουρσοῦμ τζαμί, τοῦ διασήμου ἀρχιτέκτονος Σινάν πασᾶ.

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταὶ διαβάζουν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Τρικκάλων τοῦ Κ. Βλυτσάκη, τὴν σελίδα πού περιγράφει τὰ Τρίκκαλα ὑπὸ τούς Τούρκους.

Ἀπόδοσις ἐννοίας ὑπὸ ἄλλων.

Εὐρεσις τῆς κεντρικῆς ἰδέας ὑπὸ ἄλλων.

Δεξιλόγιον καὶ Γραμματικὴ

Πῶς νά γράφωμεν ὀρθῶς (ἐξηγούντες συγχρόνως) τὰ ὀνόματα τῶν ἐκκλησιῶν: Ἁγίας Ἐπισκέψεως, Ἁγίας Φανερωμένης, Ζωοδόχου Πηγῆς, Ἁγίου Νικολάου, Ἁγίου Κωνσταντίνου, Ἁγίων Ἀναργύρων, Ἁγίου Δημητρίου, Ἁγίας Μαρίνης, Ἁγίου Στεφάνου, Ἁγίας Παρασκευῆς.

Θρησκευτικά

Βίος τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Λαμβάνομεν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸν ὁμώνυμον Ἱερὸν Ναόν, τὸν κτισθέντα ἀπὸ τὸν Σέρβον βασιλέα Στέφανον Δουσάν.

Ἱστορία

Σύντομος ἱστορία τῶν Τρικκάλων, ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἡ περὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἀφοῦ τὰ Τρίκκαλα (Τρίκκη) ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος ὡς μεγάλην πόλιν, ἣτις κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον συνεισέφερον οὐ μόνον ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ χρήματα πολλά, δι' ὧν ἠγοράσθησαν 30 πολεμικὰ πλοῖα. Ἡ Τρίκκη δὲ (Τρίκκαλα) ἔπεμψεν εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν καὶ τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ ἐξόχου ἱατροῦ (ἢ θεοῦ τῆς ἱατρικῆς) Ἀσκληπιοῦ, τὸν Ποδαλείριον καὶ Μαχάονα.

Τὸν Μαχάονα ἀναφέρει καὶ ὁ Ὅμηρος ὡς ἐξοχὸν ἱατρόν, ἐπουλώσαντα πληγὰς πολλῶν ἡρώων καὶ τοῦ Μενελάου.

Φυσικὴ ἱστορία

Περὶ τῶν προϊόντων τῶν κήπων τῶν Τρικκάλων, κατὰ τὰς αἰτιώδεις σχέσεις ἢ περὶ τῶν δένδρων αὐτῶν, ἀμυγδαλῆς, συκῆς, μωρέας, βερυκοκιᾶς κλπ.

Γεωγραφία

Παρατήρησις ὅλης τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων ἐκ τοῦ λόφου τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ.

Ὅροθεσία ταύτης, ὄρη, πεδιάς, ὑψώματα, ποταμοί. Πηγαὶ Ληθαίου καὶ Πηνειοῦ καὶ ἐκβολὴ αὐτῶν.

Προϊόντα ἐπαρχίας Τρικκάλων, μεταφορὰ αὐτῶν καὶ συγκοινωνία.

Ἀριθμητική

Προσθαφαιρέσεις ἐντὸς τῆς δευτέρας ἑκατοντάδος.

Ἐνας καλὸς κηπουρὸς πωλεῖ τὴν ἑβδομάδα 50 ὀκάδες φασόλια πρὸς 5 δραχμὰς τὴν ὀκᾶν, 100 ὀκάδες κολοκυθάκια πρὸς μίαν δραχμὴν τὴν ὀκᾶν, 80 ὀκάδες ντομάτες πρὸς 2 δραχμὰς τὴν ὀκᾶν, 60 ὀκάδες μελιτζάνες πρὸς 3 δραχμὰς τὴν ὀκᾶν.

Πόσα εἰσπράττει ἀπὸ ὅλα τὰ προϊόντα του;

Ἐνας κηπουρὸς εἰσπράττει τὴν ἑβδομάδα ἀπὸ τὰ προϊόντα του 500 δραχμὰς καὶ ἐξοδεύει διὰ τὸ ψωμί τῆς οἰκογενείας του 120 δραχμὰς, διὰ τὸ λάδι 80 δραχμὰς, διὰ τὸ κρέας 70 καὶ δι' ἄλλα τρόφιμα εἶδη, ζάχαρη, ρύζι, μακαρόνια 100 δραχμὰς. Πόσα τοῦ μένουں καθ' ἑβδομάδα;

Ποίημα

Θέλω νὰ κτίσω ἓνα σπιτάκι κλπ.

ᾠδική

Ἡ Καραγκούνα.

Ἄντε πέρα νὰ περάσω
τὸ χορὸ σας νὰ χαλάσω,
Καραγκούνα, Καραγκούνα
δὲν σοῦ πρέπει ἢ σεγκούνα.

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία

Οἱ μαθηταὶ ἰχνογραφοῦν ἢ κατασκευάζουν μὲ κερὶ τὸ ὠρολόγιον τῆς πόλεως.

δ. Ὁ προφήτης Ἡλίας

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Οἱ μαθηταὶ πολλάκις ἐπεσκέφθησαν αὐτόν, ὑπερκείμενον τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου τῆς, καὶ ἐκθέτουν προφορικῶς ὅσα εἶδον καὶ ἀντελήφθησαν.

Ὅσα διηγοῦνται οἱ μαθηταὶ συμπληρώνει ὁ διδάσκαλος ἀναγινώσκων τὸ σχετικὸν κεφάλαιον, ἀπὸ τὸ βιβλίον «Θεσσαλία» Γεωργιάδου.

Ἐκθέσεις

Οἱ μαθηταὶ ἐκθέτουν γραπτῶς :

1) τὰ τοῦ λόφου μὲ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ δασύλλιον ἐκ πεύκων.

2) Τὴν ἐντύπωσιν ἣν ἐσχημάτισαν ἀπὸ τὴν ἐκτεινομένην πρὸ αὐτῶν πεδιάδα Τρικκάλων, διαρροομένην ἀπὸ τὸν Ληθαῖον.

Γεωγραφία

Οἱ μαθηταὶ παρατηροῦν πρὸς βορρᾶν τὰ Χάσια, πρὸς νότον τὸν Πηνειόν, πρὸς δυσμὰς τὰ Μετέωρα καὶ τὴν Πίνδον καὶ πρὸς ἀνατολὰς μέρος τῶν Χασιῶν καὶ τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα διασχιζομένην ἀπὸ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Λάρισαν.

Δίδεται ἐνταῦθα ἔννοια τοῦ λόφου καὶ τοῦ ὄρους (κατόπιν συγκρίσεως ἀφ' οὗ ἔχουν πρὸς δυσμὰς εἰς τρίωρον ἀπόστασιν τὴν παραφυάδα τῆς Πίνδου Κόζακαν).

Δίδεται ἡ ἔννοια τῆς πεδιάδος καὶ τῆς κοιλάδος (διότι ἡ πεδιάς καὶ μέρος πρὸς τὸ Τσιότιον, γίνεται κοιλάς διαρροομένη ἀπὸ τὸν Πηνειόν), δίδεται ἡ ἔννοια τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ παραποτάμου

(ἀφ' οὗ ὁ Πορταίτικος καὶ ὁ Ληθαῖος χύνονται εἰς τὸν Πηνειόν).

Ἱστορία

Ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Φρουρίου, τὸ ὁποῖον ἔκτισεν ὁ Ἰουστινιανός. Καὶ σχετικῶς ὀλίγα περὶ τῆς αἰγλης τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, καὶ τῶν φυλῶν Σλαύων καὶ Τούρκων, οἵτινες ἐπέδραμον κατόπιν εἰς τὰ Τρίκκαλα.

Θρησκευτικὰ

Περὶ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, τοῦ Ἐλισσαίου καὶ σχετικῶς ἱστορίας ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἐνταῦθα ἐξηγεῖται διατὶ κτίζονται αἱ ἐκκλησίαι του εἰς ὑψηλὰ μέρη, τὰ ὁποῖα συμβολίζουν τὴν ἄνοδόν του εἰς τὸν οὐρανόν.

Φυσικὴ ἱστορία

Δ. Παιδιά, τί δένδρα στολίζουν τὸν λόφον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ.

Μ. Πεῦκα, κύριε. Καὶ παρακαλοῦμεν νὰ μάθωμεν καλύτερα τὸ δένδρον αὐτό. (Γίνεται). Διδάσκαλος καὶ μαθηταὶ παρατηροῦν.

1) Τὴν ρίζαν τοῦ πεύκου, ἥτις εἶναι μακρὰ καὶ διακλαδισμένη, ὥστε νὰ ἀπορροφᾷ καὶ τὴν ἐλαχίστην ποσότητα ὕδατος.

2) Τὸν κορμὸν καὶ τοὺς κλάδους ὅποτε ὑπολογίζουν κατὰ προσέγγισιν καὶ τὸ ὕψος.

3) Τὰ φύλλα, ὅτι εἶναι ἐπιμήκη, βελονοειδῆ, κυρτὰ ἐκ τῆς μιᾶς ράχεως καὶ αὐλακωτὰ ἐκ τῆς ἄλλης.

4) Συζητοῦν διὰ τὰ ἄνθη καὶ τὸν κορμὸν.

5) Εὐρίσκουν πῶς διαδίδονται τὰ σπέρματα, καὶ

6) Ὅμιλοῦν διὰ τὴν ρητίνην καὶ χρησιμότητά της καὶ δι' ὅ,τι ἄλλο ζητήσουν οἱ μαθηταί.

Ἀριθμητική

Ἀπὸ ἓνα δάσος, μαζεύει ὁ γεωργὸς 200 ὀκάδες ρετσίνα τὴν ὁποίαν πωλεῖ πρὸς 2 δραχμάς. Μαζεύει καὶ 10 φορτώματα ξύλα τὰ ὁποῖα πωλεῖ πρὸς 40 δραχμάς τὸ φόρτωμα. Πόσα εἰσπράττει ἐν ὅλῳ;

Ἀπὸ τὸ δάσος του ἓνας γεωργὸς ἔχει τὴν ἑβδομάδα εἰσόδημα 600 δραχμῶν. Ἐξοδεύει δὲ διὰ τὸ ψωμὶ τῆς οἰκογενείας του 80 δραχμάς τὴν ἑβδομάδα, διὰ τὸ λάδι 60, διὰ τὸ κρέας 60, διὰ ρύζι, μακαρόνια, ζάχαρη, καφὲ 100. Πόσα τοῦ μένου;

Ποίημα

Ὁ Πεῦκος καὶ ἡ Ἑλλά.

Στὸ ριζοβοῦνι ἡ ἐλλή
στὸ κορφοβοῦνι ὁ πεῦκος,
χρόνους πολλοὺς γνωρίζονται
καὶ ἀνεμοχαιρετοῦνται.

Μιὰ μέρα λέει ἡ ἐλλή
στὸν πεῦκο τὸν λεβέντη.
«Πεῦκο, κρῖμα στὸ μπόι σου,
κρῖμα καὶ στή θωριά σου,
καὶ νᾶσαι δένδρο ἄκαρπο
κι' ἀνώφελο στὸν κόσμο.

«Σῶπα, γρηὴ κουφιοδοντοῦ
ζαθὴ καὶ κοκκαλιάρα,
ἔπου σὲ δέρν' ὁ ἄνθρωπος
καὶ τὸν καρπὸ σου δίνεις»

Ἐγῶμαι λεβεντόκορμος
παλληκαρᾶς βουνίσιος,
στὸν ἴσκιό μ' ὁ ἄρματολὸς
ξεχνᾷ τὰ βάσανά του.

Κι' όταν μολύβι δολεροῦ
 τοῦ πάρη τῆ ζωῆ του,
 ἐγὼ γι' αὐτὸν μοιρολογῶ
 καὶ βαριαναστενάζω.

Ἄν σὺ γι' αὐτὸν μοιρολογῆς
 καὶ βαριαναστενάξῃς,
 ἐγὼ μ' αὐτῆ πού δίνω
 λαδάκι στὴ μαννούλα του
 ν' ἀνάψη τὸ καντήλι.

Καντήλι ἀσημοκάντηλο
 στῆς Παναγιᾶς τῆ χάρη,
 νὰ λειώση τὸ κορμάκι του
 ν' ἀναπαυθῆ ἡ ψυχὴ του.

Τὸν λόγο τέλειωσε ἡ ἐλῆξ
 κι' ὁ πεῦκος δὲν τῆς κραίνει,
 γέρνει κατὰ τὸ μέρος τῆς,
 κι' ἔτσι γερμένος μένει.

Ῥοδικὴ

Ἕνας πεῦκος μέσ' τὸν κάμπο
 γέρας' ὁ πτωχός.
 Στέκ' ἐκεῖ πρωὶ καὶ βράδυ
 βράδυ μοναχός.

.

Ἰχνογραφία — Χειροτεχνία

Ἡ Ἐκκλησία, ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησίας, ἕνα
 πεῦκο κ.λ.π.

9. Οί βλάχοι

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Διηγούνται οἱ μαθηταὶ ὅτι γνωρίζουν περὶ αὐτῶν, ἀφ' οὗ τὰ παιδιὰ των φοιτοῦν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως, οἱ πλείστοι δὲ αὐτῶν κατὰ τὸν χειμῶνα κατοικοῦν ἐν τῇ πόλει τῶν Τρικκάλων καὶ εἰς τὴν συνοικίαν «Ἁγίας Μονῆς».

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταὶ νὰ ἀναγνώσουν περιγραφὰς τοῦ Πασαγιάννη καὶ Χρηστοβασίλη, διὰ νὰ ἴδουν πῶς οἱ βλάχοι μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κατέρχονται εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ πῶς μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀνεβαίνουν στὴν Πίνδο (Κόζακα, Ἀσπροπόταμο).

Γεωγραφία

Ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς μέχρι Τύρνης καὶ Περτουλίου.

Ὁ βατὸς δρόμος μέχρις Ἀσπροποτάμου.

Ὁ Ἀχελῶος ποταμὸς (Ἀσπροπόταμος), πηγαί, διαδρομὴ, ἐκβολή. Χαράδραι καὶ κοιλάδες. Τὰ Ἀθαμανικὰ ὄρη.

Φυσικὴ ἱστορία

Ἡ ἐλάτη.

- 1) Εἰς ποῖον ὕψος φύεται.
- 2) Ρίζα, κορμὸς, φύλλα, διακλαδώσεις.
- 3) Κῶνοι (κοινῶς κουκουρέτσια).
- 4) Χρησιμότης.

Γίνεται ἡ σχετικὴ ἐργασία, συγκρίνεται μὲ τὴν πύκην, ὡς ὁδηγεῖ ἡ μεθοδολογία, καὶ κατόπιν κατατάσσονται εἰς τὰ κωνοφόρα.

Θρησκευτικὰ

Γενικὰ περὶ τοῦ βίου τῶν Ἀγίων Δημητρίου καὶ Γεωργίου. Ὁ ἡρωϊκὸς καὶ λαϊκὸς αὐτῶν χαρακτήρ. Ἰδιαίτερα εὐλάβεια καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς αὐτούς.

Ἱστορία

Δ. Οἱ βλάχοι παιδιά, ἐφάνησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, κατὰ τὸ 900 μ. Χριστὸν ἢ καὶ ἀργότερα. Ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἦλθον καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν Δούναβιν.

Ἡ γλῶσσα των συγγενεῦει μὲ τὴν λατινικὴν, ἀλλ' εἶναι παρεφθαρμένη, καὶ εὐρίσκει εἰς αὐτὴν ὁ ἀκούων λέξεις ἰταλικὰς παρεφθαρμένας καὶ αὐτάς.

Μεταχειρίζονται δὲ καὶ πλείστας λέξεις ἑλληνικὰς. Εἶναι γλῶσσα χωρὶς καμμίαν ἀξίαν καὶ τώρα πλέον ἀρνοῦνται νὰ τὴν ὁμιλοῦν καὶ αὐτοὶ οἱ βλάχοι, καὶ μανθάνουν τὴν ὠραίαν μας γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν. Ἐδῶ εἰς τὰ Τρίκκαλα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας οἱ βλάχοι εἶχαν ἰδικὰς των κοινότητος καὶ ὑπήγοντο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς βασιλομήτορος Βασιδῆ ἀλλὰ βραδύτερον κατέλυσε ταύτας ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ὁ τύραννος τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐκθεσις

Διὰ τὸν βιον καὶ τὰς συνηθείας τῶν βλάχων.
Ἡ περιγραφὴ βλάχικου γάμου.

Ῥδική

Δημῶδη ἄσματα ἀπλᾶ τοῦ Ἀσπροποτάμου.

Ἀριθμητική

Ἐνας βλάχος ἀρμέγει τὴν ἡμέραν 20 ὀκάδες γάλα, τὸ ὁποῖον πωλεῖ πρὸς 5 δραχμάς τὴν ὀκᾶν. Πόσα εἰσπράττει τὴν ἑβδομάδα;

Μία προβατίνα δίδει εἰς τὸν βλάχον 2 ἄρνια τὸ ἔτος καὶ 20 ὀκάδες γάλα. Κάθε ἄρνι πωλεῖ ὁ βλάχος πρὸς 100 δραχμάς, τὸ δὲ γάλα πρὸς 5 δραχμάς τὴν ὀκᾶν. Δίδει ἀκόμη ἡ προβατίνα καὶ μία ὀκᾶ μαλλιά, τὰ ὁποῖα πωλοῦνται 50 δραχμάς. Πόσον εἶναι τὸ ὄλον εἰσόδημα τῆς προβατίνας τὸ ἔτος;

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία

Ὁ ἔλατος, οἱ καλύβες τῶν βλάχων, ἕνα σκυλλί, κ. λ. π.

10. Τὸ πρόβατον

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Διηγοῦνται οἱ μαθηταὶ ὅ,τι γνωρίζουν περὶ αὐτοῦ, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν μαλλιῶν παρὰ τῶν βλάχων, περὶ τῶν ἀργαλειῶν των κλπ.

Ἀνάγνωσις

Διάφορα σχετικὰ κεφάλαια· π. χ. *στὸ λιβάδι ἢ τὸ πρόβατον ἢ στὰ χειμαδιά.*

Φυσικὴ Ἱστορία

Τὸ πρόβατον ἢ ἡ γίδα.

Γεωγραφία

Χαρτογραφία τῆς παρατηρηθείσης περιοχῆς ἀπὸ τὸν λόφον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ.

Μεταφορὰ τοῦ μαθητοῦ ἐκ τῆς πραγματικότητος εἰς τὰ σύμβολα. Π. χ. Διατὶ ὁ ποταμὸς παριστάνεται μὲ μίαν γραμμὴν ὄφιοειδῆ. Ἐπίσης πῶς παριστάνεται τὸ ὄρος, ἡ πεδιάς, ἡ λίμνη καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς.

Ἱστορία

Διὰ τὸ χρυσόμαλλον δέρας.

Θὰ λάβωμεν ἀφορμὴν νὰ διηγηθῶμεν ὀλόκληρον τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν.

Ἡ πῶς ἐσώθη ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπὸ τὸν Κύκλωπα χάρις εἰς τὸ κριάρι.

Θρησκευτικά

Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ.

Ἀριθμητικὴ

Διάφοροι λογαριασμοὶ γιὰ τὸ γάλα, γιὰ τὸ τυρὶ, γιὰ τὸ μαλλί, γιὰ τὰ πρόβατα, γιὰ τὰ ἀρνάκια καὶ γιὰ τὸ κρέας των.

Λεξιλόγιον καὶ Γραμματικὴ

Ἐρμηνεῖα διαφόρων λέξεων τοῦ κειμένου καὶ ἐξαγωγὴ κανόνος, κατόπιν παρατηρήσεως κοινῶν γνωρισμάτων καὶ 3 ἢ περισσοτέρας λέξεις.

Ἐκθέσεις

Τὰ πρόβατα στὸ λιβάδι ἢ ὁ ἦχος τῶν κουδουνιῶν, ὅταν βόσκουν τὰ πρόβατα.

Ἰχνογραφία

Τὸ πρόβατον, ὁ σκύλλος, Ἡ κούνια, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν μεταφέρουν αἱ βλάχισσες τὰ μωρά των.

Χειροτεχνία

Νὰ κάμουν οἱ μαθηταὶ ἀπὸ μίαν ἀγκλίτσαν.

Ποιήματα καὶ Ὁδική

Βλάχος ἀποκοιμήθηκε
 στὴν γκλίτσα του ἐπάνω.
 καὶ τὸ πρῶτ' σηκώθηκε
 τὴν γκλίτσα του ρωτᾷ·
 γκλίτσα μ' μὴν εἶδες πρόβατα,
 γκλίτσα μ' μὴν εἶδες γίδια ;
 Στὸ πέρα (βουνὸ) βόσκουν πρόβατα,
 στὸ δῶθε βόσκουν γίδια . . .

.

11. Ὁ σκύλλος

Δ. Εἶπαμε, παιδιὰ, πῶς κατεβαίνουν οἱ βλάχοι τὸν χειμῶνα ἐδῶ στὸν κάμπο καὶ πῶς ἀναβαίνουν τὴν ἀνοιξιν στὰ βουνά.

Μ. Ναί, κύριε, καὶ τὸ εἶπαμε καὶ πολλές φορές ἔχομε ἰδῆ νὰ κατεβαίνουν τὸ φθινόπωρο καὶ μὲ καλοκαιριὰ καὶ μὲ βροχές καὶ πῶς χαρούμενοι φεύγουν τὴν ἀνοιξιν γιὰ τὸ ξεκαλοκαιριό τους.

Δ. Βέβαια ἔχετε ἰδῆ καὶ τὸν ἀχώριστο σύντροφό τους.

Μ. Μάλιστα, τὰ σκυλλιά των, ποῦ φυλάνε τὸ κοπάδι καὶ ἄλλοτε τρέχουν ἐμπρός, ἄλλοτε μένουν ὀπίσω καὶ δὲν ἀφήνουν κανένα νὰ πλησιάσῃ.

Δ. Ἄν θέλετε, συζητοῦμε διὰ τὸν πιστὸν αὐτὸν σύντροφον τοῦ ἀνθρώπου.

Μ. Μάλιστα.

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Οἱ μαθηταὶ διηγοῦνται ὅτι γνωρίζουν σχετικῶς μὲ τὴν ζωὴν τους, τὴν ἐξυπνάδα τους, τὴν φιλία τους κλπ.

Ἀνάγνωσις

Διάφορα κατάλληλα κεφάλαια ἢ ἀπὸ ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ἢ ἀπὸ τὴν ἐγκυκλοπαιδεῖα κλπ.

Γραμματικὴ

Δ. Ἀκοῦμε συχνὰ ὅτι ὁ σκύλλος ἔχει ἓνα ἰδιαίτερο χάρισμα, ποῦ δὲν τὸ ἔχουν ἄλλα ζῷα.

Μ. Εἶνε πιστὸς εἰς τὸν κύριόν του.

Δ. Τὸ γράφω αὐτὸ στὸν πίνακα.

Πιστὸς σκύλλος

Καὶ δίδεται τώρα ἡ *ἔννοια τοῦ ἐπιθέτου*, τοῦ ὁποίου εὐρίσκομεν τὰ τρία γένη καὶ τὰς τρεῖς καταλήξεις.

Ἐκθέσεις

Νὰ γράψουν οἱ μαθηταὶ ἓνα διήγημα εἰς τὸ ὁποῖον νὰ φαίνεται ἡ ἀφοσίωσις τοῦ σκύλλου.

Ἡ διηγεῖται ὁ διδάσκαλος τὸ ἐξῆς :

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἓνας πλούσιος γεωργὸς εἰς τὴν ἐξοχὴν του εἶχεν ἓνα καλὸν σκύλλον. Ἐθύμωσεν ὅμως μίαν ἡμέραν χωρὶς σοβαρὰν αἰτίαν, τὸν ἐπυροβόλησε καὶ τὸν ἐπλήγωσε βαρεῖά. Ἐπειδὴ δὲ

ἐνόμισεν ὅτι θὰ ψοφήσῃ πλέον, διέταξε καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς ἕνα χανδάκι πλησίον τοῦ δρόμου.

Κατὰ τύχην ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγην ὥραν ἐπέρασαν εὐσπλαχνικοὶ διαβάται οἱ ὁποῖοι τὸν παρέλαβον, τὸν ἐπεριποιήθησαν καὶ τὸν ἔκαμαν καλά.

Κατόπιν τὸν ἐπώλησαν εἰς ἕνα διευθυντὴν ξενοδοχείου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς τὰ πλάγια ἑνὸς ὄρους.

Μετὰ ἕνα ἔτος ὁ πλούσιος γεωργὸς ἔκαμε μίαν ἐκδρομὴν καὶ κατὰ τύχην ἔφθασε καὶ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ ὄρους.

Μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐστιατόριόν του, παραδόξως βλέπει ἕνα σκύλλον νὰ τὸν πλησιάζῃ, νὰ κινήσῃ τὴν οὐρὰν του καὶ νὰ τοῦ δείχνῃ φιλίαν καὶ ἀγάπην.

Κατ' ἀρχὰς ἠθέλησε νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ, ἀλλ' ὁ σκύλλος ἐπανήρχετο.

Τοῦτο τοῦ ἐκίνησε τὴν περιέργειαν καὶ τὸν ἐπρόσεξε περισσότερο.

Ἐνεθυμήθη τὸ χρῶμα του, καὶ διὰ νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ὄντως ἦτο ὁ ἰδικὸς του σκύλλος τὸν ὁποῖον ἐπυροβόλησεν, ἐψηλάφησε τὸ σῶμα του καὶ ἀληθῶς εὐρήκε τὸ σημάδι τῆς πληγῆς.

Ἡ ἀγάπη τοῦ σκύλλου του τὸν συνεκίνησε μέχρι δακρύων καὶ τὸν ἠγόρασεν ἀντὶ ἑνὸς μεγάλου ποσοῦ χρημάτων. Οὐδέποτε δὲ ἀπεχωρίσθη πλέον ἀπὸ τὸ εὐγενές καὶ πιστὸν αὐτὸ ζῷον. (Τὸ διήγημα τοῦτο γράφουν οἱ μαθηταί, ἀφοῦ προηγουμένως τὸ ἐπαναλάβουν δύο - τρεῖς).

Φυσικὴ ἱστορία

Τώρα νὰ γνωρίσωμε καλά τὸ σκυλλί πού ἔχομε στὸ σπίτι μας. (Γίνεται).

Δείχεται τὸ ζῷον ἢ εἰκὼν αὐτοῦ καὶ βιολογικῶς ἐξετάζεται τοῦτο.

Ἐν τέλει κατατάσσεται εἰς τὰ σαρκοφάγα ἀρπακτικὰ καὶ κατόπιν συζητοῦμεν μὲ τοὺς μαθητάς

διὰ τὰ κυριώτερα εἶδη, καὶ ταύτοχρόνως διὰ κάθε εἶδος, δεικνύομεν δὲ καὶ τὴν σχετικὴν εἰκόνα.

Κατὰ τὴν ὥραν τῆς Ἀναγνώσεως δύνανται οἱ μαθηταὶ νὰ διαβάσουν γιὰ τὸν Μπάρη τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου.

Γεωγραφία

Ἀφορμὴν λαμβάνοντες ἀπὸ τοὺς βλάχους παραχειμάζοντας εἰς τὰς ἐπαρχίας Τρικκάλων καὶ Καρδίτσης διδάσκομεν ἤδη ὀλόκληρον τὸν νομὸν Τρικκάλων, προσέχοντες εἰς τὸ νὰ κατανοήσουν οἱ μαθηταὶ τὰ γεωγραφικὰ σύμβολα.

Ἱστορία

Ἐνταῦθα διηγεῖται ὁ διδάσκαλος (ἢ οἱ μαθηταί, ἂν τὸ γνωρίζουν ἀπὸ τὴν Ὀδύσειαν) διὰ τὸν σκύλλον τοῦ Ὀδυσσεύς.

Ἀριθμητικὴ

Ἀσκήσεις προσθέσεως, ἀφαιρέσεως καὶ πολλαπλασιασμοῦ, ἐξ ἀφορμῆς τῶν προβάτων ἐντὸς τῆς 3ης, 4ης καὶ 5ης ἑκατοντάδος.

Ποίημα

Ὁ διδάσκαλος νὰ εὔρη σχετικὸν εἰς τὰ Ἀναγνωστικά ἢ τὰ διάφορα περιοδικὰ ποίημα.

ᾠδικὴ

Τοῦ σκύλλου ἢ οὐρά.

Ἰχθυογραφία — Χειροτεχνία

Διάφοροι σκύλλοι, ἓνας λύκος, μία ἄλεπου, ἓνας λαγός, κ.λ.π.

12. Δάφορα κέντρα

1) Σχολείον καὶ σπίτι. (Δωμάτιον τάξεως, ὀλόκληρον τὸ κτίριον, τί διηγείται τὸ κτίριον καὶ ἡ αὐλὴ τοῦ σχολείου, κυριακὴ ἀργία καὶ ἑορταί, κατασκευὴ σπιτιοῦ, πῶς οἰκοδομεῖται, ποῖα τὰ ὑλικά, ποῖοι τεχνῖτες χρειάζονται, φωτισμὸς τοῦ σπιτιοῦ, ἄνθη του, μενεξέδες, ἀγιοκλήμα, βασιλικός, γαρύφαλλα).

2) Ζῶα σπιτιοῦ. (Περιποιήσεις, ἐκμετάλλευσις, διατήρησις, πολλαπλασιασμὸς).

3) Ἀπὸ τὸ σπίτι' στὸ σχολεῖον. (Δρόμος ποὺ ὀδηγεῖ στὸ σχολεῖον, καλὴ συμπεριφορὰ στὸ δρόμο, καλὴ διαγωγή καὶ πρὸς τὰ ζῶα καὶ πρὸς τὰ πτηνά).

4) Οἱ δρόμοι τῆς πόλεως καὶ τοῦ χωριοῦ. (Πῶς εἶναι οἱ δρόμοι τὸν χειμῶνα, πῶς τὴν ἀνοιξιν, πῶς τὸ καλοκαίρι καὶ πῶς τὸ φθινόπωρον. Γιατὶ οἱ δρόμοι ἔχουν ὀνόματα. Τί φανερῶνουν τὰ ὀνόματα τῶν δρόμων. Κατασκευὴ καὶ συντήρησις τῶν δρόμων, ἀπόστασις, ὑπολογισμὸς αὐτῆς, ρεῖθρα δρόμων, ὑπόνομοι).

5) Τὰ Τρικκάλια. (Γεωγραφικὴ θέσις των, ἡ ἀγορὰ, τὰ ἀμαξοστάσια καὶ καρροποιεῖα, τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα, τὰ βιβλιοπωλεῖα, αἱ ἐπαγγελματικαὶ τάξεις καὶ τὰ σωματεῖα).

Ἱστορία τῶν Τρικκάλων. Ἱστορία τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ἐκκλησιῶν. Ἱστορία τῶν νέων σχολείων. Εἰσαγωγή εἰς τὴν χαρτογραφίαν.

6) Νερά τῶν Τρικκάλων. (Ποταμὸς Ληθαῖος, πηγὰί, κοίτη, ὄχθαι, παραπόταμοι, ποὺ χύνεται).

7) Ὑφαντουργικὴ Τρικκάλων.

8) Χριστούγεννα. (Προεόρτια, ἑορτὴ, πανηγυρις εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου).

9) Πρωτοχρονιά. (Έορτή Ἁγίου Βασιλείου, βασιλόπηττα, ἄσματα, συνήθειαι, ἐπισκέψεις.

10) Χειμῶνας στήν πόλιν μας. (Χειμωνιάτικα βράδια δίπλα στή φωτιά, προετοιμασίαι διὰ τὸ κρύο, προφύλαξις ἀπὸ τὴν ὑγρασία, διατροφή καὶ προφύλαξις τῶν ζώων τοῦ σπιτιοῦ μας.

Πῶς περνοῦν τὰ πρόβατα, πότε θ' ἀρχίσουν νά γεννοῦν κ. λ. π.

11) Μέσα συγκοινωνίας στὰ Τρικόκαλα. (Σιδηρόδρομοι, αὐτοκίνητα, ἀμάξια).

12) Ἐνας περίπατος στὰ γειτονικά χωριά. (Ἐπίσκεψις τῆς γεφύρας Στεφανοσσαίων καὶ ὄλων τῶν ἀξιοπεριέργων κάθε χωριοῦ.

13) Τὰ πέριξ τῶν Τρικόκων χωριά. (Θέσις καὶ ἀπόστασις ἐκάστου, σύγκρισις ἀποστάσεων, μέτρον, χιλιόμετρον ἢ στάδιον, ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν χωρίων, πληθυσμὸς χωρίων, σχολεῖον καὶ ἐκκλησία αὐτῶν, ὀνομασίαι τῶν χωρίων, ἱστορία αὐτῶν, ἱστορικά καὶ ἀρχαιολογικά μνημεῖα.

14) Τὸ ψηλότερο βουνὸ τῆς ἐπαρχίας Τρικόκων.

15) Ἀσχολία τῶν κατοίκων αὐτῆς. (Προϊόντα, κλίμα τῶν διαφόρων μερῶν τῆς, ὑγεία τῶν κατοίκων, εὐφυΐα, κλίσις πρὸς τὰ γράμματα, ἐνδυμασία, συνήθειαι καὶ παραδόσεις.

16) Κήπος. (Καλλιέργεια αὐτοῦ, ποιότης ἐδάφους, τὶ δένδρα εὐδοκιμοῦν καὶ ποίου εἴδους λαχανικά, ὠδικά πτηνά, ζῶα τοῦ κήπου, περίφραξις αὐτοῦ).

17) Ἐπίσκεψις στὸ Παλαιογαρδίκι (κοινῶς Ζοῦρ-Παπᾶ). (Ἐπισκόπησις τῆς τρικόκαλινῆς πεδιάδος, καὶ τῆς πεδιάδος Φαρκαδῶνος. Ἐξήγησις τῆς καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς λίμνης, ἱστορία τῶν λειψάνων τοῦ παλαιοτάτου φρουρίου,

παρατήρησις καὶ ἱστορία τοῦ ἠρειπωμένου Βυζαντινοῦ Ναοῦ.

18) Πάσχα. (Τὴν νύκτα στὴν Ἐκκλησία, ψήσιμο ἀρνιῶν, ἄλλα ἤθη καὶ ἔθιμα.

19) Ἄγροί. Εἶδη χωμάτων, ἀμμώδη, ἀργιλώδη, ὄψις αὐτῶν κατὰ τὰς διαφοροὺς ἐποχάς, οἱ φωλιᾶς τῶν πτηνῶν, βλαβερὰ ζῷα καὶ ἔντομα τῶν ἀγρῶν).

20) Ζῷα τοῦ ἐδάφους.

21) Πρωτομαγιά εἰς τὴν ἐξοχὴν. (Ὠραιότης τῆς φύσεως, μεγαλοπρέπεια τῶν δένδρων, χρησιμότης αὐτῶν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως).

22) Τί παράγει ἡ ἐπαρχία Τρικκάλων.

23) Ὁ οὐράνιος θόλος. (Παρατήρησις αὐτοῦ καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα. Αἱ φάσεις τῆς σελήνης. Ἀνατολὴ καὶ δύσις τὸν χειμῶνα καὶ τὸ καλοκαίρι κλπ.

παρατήρησις καὶ ἱστορία τοῦ ἠρειπωμένου Βυζαντινοῦ Ναοῦ.

18) Πάσχα. (Τὴν νύκτα στὴν Ἐκκλησίαν, ψήσιμο ἀρνιῶν, ἄλλα ἤθη καὶ ἔθιμα.

19) Ἄγροί. Εἶδη χωμάτων, ἀμμώδη, ἀργιλώδη, ὄψις αὐτῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, οἱ φωλιές τῶν πτηνῶν, βλαβερὰ ζῶα καὶ ἔντομα τῶν ἀγρῶν).

20) Ζῶα τοῦ ἐδάφους.

21) Πρωτομαγιά εἰς τὴν ἐξοχὴν. (Ὡραιότης τῆς φύσεως, μεγαλοπρέπεια τῶν δένδρων, χρησιμότης αὐτῶν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως).

22) Τί παράγει ἡ ἐπαρχία Τρικκάλων.

23) Ὁ οὐράνιος θόλος. (Παρατήρησις αὐτοῦ καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα. Αἱ φάσεις τῆς σελήνης. Ἄνατολή καὶ δύσις τὸν χειμῶνα καὶ τὸ καλοκαίρι κλπ.

ΤΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

1. Ὁ τρύγος

Ἀτομικαὶ Παρατηρήσεις

Οἱ μαθηταὶ πηγαίνουν στὰ ἀμπέλια καὶ βλέπουν πῶς γίνεται ὁ τρύγος, ποῦ μεταφέρονται τὰ σταφύλια, παρατηροῦν τὰ εἶδη τῶν σταφυλιῶν, παρακολουθοῦν πῶς πατοῦν τὰ σταφύλια καὶ τίνι τρόπῳ μεταφέρουν τὸ κρασί κλπ.

Ἐάν ἔγινεν ὁ τρύγος, πηγαίνουν στὴν ἀγορὰ καὶ βλέπουν τὰ διάφορα εἶδη σταφυλιῶν καὶ ὁμιλοῦν σχετικῶς.

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταὶ διαβάζουν σχετικὸν κεφάλαιον, π. χ. ἢ κληματαργιὰ ἢ ὁ τρυγητός.

Ἄλλοι ἀποδίδουν τὴν ἔννοιαν καὶ ἄλλοι διατυπώνουν τὴν *κεντρικὴν ἰδέαν*.

Ἑρμηνεῖα ἀγνώστων λέξεων καὶ *Γραμματικὴ ἐπ' αὐτῶν*, κατόπιν δὲ ἐξαγωγή τοῦ γραμματικοῦ κανόνος.

Ἐκθεσις

Οἱ μαθηταὶ περιγράφουν μίαν σκηνὴν τοῦ τρυγητοῦ ἢ ζωγραφίζουν αὐτήν.

Μυθολογία

Περιγραφή τῶν ἑορτῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου.

Ὑγιεινὴ

Ὁ διδάσκαλος μὲ ζωηρότατα χρώματα περιγράφει τὴν καταστροφὴν τὴν ὁποίαν προκαλεῖ τὸ οἰνόπνευμα, μηδὲ τοῦ οἴνου ἐξαιρουμένου καὶ ἐξορκίζει τοὺς μαθητὰς νὰ ἀπέχουν πάντοτε καὶ ἐπιμελῶς τοῦ νὰ πίνουν οἰνοπνευματώδη ποτά.

Περαιτέρω κάμνει λόγον περὶ τῆς μετρίας χρήσεως τοῦ οἴνου καὶ περὶ τῆς μεγάλης ὠφελείας τῆς σταφυλοφαγίας.

Φυσικὴ Ἱστορία

Περὶ τοῦ κλήματος, περὶ ἐμβολιασμοῦ, περὶ καταβολάδος, περὶ ἀειθαλῶν δένδρων καὶ φυλλοβόλων κλπ.

Φυσικὴ Πειραματικὴ

Περὶ ἀποστάξεως, διὰ νὰ κατανοήσουν πῶς βγαίνει τὸ τσίπουρο. Ἡ περὶ ρητινωδῶν ὕλῶν καὶ ἠλέκτρου.

Χημεία

Περὶ ζυμώσεως.

Ἀριθμητικὴ

Διάφοροι λογαριασμοὶ μὲ τὰς τιμὰς τῶν σταφυλῶν, τοῦ οἴνου, τοῦ οἰνοπνεύματος. Προβλήματα ποικίλα μὲ τὰς τιμὰς τῶν μεταφορικῶν. Προβλήματα μὲ τὰ ἡμερομίσθια, μὲ τὰ ἐργαλεῖα, μὲ τὰ ἔξοδα κλαδέυματος καὶ ραντίσματος κλπ.

Ίχνογραφία

Οί μαθηταί ἰχνογραφοῦν βαρέλια, κλήματα, φύλλα ἀμπέλου, σταφύλια, ἄσκους κλπ.

Χειροτεχνία

Πηλοπλαστική, ποτήρια, κανάτες κλπ.

Ποίημα καὶ Ὁδική

Ὁ τρυγητὸς ἢ ὅτι ἄλλο ἐπίκαιρον καὶ ὠραῖον εὔρη ὁ διδάσκαλος εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ ἢ περιοδικὰ ἢ ἄλλα βοηθήματα.

Ὁραῖον ποίημα εἶναι ὁ «Τρύγος» τοῦ Κρυστάλλη ἢ τὸ «Σταφύλι» τοῦ Δροσίνη.

2. «Τὰ ὑψώματα τὰ γύρω τοῦ σχολείου»

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις τῶν μαθητῶν

Ὅψις τούτων κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς (π.χ. πότε εἶναι πράσινα, πότε ἀνθισμένα, πότε σκεπάζονται μὲ κίτρινα φύλλα, πότε βόσκουν ζῶα κλπ.

Ἀνάγνωσις ὑπὸ μαθητῶν σχετικοῦ κεφαλαίου.

Ἀπόδοσις ἐννοίας ὑπὸ ἄλλων παιδιῶν.

Εὔρεσις κεντρικῆς ἰδέας.

Ἑκθεσις

Περιγράφουν οἱ μαθηταὶ πῶς ἀνέβησαν μίαν ἡμέραν εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ ὑψώματα αὐτὰ καὶ τί παιγνίδια ἔπαιξαν.

Γραμματικὴ

Ὑψωμα, φίλημα, πήδημα.

Κανὼν: Αἱ λέξεις αὗται τονίζονται εἰς τὴν προπαραλήγουσαν καὶ παίρνουν ὀξεῖαν.

Θρησκευτικὰ

Στὴν κορυφὴν τῶν ὑψωμάτων κτίζουσι συνήθως ναὸν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ. Βίος τοῦ Ἁγίου, ἑορτὴ τοῦ κλπ.

Γεωγραφία

Λόφος, βουνό, ὄρος, ὄροσειρά, διεύθυνσις καὶ ὕψος ὄρους. Κοιλιάδες, φάραγγες, ὄροπέδια.

Ἱστορία

Πολιτισμὸς τῶν ὀρεινῶν μερῶν καὶ τῶν πεδινῶν, κλπ.

Ζωολογία—Φυτολογία

Ζῶα τῶν ὑψωμάτων (λαγός, λύκος, ἄλεπου, πρόβατα) διάφορα πτηνὰ (πέρδικα, κόσσυφος, τρυγόνι) δένδρα (καστανιά, ἀγριοαχλαδιὰ κλπ.) ἄνθη (ρίγανη, τσαΐ).

Ἀριθμητικὴ

Διάφορα προβλήματα σχετικὰ μὲ τὸ ὕψος καὶ τὸ μῆκος αὐτῶν καὶ μὲ προϊόντα τοῦ βουνοῦ, π. χ. μὲ κάστανα ἢ ἀγριόμηλα κλπ.

Ποίημα

Τὸ καταραμένο βουνό

Μαύρο βουνό πού σ' ἔφαγαν τὰ χιόνια κι' οἱ βροχές
 Κ' ἐκλόμισαν τὲς ρίζες σου σκληρὲς νεροποντές,
 Τὰ λούλουδα π' ἀνθίζουνε, γιατί τὰ φαρμακώνειες ;
 Καὶ τὸ χορτάρι τὸ χλωρὸ ἀλύπητα νεκρώνειες ;

Γιατί τὰ διώχνειες τὰ πουλιά, πού τραγουδοῦν τὰ νειάτα,
 Καὶ ψάλλουνε τῶν κοριτσιῶν τὰ κάλλη τὰ χιονᾶτα ;
 Γιατί στεγνώνειες τὲς ὄροσιές, ἀγούλας τῆς ὄροσάτης,
 Καὶ σβήνεται χωρὶς νερὸ ὁ ἄτυχος διαβάτης ;

Γιατί δὲ βγαίνουνε σὲ σὲ πρωτόκλαδα κλαδιὰ
 ἀλλὰ θαμμένο βρίσκεσαι σὲ μύρη καταχνιά ;
 Γιατί γλεντᾶς μὲ ἀστραπὲς πού ἄγρια κελαῖδοῦνε ;
 Κι' ἀραχνιασμένους πόθους μας ἀλύπητα ξυπνοῦνε ;

Σωπάτε, ὦ διαβάτες μου, μὴ μ' ἐρωτᾶτε πιά . . .
 ὄχι, ρωτήστε με, διαβάτες μου, θὰ σᾶς μιλήσω τώρα,
 Μὲ καταράσθηκ' ὁ θεὸς νὰ ἔχω πέτρινη καρδιά
 Ἄλλὰ διαβάτες, φύγετε, ἐπλάκωσε ἡ μπόρα . . .

Ἔο « Ἐρημίτης »

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία

Οἱ μαθηταὶ ἰχνογραφοῦν ἓνα ὕψωμα ἢ ἓνα δένδρον ἐπ' αὐτοῦ ἢ ἓνα βράχον. Ἄλλοι κατασκευάζουν ὕψωμα μὲ βράχους ἢ σπήλαια ἢ δένδρα μὲ κερί.

ᾠδική

Ποίημα σχετικὸν μὲ τὸν βίον τῶν ὄρεσιβίων ἀνθρώπων.

3. Ὁ χειμὼν

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

- Δ. Ποίαν ἐποχὴν ἔχομε τώρα παιδιά ;
 Μ. Χειμῶνα.
 Δ. Ὅποιος ξεύρει μου λέγει τὰς ἐποχάς. (Γίνεται).
 Δ. Ξεύρετε πῶς γίνονται αἱ ἐποχαί ;
 Μ. Ὅχι.
 Δ. Στὰς ἀνωτέρας τάξεις θὰ τὸ μάθετε αὐτὸ καλὰ ἀλλὰ τώρα ἀπλῶς θὰ σᾶς εἴπω, ὅτι αἱ 4 ἐποχαὶ τοῦ ἔτους γίνονται ἀπὸ τὴν κίνησιν τῆς γῆς πέριξ τοῦ ἡλίου. (Δεικνύει τὸν χάρτην Καραγιάννη).
 Δ. Μήπως ξεύρει κανεὶς νὰ μου εἴπῃ τὰ σημάδια τοῦ χειμῶνα ;
 Μ. Αἱ ἡμέραι μικραίνουν, ἡ θερμοκρασία μεταβάλλεται, τὰ πουλιὰ φεύγουν, τὰ φύλλα πέφτουν . . .
 Δ. Πολὺ καλὰ αὐτά.

Γεωγραφία—Πατριδογνωσία

- Δ. Βλέπετε λοιπόν, παιδιά, ὅτι τὸν χειμῶνα ἔχομε κρύο, ἐπειδὴ τὸ μέρος τῆς γῆς ποὺ καθήμεθα ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν ἥλιον.
 Πῶς προφυλασσόμεθα ἀπὸ τὸ κρύο ;
 Μ. Προφυλασσόμεθα πρῶτα πρῶτα μὲ τὴν κατοικίαν μας.
 Δ. Δηλαδή ;
 Μ. Πρέπει τὸ σπίτι μας νὰ εἶναι καλὰ τοποθετημένο, ὅπως μάθαμε γιὰ τὸ σπίτι εἰς ἄλλην τάξιν. Νὰ ἔχη μεγάλα παράθυρα πρὸς μεσημβρίαν, ὥστε νὰ μπαίνει ὁ ἥλιος μέσα. Οἱ πόρτες καὶ τὰ παράθυρα νὰ ἐφαρμόζουν καλὰ, ὥστε, ὅταν σφυρίζῃ ὁ βοριάς, νὰ μὴ κρυώνωμε καὶ νὰ μὴ βάζῃ τὸ χιόνι μέσα.
 Ἡ σκεπὴ νὰ μὴ τρέχῃ καὶ μπαίνουν νερὰ μέσα.

Καί τὸ καλύτερο μέσον εἶναι νὰ τὰ σκεπάζωμε μὲ καλὰ κεραμίδια.

Δ. Σωστά.

Δ. Ἄλλὰ πῶς ἀλλοιῶς προφυλασσόμεθα ἀπὸ τὸ κρύο καὶ μέσα σὲ καλὴ κατοικία ;

Μ. Μὲ τὴν θέρμανσιν. Δηλαδή καίμε ξύλα ἢ κάρβουνα ἢ στὸ τζάκι ἢ στὴ σόμπα. Ἄλλοῦ καίνε τὸ μαγκάλι, ἀλλὰ βλάπτει πολὺ τὴν ὑγεία καὶ οἱ ἄνθρωποι συχνὰ ζαλίζονται.

Δ. Καὶ πρέπει νὰ ξεύρετε, παιδιά, ὅτι ἡ καλύτερα θέρμανσις εἶναι μὲ κἀλοριφέρ (καὶ ἀναπτύσσει ὁ διδάσκαλος ἐκτενῶς τὸ ζήτημα).

Μ. Ἐξω προφυλασσόμεθα μὲ βαρεῖα μάλλινα ἐνδύματα, γάντια κλπ.

Δ. Καμιά φορὰ ἔχομε πολλὴ ζέστη καὶ πρέπει νὰ τὴν λιγοστέψωμε. Πῶς ἤμποροῦμεν νὰ τὸ ξεύρωμεν αὐτό ;

Μ. Μᾶς δείχνει τὴν θερμοκρασίαν τὸ θερμοῦμετρο.

Δ. Ξεύρει κανεὶς ἢ ἀκουσε ἢ διάβασε γιατί στὴν Ἑλλάδα μας δὲν κάνει πολὺ κρύο ;

Μ. Διότι εἶναι μέρος μεσημβρινὸν (ἀναπτύσσει ἐδῶ ὁ διδάσκαλος τὰ μεσημβρινὰ καὶ βόρεια κλίματα, τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος κλπ.

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουν τὸ σχετικὸν κεφάλαιον ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸν Δ. Δουφεξή—Καρνάβου. Ἄποδίδουν ἄλλοι τὴν ἔννοιαν καὶ ἄλλοι εὐρίσκουν τὴν κεντρικὴν ἰδέαν. «Τὸν χειμῶνα ἄνθρωποι, ζῶα καὶ φυτὰ ὑποφέρουσι ἀπὸ τὸ ψῦχος».

Γραμματικὴ

Θερμόμετρο, βαρόμετρο, πόνος, φόνος, φωτισμός, ἀεισμός.

Κανών : Ὄταν τονίζεται τὸ *ο*, εἰς οἵανδήποτε συλλαβὴν καὶ ἂν εὑρίσκεται, παίρνει ὀξεῖαν.

Ἔκθεσις

Δι' ἔκθεσιν θὰ δώσωμεν θέμα εἰς τοὺς μαθητάς : «Πῶς προφυλάσσεται ἡ ὑγεία τὸν χειμῶνα». Ἡ «Ποίαν πρόνοιαν πρέπει νὰ λαμβάνωμεν διὰ τοὺς πτωχοὺς».

Λεξιλόγιον—Ὁρθογραφία

Διάφοροι λέξεις ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ κειμένου.

Ἱστορία

Δ. Τὰ πουλάκια πού εἶναι στοὺς δρόμους μὲ τὸ κρύο τί θὰ ποῦν στὰ ἄλλα πού θὰ γυρίσουν τὴν ἄνοιξιν ;

Μ. Θὰ διηγηθοῦν τὰ ἑξῆς : «Ἡμεῖς ἐδῶ ὑποφέραμε τὸν χειμῶνα· φουσοῦσε βοριᾶς, πού μᾶς πάγωνε, καὶ τρυπῶναμε στὰ κεραμίδια γιὰ νὰ γλυτώσωμε ἢ σὲ κανένα πυκνὸ ἀπὸ χαμόκλαδα μέρος γιὰ νὰ ἡσυχάσωμε. Τὰ σκουλήκια τρύπωναν βαθεῖα στὸ χῶρα καὶ δὲν τὰ βρῖσκαμε, οἱ σπόροι λιγότεψαν. Ὅ,τι ἀπόμεινε στὰ χωράφια καὶ στὰ δένδρα ἀπὸ καρπὸ τελείωσε. Ἐπειτα τὸ χιόνι σκέπασε ὅλη τὴ γῆ. Αἶ, τότε θὰ πεθαίναμε ἀπὸ πείνα, ἀλλὰ δόξα τῷ θεῷ. Πηγαίναμε στὶς αὐλὲς τῶν ἀνθρώπων καὶ βρῖσκαμε σπόρους πού περίσσευαν ἀπὸ τὰ ζῶα των καὶ πρὸ πάντων πηγαίναμε στὶς αὐλὲς τῶν σχολείων καὶ τὰ καλὰ παιδάκια μᾶς ἔρριχναν ψίχουλα. Ἔτσι περάσαμε τὸν χειμῶνα μὲ στενοχώρια, ὡς πού ξαναζέστανε ὁ ἥλιος καὶ ἀρχίσαμε τώρα εὐκολὰ νὰ βρῖσκωμε τροφή. Ἀλλὰ προτιμοῦμε νὰ ὑποφέρωμε, παρὰ νὰ ἀφήνωμε τὴν πατρίδα μας».

Θρησκευτικά

Δ. Νά μοῦ πῆτε ποιά εἶναι ἡ μεγαλύτερα ἑορτή κατὰ τὸν χειμῶνα.

Μ. Τὰ Χριστούγεννα.

Δ. Νά μοῦ εἰπῆ ἕνας ὅ,τι γνωρίζει διὰ τὴν ἑορτὴν αὐτήν. (Γίνεται).

Φυσικὴ Ἱστορία

Δ. Ἐνας μαθητὴς νά μοῦ εἰπῆ τί φρούτα ἔτρωγε τὸ καλοκαίρι. (Γίνεται).

Ἐνας ἄλλος, τί ἔτρωγε τὸ φθινόπωρον. (Γίνεται).
Τώρα τὸν χειμῶνα, τί φρούτα τρῶτε;

Μ. Πορτοκάλια, μήλα, μανταρίνια.

Δ. Μάλιστα. Γιὰ ποιοὺ ἀπὸ αὐτὰ θέλετε νά μάθωμε;

Μ. Γιὰ τὸ πορτοκάλι.

(Καὶ κατὰ τὰς αἰτιώδεις σχέσεις διδάσκεται τὸ πορτοκάλι, ἢ πορτοκαλέα, καὶ γενικεύει ὁ διδάσκαλος τὴν παροχὴν γνώσεων εἰς ὅλα τὰ ἔσπεριδοειδῆ).

Ἀριθμητικὴ

Δ. Τί ὥρα εἶναι τώρα πού θά κάμωμε διάλειμμα;

Μ. Δέκα.

Δ. Μήπως ξεύρετε ἂν ἡ ὥρα μπορεῖ νά κοπῆ καὶ εἰς μικρότερα κομμάτια;

Μ. Μάλιστα· σὲ μισή ὥρα καὶ σὲ τέταρτα.

Δ. Καὶ εἰς ἀκόμη μικρότερα κομμάτια κόβεται ἡ ὥρα· εἰς πρῶτα λεπτά καὶ εἰς δεύτερα.

(Καὶ ὁ διδάσκαλος μὲ τὸ ὥρολόγι στὸ χέρι, διὰ νά βλέπουν οἱ μαθηταί, ὑποδιαίρει τὴν ὥραν καὶ δείχνει πῶς ἕν πρῶτον λεπτὸν περιέχει 60 δεύτερα, καὶ ὁδηγεῖ ὅτι τὸ πρῶτον λεπτὸν παίρνει μίαν

ὀξειαν, τὸ δεύτερον δύο κλπ.) Ἡ κάμνει διαφόρους λογαριασμούς σχετικούς μὲ τὰ κάρβουνα, τὰ ξύλα, τὰ φρούτα.

Π. χ. Παιδιά, ἐδῶ στὰ Τρίκκαλα πωλοῦν τὸ φόρτωμα τὰ ξύλα 40 δραχ. καὶ ἔχει τὸ φόρτωμα ὀκάδες 80· πόσον στοιχίζει ἡ ὀκά;

Ἀγοράζω 15 φορτώματα πρὸς 35 δραχ. τὸ φόρτωμα πού ἔχει 80 ὀκ. πόσο μοῦ ἔρχεται ἡ ὀκά;

Ποίημα

Ὁ χειμῶν

Παρήλθον τοῦ ἔκρος τάνθη
 πενθοῦσιν οἱ κῆποι γυμνοί.
 Ἡ χλόη τῆς γῆς ἐμαράνθη
 σιγᾶ τῶν πτηνῶν ἡ φωνή.

Ψυχρὸς ὁ βορέας συρίζει
 Ψυχρὰ καταπίπτει βροχὴ
 Τὸ πῦρ πανταχοῦ σπινθηρίζει
 Πλὴν τρέμουν γυμνοὶ οἱ πτωχοί.

ὦ, δότε, υἱοί, τῶν πλουσίων
 ὦ, δότε τοῖς ἄρτον καὶ πῦρ
 Ἄρκει μόνον ἐν σὰς ψυχίον
 Καὶ εἰς τοῦ πυρὸς σὰς σπινθήρ.

Ἡ τύχη πολλὰ μεταβάλλει
 Τίς οἶδε μὴ ἔλθῃ χειμῶν
 Καθ' ὅν νὰ σὰς δίδῃ χεῖρ' ἄλλη
 ὦς τῶρα ἡ χεῖρ' δίδ' ὑμῶν.

(Ἄγγελος Βλάχος)

ᾠδικὴ

Διάφορα κατάλληλα τραγούδια, ὡς τό :

«Στή χιονιά και στο σκοτάδι
 Ἐρημῆ και μοναχῆ
 Και με πόνο, πικραμένη,
 Τραγουδάει μιὰ φτωχή».

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία

Διάφορα πράγματα ἔχοντα σχέσιν με τὸν χειμῶνα, π. χ. τζάκι, σόμπα, μαγκάλι.

Ἀπὸ τὰ φρούτα τὸ πορτοκάλι, τὸ μῆλο.

Ἀπὸ τὰ πτηνὰ ὁ σπίνος, πού παραμένει στὸν τόπο μας, κλπ.

Σημείωσις.—Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν ὁ διδάσκαλος κατ' ἀνάγκην θὰ διδάξῃ και ὕλην τῆς Ε' τάξεως εἰς γενικὰς γραμμάς, διὰ νὰ ἔχουν ἀπὸ τώρα προσλαμβάνουσας παραστάσεις οἱ μαθηταί.

Δηλαδὴ θὰ διδάξῃ διὰ τὰ νέφη, τὴν ἐξάτμισιν, ψῦξιν, διὰ τὸ θερμόμετρον κλπ.

4. Ἡ ἄνοιξις

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Δ. Παιδιά, πῶς εἶναι τώρα ἔξω ὁ καιρός :

Μ. Χλιαρὸς και ἔδῳ μέσα τώρα πού εἴμεθα στὸ δωμάτιον δὲν χρειαζόμεθα φωτιά.

Δ. Ξεύρετε γιατί :

Μ. Διότι ἦλθεν ἡ ἄνοιξις.

Δ. Διατί ὀνομάζομεν τὴν ἐποχὴν αὐτὴν *ἄνοιξιν* ;

Μ. Διότι ἀνοίγουν ὄλα τὰ δένδρα, ἄγρια και ἡμερα και ὄλα τὰ λουλούδια.

Δ. Τί σημάδια ἔχει ἡ ἀνοιξις, ὅταν ἔρχεται ;

Μ. Πρῶτα πρῶτα μεγαλώνουν αἱ ἡμέραι, δεύτερον ζεσταίνει καλὰ ὁ ἥλιος, τρίτον βγαίνει χορταράκι στα χωράφια καὶ λουλούδια στοὺς κήπους, τέταρτον ἔρχονται τὰ χελιδόνια καὶ οἱ πελαργοὶ καὶ τ' ἀηδόνια.

Δ. Πολὺ καλὰ. Τώρα νὰ μοῦ διαβάσῃ ἓνα παιδί γιὰ τὴν ἀνοιξιν, ἡ ὁποία λέγεται καὶ *ἔαρ*.

(Οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουν τὸ σχετικὸν κεφάλαιον ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ καθαρευούσης Δ' τάξεως Δουφεξῆ—Καρνάβου καὶ ἐν τῇ σελίδι 104 καὶ ἐφεξῆς).

Ἄλλοι μαθηταὶ τὸ ἐπαναλαμβάνουν καὶ ἄλλοι ἀποδίδουν τὴν *ἐννοιαν* καὶ ἄλλοι εὐρίσκουν τὴν *κεντρικὴν ἰδέαν*.

Αὕτη δύναται νὰ ποικίλῃ ἀναλόγως τῆς ἀντιλήψεως τῶν μαθητῶν καὶ τῆς αἰσθηματικότητος αὐτῶν, ἀφοῦ τὸ περιεχόμενον τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ εἶναι τόσο πλούσιον εἰς ἐννοίας καὶ εἰκόνας.

Γραμματικὴ

Δ. Ποιὰ ἐποχὴ ἀφήσαμε, παιδιὰ, καὶ ἤλθομεν εἰς τὴν ἀνοιξιν ἢ τὸ *ἔαρ* ;

Μ. Τὸν χειμῶνα.

Δ. Τὰ φορέματα ποὺ φοροῦμε τὸν χειμῶνα πῶς λέγονται ;

Μ. *Χειμερινά*.

Δ. Καὶ αὐτὰ ποὺ θὰ φορέσωμε τώρα τὸ *ἔαρ* πῶς θὰ λέγονται ;

Μ. *Ἑαρινά*.

Δ. Καὶ πῶς θὰ λέγονται τὰ φορέματα τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ καλοκαιριοῦ ;

Μ. *Φθινοπωρινὰ καὶ καλοκαιρινὰ*.

Δ. Ὁραῖα, ἀλλὰ τὸ καλοκαῖρι λέγεται καὶ *θῆρος*.

Μ. Καὶ τὰ ἐνδύματα θὰ λέγονται *θερινά*.

Δ. Καὶ ἄλλας λέξεις νὰ μοῦ φτιάξετε, ἀφοῦ τόσο

εύκολα τὰ ἐννοεῖτε· π. χ. ὅ,τι ἀνήκει ἢ γίνεται τὴν
πρωτὴν πῶς λέγεται :

Μ. *Πρωῖνός.*

Δ. Ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὴν νύκτα :

Μ. *Νυκτερινός.*

Δ. Ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸ φῶς :

Μ. *Φωτεινός.*

Δ. Τὸ μέρος ποῦ ἔχει *βροχήν, δρόσον, χλόην*, πῶς
λέγεται :

Μ. *Βροχερόν, δροσερόν, χλοερόν.*

Κατόπιν τούτων ὁ διδάσκαλος ἐν συνεργασίᾳ
μετὰ τῶν μαθητῶν τοῦ διατυπώνει τὸν κανόνα περὶ
παραγῶγων ὡς ἐξῆς : Κάθε λέξις ποῦ γίνεται ἀπὸ
μῖαν ἄλλην, ποῦ *παράγεται* ἀπὸ μῖαν ἄλλην, λέγεται
παράγωγος.

Ἐκθέσεις

Ἐφήνει ὁ διδάσκαλος τοὺς μαθητὰς νὰ ἐκθέσουν
ἐλευθέρως τὰς σκέψεις των περὶ ἀνοίξεως.

Γεωγραφία

Δ. Τώρα τὴν ἀνοίξιν, παιδιὰ, ποιὸς ἄνεμος φυσᾷ :

Μ. Ὁ νότιος καὶ ἐπειδὴ εἶναι θερμὸς βοηθεῖ τὸ
ἄνοιγμα τῶν δένδρων.

Λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ διδάσκαλος ἐκ τούτων ὁμι-
λεῖ περὶ τῶν σημείων τοῦ ὀρίζοντος, περὶ τῶν κυρίων
ἀνέμων καὶ τῶν ὑποδιαίρέσεων αὐτῶν, ὁμιλεῖ περὶ
τοῦ ἀνεμοδείκτου καὶ περὶ τοῦ βαρομέτρου, τὸ ὅποιον
καὶ ἐπιδεικνύει εἰς κάθε ἀπόκλισιν τῆς βελόνης του,
ἥτις ὑποδηλοῖ μεταβολὴν τῆς καιρικῆς καταστάσεως.

Φυσικὴ ἱστορία

Δ. Εἶπαμε, παιδιὰ, ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ σημάδια, ὅτι
ἤλθεν ἡ ἀνοίξις εἶναι καὶ τὰ χελιδόνια.

Μ. Καὶ οἱ πελαργοί.

Δ. Για ποιό από τὰ δύο θέλετε νά μάθετε σήμερα ;

Μ. Για τὸν πελαργό. (Γίνεται).

Δεικνύει ὁ διδάσκαλος τὴν εἰκόνα. Παρατηροῦν οἱ μαθηταὶ καὶ διατυπώνουν ἀπορίας, ἐρμηνεύονται αὐταὶ κατὰ τὰς αἰτιώδεις σχέσεις καὶ κατατάσσεται τὸ πτηνὸν ἀναλόγως τῆς κατασκευῆς τῶν ὀργάνων του εἰς ὠρισμένην τάξιν.

Τὸν πελαργόν, καθὼς καὶ τὸ χελιδόνι καὶ τὸν κότσυφον κλπ. δυνάμεθα νά τὸν θεωρήσωμεν ὡς μεθοδικὴν ἐνότητα, πέριξ τῆς ὁποίας θά ἀνελιχθοῦν ὅλα τὰ μαθήματα, ὡς γίνεται παρὰ κάτω.

Θρησκευτικὰ

Δ. Ποίαν μεγάλην ἐορτὴν ἔχομεν τὴν ἀνοιξιν ;

Μ. Τὸ Πάσχα.

Δ. Νὰ μοῦ εἰπῆτε ὅ,τι ἠξεύρετε διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐορτὴν.

Ἀριθμητικὴ

Ἐνας γεωργὸς ἔχει πέντε καλὰς προβατίνες, αἱ ὁποῖαι ἐγέννησαν 12 ἀρνιά. Κάθε ἀρνὶ τὴν ἀνοιξιν ζυγίζει 8 ὀκάδες. Κάθε ὀκᾶ ἔχει ἀξίαν 30 δραχμᾶς. Πόσα θά εἰσπράξῃ ὁ γεωργὸς ἀπὸ τὰ ἀρνιά του ;

Ἐνας γεωργὸς ἔχει 4 καλὰς προβατίνες. Κάθε μία τοῦ δίδει τὴν ἡμέραν 2 ὀκάδες γάλα. Ἡ μία ὀκᾶ τὸ γάλα πωλεῖται πρὸς 6 δραχμᾶς. Πόσα θά εἰσπράξῃ ὁ γεωργὸς ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἀπὸ τὸ γάλα αὐτό ;

Ποίημα

Ἡ ἀνοιξιν

Ἡ ἀνοιξιν μοσχοβολεῖ
 Τὰ φύλλ' ἀνοίγουν εἰς τὰ δάση
 Καὶ ἴστην χιόνα ἢ ἀμυγδαλῆ
 Χιόνα ἀντιτάσσει.

Ἡ χελιδὼν χωρὶς ἐλαίαν
 Τοῦ ἔαρος περιστερὰ
 Τὴν φωλεάν της τὴν ἀρχαίαν
 Μὲ ἀνθη πλέκει νεαρά.

Καὶ ἤδησ' αὔρα παντοῦ πνέει
 Καὶ πρασινίζει ἔλ' ἢ γῆ
 ὁ ρύαξ εἰς τὴν χλόην ῥέει
 Καὶ ἔλα φαίνονται αὐγῆ.

ὦ! πῶς ἀνθίζ' ἡ πασχαλέα
 Σιμὰ εἰς διαουγῆ πηγῆν
 Ἡ πλάσις εἶναι πάλιν νέα
 ὦς εἰς τὴν πρώτην της αὐγῆν.

Μὲ χάριν θείαν ἄσμα καῖον
 Σφριγῶσα μέλπ' ἢ ἀηδῶν
 Μεθύσκειται ἐκ τῶν ἀνθέων
 Κ' ἐκ τῶν ἰδίων της φῶδων.

Ἄστρα καὶ κρῖν' ἀντανακλῶσι
 Τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ
 Καὶ ἔλα χαίρουν, ἔλα ζῶσι
 Κτίσις καὶ ἄνθρωποι ὁμοῦ.

Ἄχιλ. Παράσχος

Ἰχνογραφία

Διάφορα ἀνθη, μενεξέδες, ζουμπούλια, ἀνεμῶνες, δακράκια καὶ φύλλα διαφόρων δένδρων. Ἐπίσης ἓνα ἀρνάκι, μίαν προβατίναν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Χειροτεχνία

Μὲ κερὶ ἢ πλαστιλίνην νὰ ἀναπαραστήσουν οἱ μαθηταὶ ἓνα ἀρνί, ἓνα χελιδόνι, ἓνα κλῶνον ροδακινιάς ἀνθισμένης ἢ ἀμυγδαλιᾶς κλπ.

ᾠδική

Διάφορα κατάλληλα ᾠσματα.

Ποιὸς σὲ φέρνει: χελιδόνι
 στήν παληά σου τή φωλιά
 ὅταν ἀνοιξίς σιμώνῃ
 καὶ φωλιάζουν τὰ πουλιά; κλπ.

Ἡ τὸ παρακάτω ᾠσμα, μὲ τὸν γλυκύτατον σκοπὸν τοῦ ὁποίου ἐγαλουχήθησαν γενεαὶ γενεῶν, καὶ τὸ ὁποῖον πάντοτε θὰ συγκινῇ βαθύτατα.

Ἦλθε πάλιν ἀνοιξίς
 ἦλθαν τὰ λουλούδια.
 Πράσινα ἢ γῆ φορεῖ
 Καὶ ἀνθίζει τὸ κλαρί
 Καὶ παντοῦ χαρᾶς χοροὶ
 Καὶ χαρᾶς τραγούδια.

Ἐλειωσαν στὶς κορυφῆς
 τῶν βουνῶν τὰ χιόνια
 Ἄνοιξ' ἢ τριανταφυλλιά,
 Καὶ στήν πρώτη τους φωλιά,
 ἦλθαν πάλι τὰ πουλιά
 ἦλθαν καὶ τ' ἀηδόνια.

Ὅλ' ἢ φύσις χαρωπὴ
 χαίρεται καὶ ψάλλει.
 Ψάλλετε καὶ σεῖς παιδιά,
 μὲ χαρούμενη καρδιά.
 Ὁ χειμῶνας τὰ κλαδιά,
 θὰ μαράνη πάλι.

(Ἄγγελος Βλάχος)

5. Ὁ πελαργὸς

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουν τὸ κεφάλαιον «ὁ πελαργὸς» ἐκ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ τῆς καθαρευούσης Δ' τάξεως φάβη καὶ ἐν τῇ σελίδι 184.

Ἄλλοι μαθηταὶ ἀποδίδουν τὴν ἔννοιαν. Ἄλλοι εὐρίσκουν τὴν *κεντρικὴν ἰδέαν*.

1) Ὅτι εἶναι πτηνὸν ὠφελιμώτατον.

2) Ὅτι εἶναι πτηνὸν φιλόστοργον.

Ἐνταῦθα τονίζεται καὶ ἐπεξηγεῖται, ὅτι ὁ πελαργὸς ἀγαπᾷ καὶ περιποιεῖται καὶ τοὺς γονεῖς του (*πελαργικὸς νόμος*), καὶ ὅτι θυσιάζεται καὶ διὰ τὰ τέκνα του.

Ἑρμηνεῖα τῶν ἀγνώστων λέξεων

Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐρμηνεύονται αἱ ἄγνωστοι λέξεις, εὐρίσκονται αἱ ἀντίθετοι ἔννοιαι, τὰ ρήματα καὶ τὰ παράγωγα.

Π. χ. *πελαργικὸς νόμος*.

Δ. *Νόμος*, παιδιὰ, λέγεται τὸ μέτρον, ὁ κανὼν, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον κάμνομεν κάτι τι.

Λοιπὸν κάτι τι ποῦ γίνεται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον πῶς λέγεται :

Μ. *Νόμιμον*.

Δ. Ἐκεῖνος ποῦ ἐξηγεῖ τοὺς νόμους πῶς λέγεται :

Μ. *Νομικός*.

Δ. Ὅτι δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν νόμον πῶς λέγεται :

Μ. *Παράνομον*.

Δ. Καὶ τὸ ρῆμα ποῦ γίνεται ἀπὸ τὸ *παράνομον* ποῖον εἶναι :

Μ. *Παρανομῶ*.

Δ. Καὶ τὸ κακὸν ποῦ κάμνει ὅστις παρανομεῖ πῶς λέγεται :

Μ. *Παρανομία*.

Γραμματική

Οι νεοσσοί, οί πελαργοί.

Δ. Τί παρατηρείτε, παιδιά;

Μ. "Ότι τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ παίρνουν ὀξεῖαν.

Οἱ κόσσυφοι, οἱ βάτραχοι.

Δ. Τί παρατηρείτε;

Μ. "Ότι τονίζονται εἰς τὴν προπαραλήγουσαν.

Κανών: "Ωστε;

Μ. Τὸ **οι** εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως εἶναι πάντοτε βραχύ.

"Εκθεσις

Νὰ γράψουν τὸ περιεχόμενον τῆς μεθοδικῆς ἐνότητος.

Γεωγραφία

Δ. Ἐκ ποῦ, λέγει, τὸ βιβλίον σας γύρισαν οἱ πελαργοί;

Μ. Ἐκ τῆν Αἴγυπτον.

Δ. Ἡ Αἴγυπτος εἶναι μία μεγάλη χώρα τῆς Ἀφρικῆς καὶ συνορεύει πρὸς βορρᾶν μὲ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, πρὸς ἀνατολὰς μὲ τὴν Παλαιστίνην καὶ Ἐρυθρὰν θάλασσαν, πρὸς νότον μὲ τὸ Σουδάν καὶ πρὸς δυσμὰς μὲ τὴν Λιβυκὴν ἔρημον καὶ Τριπολίτιδα.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δεικνύει τὸν χάρτην διὰ νὰ κατατοπισθοῦν οἱ μαθηταί.

Εἶναι 8 φορές μεγαλύτερα τῆς Ἑλλάδος εἰς ἕκτασιν καὶ ἔχει 15.000.000 κατοίκους.

Ποταμοὺς ἔχει τὸν Νεῖλον, ὅστις εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Ἀφρικῆς, καὶ πηγάζει ἀπὸ τὰς λίμνας Βικτωρίαν, Νυάνζαν καὶ Τάναν.

Ἐκ τῆς περᾶσει τοῦ Κάιρον χωρίζεται εἰς δύο καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, σχηματίζει δὲ ἐκεῖ τὸ περίφημον Δέλτα τοῦ Νεῖλου, τὸ ὁποῖον

θεωρείται ὡς δῶρον τοῦ ποταμοῦ, καὶ εἶναι εὐφορώτατον.

Ὁ Νεῖλος καθιστᾷ τὴν Αἴγυπτον εὐφορωτάτην καὶ διὰ τοῦτο αὐξάνεται διαρκῶς ὁ πληθυσμὸς.

Τὰ προϊόντα τῆς Αἰγύπτου εἶναι ἄφθονα καὶ ἐπειδὴ τὸ κλίμα εἶναι θερμὸν καὶ ἡ ὑγρασία μεγάλη, οἱ καρποὶ ὀριμάζουσι εἰς 4 μῆνας, ἐνῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα χρειάζονται 6-9.

Καὶ ἐπειδὴ δὲν κάμνει διόλου χειμῶνα εἰς τὴν Αἴγυπτον, οἱ κάτοικοι σπείρουσι συνεχῶς. Δηλαδή μόλις θερίσουσι ἀρχίζουσι νὰ σπείρουσι ἄλλους καρπούς.

Τὸν Ἀπρίλιον, Μάιον, Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον καλλιεργοῦν βάμβακα, ζαχαροκάλαμον, ρύζι, σησάμι, λαχανικὰ καὶ μποστανικὰ.

Τὸν Δεκέμβριον, Ἰανουάριον, Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον, καλλιεργοῦν σίτον, κριθήν, φακές, κουκιά, τριφύλλι καὶ ἄλλα.

Ὁ ἀραβόσιτος καλλιεργεῖται εἰς μεγάλην ἔκτασιν, διότι ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τροφήν τῶν ἐντοπίων Φελλάχων.

Ἡ βιομηχανία τῆς εἶναι ἀνεπτυγμένη. Ἐχει ἐργοστάσια βαμβακουργίας, νηματοουργίας καὶ ὑφαντουργίας.

Εἰς τὰ πρῶτα ὁ βάμβαξ ἐκκοκκίζεται, δηλαδή χωρίζεται ἀπὸ τὸν βαμβακόσπορον καὶ καθαρίζεται. Εἰς τὰ δεύτερα γίνεται νῆμα καὶ εἰς τὰ ὑφαντουργεῖα γίνεται ὑφασμα.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον γενικῶς κατ' ἔτος ὑφαίνονται:

15.000.000 μέτρα βαμβακερῶν ὑφασμάτων.

5.000.000 μέτρα μαλλίνων, καὶ

3.000.000 μέτρα μεταξωτῶν.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον εὐδοκίμει τὸ ζαχαροκάλαμον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξάγεται ἡ ζάχαρη. Παράγει δὲ ἔτησίως 80 ἑκατομμύρια ὀκάδες καὶ διαρκῶς αὐξάνει τὴν παραγωγήν.

Ἡ Αἴγυπτος ἔχει ἐμπόριον ἀνεπτυγμένον.

Τὰ κυριώτερα προϊόντα ποῦ πωλεῖ εἶναι ὁ βάμβαξ, ὁ βαμβακόσπορος, τὰ μπαχαρικά καὶ ἡ ζάχαρη.

Ἡ σημερινὴ ἀξία αὐτῶν εἶναι ἡ ἑξῆς :

Βάμβαξ	30.000.000.000	Δραχ.
Βαμβακόσπορος	2.000.000.000	»
Μπαχαρικά	650.000.000	»
Ζάχαρη	600.000.000	»

Ἀγοράζει δὲ ἡ Αἴγυπτος ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν :

Σιδηρικά εἶδη, ποτά καὶ ἔλαιον, ἄλευρα καὶ ἀνθρακὰ.

Ἡ συγκοινωνία τῆς Αἰγύπτου εἶναι λίαν προηγμένη. Ἔχει πυκνότατον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν, πυκνότεται δὲ εἶναι καὶ αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ τῆς Αἰγύπτου.

Παρατηρήσατε, παιδιὰ, μὲ προσοχὴν τὸν χάρτην καὶ θὰ εὔρετε τὰς σιδηροδρομικὰς γραμμάς.

Ἱστορία

Ἐνταῦθα διηγεῖται ὁ διδάσκαλος τὴν ἱστορίαν τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, ὅτι δηλαδὴ εἰς ἀρχαίαν ἐποχὴν ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα συγκοινωνοῦσε μὲ τὴν Μεσόγειον μὲ ἓνα στενὸν μέρος θαλάσσης. Ἀργότερα ὅμως τὸ στενὸν αὐτὸ μέρος κατεχώσθη καὶ μετεβλήθη εἰς ξηρὰν κλπ.

(Πλήρη περιγραφὴν καὶ λεπτομερείας θὰ εὔρη ὁ προοδευτικὸς διδάσκαλος καὶ μελετηρὸς εἰς τὴν «Μεγάλην Σχολικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν» Καραγιάννη).

Θρησκευτικὰ

Ὁ διδάσκαλος, λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ὁμιλεῖ περὶ τῆς διαβάσεως ταύτης ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, περὶ τοῦ Φαραώ, καὶ ἄλλων συναφῶν θρησκευτικῶν ζητημάτων.

Φυσική ιστορία

Ὁ πελαργὸς νὰ ἐξετασθῆ κατὰ τὰς αἰτιώδεις σχέσεις, νὰ συγκριθῆ μὲ τὸν ἐρωδιὸν καὶ νὰ εὐρεθοῦν ὁμοιότητες καὶ διαφοραί, νὰ ἐξαχθοῦν βιολογικαὶ ἀλήθειαι καὶ νὰ διατυπωθοῦν βιολογικοὶ νόμοι.

Ποιήματα

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀποδημίαν ἐκ τῆς πατρίδος καὶ τὴν νοσταλγίαν ἦν ἄνθρωποι, ζῶα καὶ πτηνὰ αἰσθάνονται πρὸς αὐτήν.

ᾠδική

ᾠσματα σχετικὰ.

Ἰχθυογραφία καὶ Χειροτεχνία

Ὁ πελαργὸς ἢ καὶ διάφορα μέρη τοῦ σώματος του.

6. Ἡ ἀ η δ ὦ ν

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Δ. Παιδιά, εἶπαμε εἰς ἄλλο μάθημα ὅτι σπουδαῖα σημάδια τῆς ἀνοίξεως εἶναι καὶ μερικὰ πουλιά, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα κελαδοῦν καὶ ἄλλα ὄχι.

Μ. Μάλιστα, κύριε, ἀπὸ αὐτὰ ποῦ κελαδοῦν σπουδαιότερον εἶναι τὸ ἀηδόνη.

Δ. Σωστά. Ὅλοι εἶδατε ἀηδόνη καὶ ὄλοι τὸ ἀκούσατε νὰ κελαδῆ. Ἄς μοῦ εἰπῆ ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς τί ξεύρει γι' αὐτό.

Μ. Ὅτι φεύγει τὸν χειμῶνα, ὅτι γυρίζει τὴν

ἄνοιξιν καὶ κελαδεῖ ὅλην τὴν νύκτα, ὅτι καταφεύγει σὲ σκιερὰ καὶ ὄροσερὰ μέρη, ὅτι τρέφεται μὲ ἔντομα, ὅτι ἀγαπᾷ πολὺ τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσῃ μέσα στὸ κλουβί.

Δ. Πολὺ καλὰ. Ἄς διαβάσωμεν τώρα νὰ ἴδωμεν καὶ τί γράφει τὸ βιβλίον μας διὰ τὴν ἀηδόνα. (Γίνεται). Δηλαδή οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουν τὸ κεφάλαιον *ἢ ἀηδῶν* ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ Δ' τάξεως Δουφεξῆ - Καρνάβου καὶ ἐν τῇ σελίδι 124.

Ἄλλοι μαθηταὶ ἀποδίδουν τὴν *ἔννοιαν*.

Ἄλλοι εὐρίσκουν τὴν *κεντρικὴν ἰδέαν* ὅτι ἡ ἀηδὼν εἶναι πτηνὸν ᾠδικώτατον, ὠραῖον, νοῆμον καὶ φιλελεύθερον.

Ἑρμηνεῖα ἀγνώστων λέξεων

Αὗται ἐρμηνεύονται λεπτομερῶς, εὐρίσκονται αἱ ἀντίθετοι ἔννοιαι, τὰ ρήματα καὶ τὰ παράγωγα.

Π. χ. *εὐώδης* ἐκεῖνος πού μυρίζει ὠραῖα. Τὸ καλὸν πού ἔχει ὁ εὐώδης πῶς λέγεται; *εὐωδία*. Ἀπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ κάμετε καὶ ἓνα ρῆμα· *εὐωδιάζω*.

Δ. Ὁ *εὐώδης* πῶς ἄλλως λέγεται;

Μ. *Εὐοσμος*.

Δ. Ποῖον εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ *εὐοσμος*;

Μ. *Δύσοσμος, κάκοσμος* κλπ.

Γραμματικὴ

Δ. Ὁραῖον. Τί παρατηρεῖτε εἰς τὴν λέξιν;

Μ. Ὅτι ἔχει τὴν λήγουσαν βραχεῖαν καὶ τὴν παραλήγουσαν μακρὰν καὶ δέχεται περισπωμένην.

Δ. *Νοῆμον*. Τί βλέπετε;

Μ. Ὅτι ἔχει τὴν λήγουσαν βραχεῖαν καὶ τὴν παραλήγουσαν μακρὰν καὶ δέχεται περισπωμένην.

Κανὼν: *Μακρὰ παραλήγουσα πρὸ βραχείας ληγούσης δέχεται περισπωμένην.*

Ἐκθέσεις

Νὰ γράψουν οἱ μαθηταὶ ὅ,τι ἤμποροῦν διὰ τὸ ἀηδόνι καὶ τὸ κελάδημά του.

Ἡ διηγεῖται ὁ διδάσκαλος τὸν μῦθον περὶ ἀηδόνης: "Ὅτι ἡ ἀηδὼν ἦτο βασίλισσα εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν καὶ εἶχεν ἕνα υἱὸν λεγόμενον Ἴτυλον. Κατὰ λάθος ἐφόνευσε τὸν υἱὸν τῆς μίαν ἡμέραν μὲ λίθον, ἀπὸ τὴν μεγάλην τῆς δὲ λύπην παρεκάλεσε τὸν θεὸν νὰ τὴν μεταμορφώσῃ εἰς πτηνόν. Πράγματι δὲ ὁ θεὸς τὴν ἐλυπήθη καὶ τὴν ἔκαμε πτηνόν.

Ἐκτοτε θρηνεῖ ἀκατάπαυστα τὴν ἀνοιξιν μὲ τὸ μελωδικώτατον κελάδημά τῆς τὸν ἀδικὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τῆς.

Ἐπ' αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ δύνανται νὰ γράψουν ἔκθεσιν.

Γεωγραφία

Δ. Παιδιά, ἡ ἀηδὼν τὴν ἀνοιξιν ἀπὸ ποῦ μᾶς ἔρχεται:

Μ. Ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν.

Δ. Καὶ ποῖα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐπισκέπτεται;

Μ. Τὴν Πελοπόννησον, Στερεάν Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν καὶ τὰς νήσους.

Δ. Ναί. Καὶ πρὸ πάντων τὰς νήσους καὶ μάλιστα τὰς μεγαλυτέρας.

Μ. Ὅπως εἶναι ἡ Κρήτη, ἡ Εὐβοία.

Δ. Πολὺ καλά. Στὴν Κρήτην μάλιστα τὸ ἀηδόνι τὸ λένε καὶ *ποταμίδα*, ἐπειδὴ ζῆ κοντὰ στὰ ποτάμια, πὺ εἶναι δροσερὰ καὶ σκιερὰ μέρη.

Καὶ διδάσκεται εἰς τοὺς μαθητὰς ἡ μεγαλόνησος Κρήτη, ὅπως ὑποδεικνύω λεπτομερῶς εἰς τὸ βιβλίον μου «*Ὑποδειγματικὰ Διδασκαλίας κατὰ τὸ Σχολεῖον ἐργασίας*».

Φυσική ιστορία

Δ. Είπατε, παιδιά, ότι ήκούσατε ἀηδόνι ὅλοι σας καὶ ὅτι εἶναι ὠραῖον καὶ νοήμον πτηνόν.

Μ. Μάλιστα, κύριε.

Δ. Αἶ, λοιπὸν ἄς τὸ γνωρίσωμε τώρα καλύτερα. Καὶ διδάσκαλος καὶ μαθηταὶ εὐρίσκουν

1) Μὲ τί τρέφεται.

2) Τὸ σῶμα καὶ χρῶμα της.

3) Τὸ κελάδημά της.

4) Τὴν φωλεάν της.

5) Πῶς πολλαπλασιάζεται.

6) Πῶς γίνεται σύντροφός μας. (Νὰ ἔχωμεν σκιερὸν κήπον μὲ τριανταφυλλιές, περιφραγμένον μὲ οἶκτυον, διὰ νὰ μὴ εἰσέρχωνται γάτοι, νυφίτσες κλπ.

7) Διὰ τὴν ἀποδημίαν καὶ ἐπιστροφήν της.

8) Τὴν χρησιμότητά της.

Ἱστορία

Διὰ τὸν Λούκουλον, μεγιστᾶνα Ρωμαίων, παρασκευάσαντα γεῦμα ἀπὸ γλώσσας ἀηδόνων.

Ἀριθμητική

Ἐνα ἀηδόνι τρώγει τὴν ἡμέραν 30 ἔντομα, μυῖγες, κουνούπια καὶ ἄλλα. Πόσα ἔντομα τρώγει τοὺς 5 μῆνες ποὺ μένει εἰς τὴν Ἑλλάδα;

Ἐνα ἔντομον γεννᾷ τὸ καλοκαίρι 200 αὐγά. Τὰ 30 ἔντομα πόσα αὐγά θὰ γεννήσουν;

Ἐνα ἀηδόνι ὀλόκληρον τὸ καλοκαίρι τρώγει 4.000 ἔντομα. Κάθε ἔντομον ἀπ' αὐτὰ θὰ ἐγεννοῦσε 200 αὐγά ὀλόκληρον τὸ καλοκαίρι. Πόσα αὐγά ἐντόμων καταστρέφονται ἔτσι ἀπὸ ἓνα ἀηδόνι;

Ἐνα ἀηδόνι καθαρίζει ἀπὸ τὸν δάκον 100 ἐλαιόδενδρα. Καὶ κάθε ἐλαιόδενδρον μᾶς δίδει ἔτσι 2 ὀκάδες λάδι περισσότερο. Κάθε ὀκᾶ ἐλαίου ἔχει

30 δραχμάς. Πόσην ὠφέλειαν μᾶς κάμνει τὸ ἕνα ἀηδῶνι :

Ποίημα

Ἴδου τὸ ἔαρ ἦλθεν ! Ἡ λάλος χελιδὼν
τὴν φωλεάν της πάλιν εἰς τὴν στέγην τὴν ζητεῖ.
Τὸ νύκτιόν της ἄσμα τονίζ' ἢ ἀηδῶν
καὶ ὁ εὐχαρις σπουργίτης εἰς δάση περπατεῖ.

Ἴδου τὸ ἔαρ ἦλθεν ! Ἡ φύσις μειδιᾷ
μὲ τάπητα ἀνθέων στολίζεται ἢ γῆ
ὁ ρύαξ κελαρύζει, φουντώνουν τὰ κλαδιά
καὶ ὠραία ἀνατέλλει ὡς νύμφη ἢ αὐγῆ.

Ἴδου τὸ ἔαρ ἦλθεν ! Εἰς ἄκρας τῶν βουνῶν
ἰδέτε πῶς ὁ γέρον χειμῶν ἀναχωρεῖ.
Ἀκούετε πῶς ψάλλουν τὰ σμήνη τῶν πτηνῶν !
Ἀνοίξατε τὰς θύρας, τὸ ἔαρ προχωρεῖ.

Ἴδου τὸ ἔαρ ἦλθεν ! Ἐλθέ, ἐλθέ ταχύ,
ὦ, πόσον ἢ μορφὴ σου μᾶς εἶναι θελκτικὴ !
Εἰς τὴν ἐπάνοδόν σου ἢ φύσις εὐτυχεῖ,
μὲ μύρα σὲ στολίζει μὲ θεία μουσικὴ.

N. I. Ἰγγλέσις

Ῥοδική

Διάφορα ἄσματα ἔχοντα ὑπόθεσιν τὴν ἀνοιξιν,

Χειροτεχνία—Ἰχνογραφία

Οἱ μαθηταὶ ἰχνογραφοῦν τὴν ἀηδόνα ἢ κατασκευάζουν ταύτην μὲ πλαστιλίνην κλπ.

Τ Α Ξ Ι Σ Γ ' Κ Α Ι Δ '

1. Ὁ σ π ῖ ν ο ς

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταὶ διαβάζουν σχετικὸν κεφάλαιον ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ Μπρούστα ἢ «*Καλὴ Καρδιά*».

Ἀπόδοσις ἐννοίας ὑπὸ ἄλλων μαθητῶν.

Ἐῤυρεσις κεντρικῆς ἰδέας ὑπὸ ἄλλων μαθητῶν.

Λεξιλόγιον—Γραμματικὴ

Ἐρμηνεύονται αἱ ἄγνωστοι λέξεις, ὡς ὑπεδείξαμεν.

Χαμόκλαδα, ἄχυρα, χαρούμενα, κελάδημα, πήδημα, ράμφισμα.

Κανὼν: Τὸ α τῶν οὐδετέρων εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως εἶναι πάντοτε βραχύ.

Ἐκθεσις

Ἀπόδοσις γραπτῶς τοῦ περιεχομένου τοῦ κεφαλαίου.

Φυσικὴ ἱστορία

Οἱ μαθηταὶ θὰ εὔρουν:

1) Τί εὐρίσκει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ πῶς τρώγει τοὺς καρπούς.

- 2) Πῶς εἶναι ἡ κεφαλή, ὁ τράχηλος, ὁ κορμός.
 3) Γιατί σκιρτᾷ.
 4) Τὴν φωνὴν του (ἐκ τῆς ὁποίας ὠνομάσθη καὶ σπίνος).
 5) Πῶς γίνεται ἡ φωλεὰ του καὶ πόσοι εἶνε οἱ νεοσσοὶ του.
 6) Πῶς διέρχεται τὸν χειμῶνα.

Γεωγραφία

Διὰ τὰ ὄρεινά μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅπου μᾶλλον ἀφθονεῖ ὁ σπίνος. Ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἀποδημίαν τὴν ὁποίαν ἐπιχειροῦν συνήθως οἱ νεώτεροι σπίνοι.

Ποίημα καὶ ᾠδική

Σὲ φουντωμένο δένδρου κλωνάρι
 Κάθεται σπίνος καὶ κελαδεῖ.
 Τόσην ἀκούει τέρψιν καὶ χάριν
 Καὶ πλησιάζει ἓνα παιδί.

Σπίνε, μ' ἀρέσει τὸ ψάλαιμό σου
 Τὰ λέγεις, ἔλα καλά.
 Πλὴν ποῖος εἶναι διδάσκαλός σου
 ποὺ σὲ μαθαίνει δι', γά, βοῦ, πᾶ;

Μάθε, παιδάκι, διδάσκαλός μου
 ποὺ μὲ μαθαίνει τῇ μουσικῇ
 εἶναι ὁ Πλάστης ἔλου τοῦ κόσμου
 ἢ εὐνοιά του, ἢ ψαλτικῇ.

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία

Ὁ σπίνος, ἡ φωλεὰ του, ἓνα κλωνάρι δένδρου.

2. Τὸ χελιδόνι.

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Οἱ μαθηταὶ λέγουν ὅτι γνωρίζουν γι' αὐτό, ὅτι δηλαδή ἔρχεται τὴν ἄνοιξι καὶ φεύγει τὸ φθινόπωρον, ὅτι κτίζει τὴ φωλιά του στὰ σπίτια μας καὶ σχολεῖά μας κλπ.

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουν τὸ κεφάλαιον «**Τὸ χελιδόνι**» ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τοῦ Φάβη, καὶ ἐν τῇ σελίδι 177.

Ἄλλοι μαθηταὶ ἀποδίδουν τὴν ἔννοιαν.

Ἄλλοι εὐρίσκουν τὴν κεντρικὴν ἰδέαν, ὅτι :

«**Ἦλθαν τὰ χελιδόνια, ἔφυγε ὁ χειμῶνας**».

Δεξιλόγιον—Ὁρθογραφία

Οἱ μαθηταὶ ἐρμηνεύουν τὰς ἀγνώστους λέξεις καὶ μαθαίνουν νὰ τὰς γράφουν ὀρθῶς.

Γραμματικὴ

Διδασκαλία τῆς γ' κλίσεως, ἐξ ἀφορμῆς τῆς φράσεως τοῦ κειμένου «ἄς ἀφήσωμεν τὸ **ἔρώτημα**». Δηλαδή ὁ διδάσκαλος θὰ εὔρη καὶ ἄλλας ὁμοίας λέξεις, π. χ. **πήδημα, ἀνάστημα, κατάστημα** κλπ. καὶ θὰ ἐργασθῇ ἐπ' αὐτῶν ὡς ὑποδεικνύω εἰς τὸ βιβλίον μου «**Ὑποδειγματικαὶ Διδασκαλίαι**».

Ἐκθεσις

Οἱ μαθηταὶ νὰ γράψουν ἐλευθέραν ἔκθεσιν γιὰ τὸ χελιδόνι, γιὰ τὴ φωλιά του, γιὰ τὴν τροφή πού φέρνει στὰ πουλάκια του κλπ.

Φυσική ιστορία

Τὸ χελιδόνι.

Γεωγραφία

Λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ διδάσκαλος ἀπὸ τὴν ἀποδημίαν τῶν χελιδονιῶν θὰ διδάξῃ περὶ τῶν θερμῶν χωρῶν, ἀλλὰ μᾶλλον γενικῶς.

Ἐπειτα θὰ τοποθετήσῃ τὴν πατρίδα μας ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἀφρικὴν καὶ μετὰ τῶν μαθητῶν του θὰ παρακολουθήσῃ τὸ ταξίδι τῶν χελιδόνων ἐπὶ τῆς ὕδρογείου σφαίρας, κάμνων χρῆσιν τῆς ἀναπτυσσοῦσης καὶ παραστατικῆς διδασκαλίας.

Ἱστορία

Ἐνταῦθα διηγεῖται ὁ διδάσκαλος τὸ σχετικὸν μέρος ἐκ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἀριθμητικὴ

Ἐνα χελιδόνι τρώγει τὴν ἡμέρα 60 ἔντομα. Ἐνα ζευγάρι χελιδονιῶν θὰ κάμῃ τὸ καλοκαίρι ἄλλα 4 χελιδόνια. Τὰ 6 αὐτὰ χελιδόνια πόσα ἔντομα θὰ φάγουν εἰς διάστημα 4 μηνῶν;

Ἐνα ζευγάρι χελιδόνια μὲ τοὺς 4 νεοσσούς του προφυλάσσουν ἀπὸ τὰ βλαβερὰ ἔντομα ἕνα κῆπον 200 ὀπωροφόρων δένδρων. Ἐτσι κάθε δένδρον μᾶς δίδει περισσότερα 2 ὀκάδες φρούτα. Κάθε ὀκά φρούτων ἔχει 5 δραχμάς. Πόσον μᾶς ὠφελοῦν ἔτσι τὰ 6 χελιδόνια;

Θρησκευτικὰ

Ἐξ ἐφορμῆς τῶν χελιδόνων, νὰ διδαχθοῦν αἱ μεγάλοι ἔορται τῆς ἀνοιξέως, Εὐαγγελισμὸς καὶ Πάσχα.

Ποίημα

Στὸ ρημαγμένο παρεκκλήσι
 τῆς ἀνοιξῆς τὸ θεῖο καντῆλι
 εἰκόνες ἔχουν ζωγραφίσει
 μὲ τὰ ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη

Ὁ ἥλιος γέροντας στὴ δύσι
 μπροστὰ στοῦ Ἱεροῦ τὴν Πύλη
 μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήσῃ
 κι' ἀνάπτει ὑπέρλαμπρο καντῆλι

Σκορπάει γλυκειὰ μοσχοβολιὰ
 δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη
 Θυμίαμα ποῦ καίει ἡ Πίστις.

Καὶ μιὰ χελιδονοφωλιὰ
 ψηλὰ στὸν νάρθηκα κτισμένη
 ψάλλει τό : Δόξα ἐν ὑψίστοις !

ᾠδική

Ποιὸς σὲ φέρνει, χελιδόνι,
 στὴν παληά σου τὴ φωλιά,
 ἔταν ἀνοιξίς σιμώνη
 καὶ φωλιάζουσι τὰ πουλιά;

3. Ἡ Καλαμπάκα

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Διηγούνται οἱ μαθηταὶ ὅτι γνωρίζουν ἢ ἤκουσαν περὶ τῆς Καλαμπάκας, πῶς φαίνεται εἰς αὐτοὺς τὴν νύκτα ἠλεκτροφωτισμένη, πῶς πηγαίνει κανεὶς εἰς Καλαμπάκαν κλπ.

Γεωγραφία

Ὁ διδάσκαλος ὁδηγεῖ τοὺς μαθητὰς πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Καλαμπάκας διὰ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ τοὺς ἐπαναφέρει δι' αὐτοκινήτου, ὥστε νὰ ἀντιληφθοῦν καλύτερα ἀναβαίνοντες τὴν Πίνδον καὶ τὴν κάτωθι αὐτῆς ἔκτασιν καὶ ἐπανερχόμενοι, νὰ παρατηρήσουν τὸν Ληθαῖον, τὰ μεγάλα χωρία Θεόπετραν καὶ Βασιλικὴν, καὶ τὸ μοναστήρι τῶν Ἁγίων Θεοδώρων. Ἐντὸς τῆς πόλεως τοὺς ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἠλεκτρικὸν ἐργοστάσιον καὶ λοιπὰ ἀξιοθέατα μέρη.

Θὰ κάμουν τὴν χαρτογραφίαν τῆς πόλεως καὶ θὰ συζητήσουν περὶ τοῦ κλίματός της ἐν σχέσει μὲ τὰ Τρίκκαλα.

Θὰ εὔρουν τὰ προϊόντα της ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὰ κουκούλια καὶ τὸ κρασί καὶ συζητοῦντες θὰ κατανοήσουν ὅλην τὴν ἐπαρχίαν Καλαμπάκας, στεφομένην ἀπὸ τὰ Χάσια, θὰ εὔρουν τὰς πηγὰς τοῦ Ληθαίου, τὰ ὄρια τῆς ἐπαρχίας, τὸ ὕψος καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν Χασίων, καὶ τίνα δένδρα φύονται εἰς αὐτὰ κατὰ περιοχάς.

Ὅλα αὐτὰ ὁ μαθητὴς θὰ τὰ εὔρη λεπτομερέστατα εἰς τὴν *Γεωγραφικὴν Διδασκαλίαν Θεσσαλίας* Καραγιάννη.

Φυσικὴ ἱστορία

Περὶ τῆς μορέας.

Διδάσκαλος καὶ μαθηταὶ θὰ εὔρουν :

- 1) Τὴν πατρίδα τῆς (Ἀνατολικαὶ Ἰνδίαι, Περσία).
- 2) Τὰ εἶδη τῆς (μέλαινα μορέα, λευκὴ καὶ ἔρυθρά μορέα).
- 3) Τὸν καρπὸν τῆς.
- 4) Τὸν τρόπον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς, καὶ
- 5) Τὴν σημασίαν τῆς διὰ τὸν ἄνθρωπον (ὠφέλεια πολλαπλῆ).

Ἱστορία

Τὴν ἱστορίαν τῆς Καλαμπάκας. Ὅτι βορειότερον τῶν Τρικκάλων καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 περίπου ὥρων ἐξ αὐτῶν, εὐρίσκεται ἡ Καλαμπάκα. Αὕτη ἐκτίσθη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, καὶ ἐκαλεῖτο τότε **Σταγοί**.

Ἡ Καλαμπάκα ἔγινε γνωστὴ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς κατὰ τὸ 1854 ὑπὸ τὸν Χατζηπέτρον κατενίκησαν τὸν αἰγυπτιακὸν στρατὸν, προξενήσαντες μεγίστην φθορὰν εἰς αὐτόν.

Ὀλίγον βραδύτερον ὅμως ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν τῶν Τούρκων 4.000 Ἀλβανοὶ ἐξ Ἡπείρου καὶ ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας ἐπαναστάτας, τοιοιτοτρόπως δὲ κατέπαυσε καὶ τὸ θεσσαλικὸν κίνημα τοῦ 1854 κ. λ. π.

Θρησκευτικὰ

Ὁ διδάσκαλος θὰ ὀδηγήσῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ θὰ διηγηθῆ τὰ τῆς Μεταστάσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Θὰ ἐξηγήσῃ δὲ καὶ τὰ τοῦ σπανιωτάτου τούτου ναοῦ: Ὅτι εἶναι ἡ ἐκκλησία τρισυπόστατος Βασιλικὴ καὶ ὅτι ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα. Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι πράσινοι κίονες εἶναι πολυτιμώτατοι καὶ ὅτι παρουσιάζει τοῦτο τὸ ἐντελῶς ἐξαιρετικόν, ὅτι δηλαδὴ ἔχει τὸν

ἄμβωνα εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ καὶ φέρουσι πρὸς αὐτὸν δύο ἀλλήλας ἀντικρύζουσαι κλίμακες.

Ἀριθμητικὴ

Αἱ τέσσαρες πράξεις τῶν ἀκεραίων διὰ τὴν ταχύτητα τοῦ τραίνου, τὴν ταχύτητα τοῦ αὐτοκινήτου, τὴν τιμὴν τῶν εἰσιτηρίων, τὴν μεταφορὰν τῶν ξύλων ἀπὸ τὰ Χάσια, τὴν τιμὴν αὐτῶν κλπ.

Ἐκθέσεις

Νὰ ἐκθέσουν τὰς ἐντυπώσεις των ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς πόλεως γενικῶς ἢ ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ναοῦ.

Ἰχνογραφία—Χειροτεχνία

Ὁ ναὸς τῆς Καλαμπάκας.

8. Τὰ Μετέωρα

Οἱ μαθηταὶ παρατηροῦν τὰ Μετέωρα, 1) ἀπὸ τὸν λόφον τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, 2) ἀπὸ τὴν Καλαμπάκαν καὶ 3) ἀπὸ τὸ Καστράκι, μεγάλο χωριό, κάτωθεν ἀκριβῶς τῶν Μετεώρων καὶ εἰς τὴν δυτικὴν τούτων πλευράν.

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Οἱ μαθηταὶ λέγουν τὰς ἐντυπώσεις των περὶ τοῦ ὕψους των, τοῦ ἀποκρήμνου αὐτῶν, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βράχων, τῆς συστάσεώς των καὶ τὰς ἐντυπώ-

σεις των περί τῶν ἐπ' αὐτῶν Μονῶν, αἵτινες τὰ ἐπιστέφουσι μεγαλοπρεπῶς.

Ἀνάγνωσις

Οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουν διαφόρους περικοπὰς ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ τῶν Θρησκευτικῶν τοῦ Γυμνασίου Τρικκάλων κ. Ἰωάν. Β. Παπασωτηρίου «Τὰ Μετέωρα», ὅπου ὁ ἀναγνώστης εὕρσκει λεπτομερείας ἱκανοποιούσας κάθε ὄρεξιν πρὸς μάθησιν.

Λεξιλόγιον

Μετεώρα. Λέγονται τοιοῦτοτρόπως οἱ ὑπερχίλιοι περίπου βράχοι, ἐπειδὴ τρόπον τινὰ φαίνονται, ὅτι αἰωροῦνται, κρέμανται εἰς τὸ κενὸν μεταξύ οὐρανοῦ καὶ γῆς, λόγῳ τοῦ ὕψους των.

Πράγματι ὅμως ὀρθοῦνται εἰς τεράστιον ὕψος στερεώτατοι καὶ δεσπόζουν ὄλου τοῦ θεσσαλικοῦ κάμπου.

Φυσικὴ ἱστορία—Χημεία

Ἀμέσως ὑπὲρ τὴν Καλαμπάκαν καὶ τὸ Καστράκι καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ φυτρῶνουν ἀποτόμως τεράστιοι βράχοι, ὕψους 800 καὶ πλέον ποδῶν χρώματος ὑποφαίου.

Οὗτοι οἱ βράχοι τῶν Μετεώρων παρουσιάζουν ἓνα ἀπὸ τὰ μοναδικώτερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα φαινόμενα τῆς γῆς, τὰ ὅποια οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου παρουσιάζονται. Δικαίως δὲ οἱ περιηγηταὶ λέγουσιν ὅτι αἱ δύο ὠραιότητες τῆς Θεσσαλίας, τὰ Μετέωρα καὶ τὰ Τέμπη, εἶναι ἀπὸ τὰ σπανιώτατα δημιουργήματα τοῦ Μεγάλου, Πανσόφου καὶ Παντοδυνάμου Δημιουργοῦ.

Ἀνήκουσιν δὲ οὗτοι εἰς τοὺς λεγομένους κοκκολίθους συνισταμένους ἀπὸ μικρὰ στρογγύλα γρανι-

τικά τεμάχια, τὰ ὁποῖα εἶναι συγκεκολλημένα μετέρογενῆ μάζαν· συγκρατοῦνται δηλαδή ἀναμεταξύ των οἱ κρόκκαλοι οὔτοι, παντός σχήματος καὶ ὄγκου με ἓνα φυσικὸν σκιρροκονίαμα (μπετόν) κατὰ τρόπον ἀπολύτως στερεόν.

Πῶς ἐσχηματίσθησαν δὲ οἱ μεγαλοπρεπεῖς καὶ τεράστιοι αὐτοὶ βράχοι εἶναι ἄγνωστον. Πολλὰ ὅμως ὑποθέσεις διετυπώθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπικρατέστεραι εἶναι αἱ ἐξῆς δύο:

1) Πιθανὸν νὰ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ καταρράκτην τινὰ κανενὸς ποταμοῦ, προγόνου τοῦ σημερινοῦ Πηνειοῦ εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν.

2) Οἱ βράχοι οὔτοι, εἰς παλαιοτάτην γεωλογικὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὀλόκληρος ἡ Θεσσαλία ἦτο λίμνη ἀπετέλουν βραχώδη ἀκτὴν, καὶ συνείχοντο μεταξύ των. Κατόπιν δὲ σεισμικῶν δονήσεων ἀπεσπάσθησαν συγχρόνως μετὰ τὴν ἀπόσπασιν Ὀσσης καὶ Ὀλύμπου, καὶ τὸ ἀνοίγμα τῶν Τεμπῶν.

Διὰ τοῦ ἀνοίγματος τῶν Τεμπῶν τὰ νερὰ τῆς Θεσσαλικῆς λίμνης ἐχύθησαν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, καὶ ἀνεφάνη ἡ ἐλώδης σημερινὴ Θεσσαλικὴ πεδιάς, ἣτις τότε ἦτο πυθμὴν τῆς λίμνης.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι ἰσχυροτέρα καὶ μᾶλλον ἀληθῆς διότι ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ νεωτέρους ἐπιστήμονας ὅτι ἡ Θεσσαλία εἰς παναρχαίαν ἐποχὴν ἦτο λίμνη.

Θρησκευτικὰ

Εἰς τὰ σπήλαια τῶν Μετεώρων ἀπὸ τοῦ 11ου μ. Χ. αἰῶνος ὑπῆρχον ἀσκητήρια (ἀσκηταριά) εἰς τὰ ὁποῖα ἐμόναζον μοναχοὶ προσευχόμενοι καὶ ἐπικοινωνοῦντες μετὰ τὸν θεόν. Βραδύτεραν ἐξειλίχθησαν ταῦτα εἰς σκήτας καὶ κελλιὰ, κατὰ δὲ τὸν 14ον αἰῶνα ἤρχισαν νὰ κτίζονται ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν βράχων τὰ σημερινὰ Μοναστήρια, μετὰ τὰς ὠραιότητας Βυζαντινὰς ἐκκλησίας των, τὰ σπανιώτατα

χριστιανικά κειμήλια και τούς ωραίους και αναπαυτικούς ξενώνας των, όπου οί περιηγηταί και λοιποί ξένοι εύρισκousι κάθε περιποίηση.

Τά κυριώτερα Μοναστήρια είναι :

- 1) Τῆς Ἀγίας Τριάδος.
- 2) Τοῦ Ἀγίου Στεφάνου.
- 3) Τοῦ Βαρλαάμ και
- 4) Τῆς Μεταμορφώσεως, (κυρίως Μετέωρα).

Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτά ἄλλοτε ἦτο δυσκολωτάτη και ἐπικίνδυνος.

Ἀνέβαινον ἢ μέ κλίμακα κινουμένην, (ἀνεμόσκαλα) μέ 100 και πλέον σκαλοπάτια, ἢ ὁποία ἦτο ἐμπεπηγμένη ἐπὶ τῶν βράχων και ἐκινεῖτο εἰς τὸ κενόν, ἢ μέ σχοίνινον δίκτυον (βριζόνι) ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκάθητο ὁ ἀναβάτης, και τὸ ἔσυρον ἄνωθεν δι' ἀνέμης οἱ μοναχοί.

Εὐτυχῶς σήμερον ὅλοι ἀνεβαίνουν μέ μεγίστην εὐκολίαν, διότι ὁ σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Τρίκης και Σταγῶν κ. Πολύκαρπος ἔκαμε κλίμακας λαξευτάς ἐπὶ τῶν βράχων, μέ φυλακτῆρας εἰς τὸ ἄκρον ἀρκετὰ ὑψηλοῦς, ὥστε και ὁ μάλλον δειλὸς νὰ ἀνέρχεται ἀφόβως.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ὁ διδάσκαλος διηγεῖται τὰ κατὰ τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος, τὸν βίον και μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ πρωτομάρτυρος ἀρχidiaκόνου Στεφάνου κλπ.

Γεωγραφία

Τοποθεσία τῶν Μετεώρων (εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῶν Χασίων) ἐπαρχία Καλαμπάκας και Γρεβενῶν, τὰς ὁποίας διασχίζουν τὰ Χάσια.

Ποταμοὶ Πηνειὸς και Ἴων (μνημονευόμενος και ἀπὸ τὸν Στράβωνα) πηγαί των, ἐκβολαί των.

Προϊόντα ἐπαρχιῶν Καλαμπάκας, Γρεβενῶν και

λοιπῆς δυτικῆς Μακεδονίας, δάση, ἀσχολίαι κατοίκων, συγκοινωνία κλπ.

Ἄλλα αὐτὰ διδάσκονται ἀναγλύφως τρόπον τινά, εἰς τὰς *Γεωγραφικὰς Διδασκαλίαις* Καραγιάννη.

Ἱστορία

Περὶ τῆς κλεφτουριάς καὶ τῶν ἀρματολῶν, ποὺ εἶχαν τὰ κρυσφύγετά των εἰς τὰ Χάσια, καὶ περὶ τοῦ ἥρωος τῶν Χασίων Παπαευθυμίου Βλαχάβα.

Ῥδική

Διάφορα ἐκκλησιαστικὰ καὶ θρησκευτικὰ ἔξματα

Ἱχθυογραφία

Οἱ βράχοι τῶν Μετεώρων, τὰ δένδρα ἐπὶ τῶν κλιτύων των, τὰ Μοναστήρια. Ὁ δρόμος ἀπὸ Καλαμπάκας εἰς Μονὴν Ἁγίου Στεφάνου καὶ ὁ δρόμος ἀπὸ τὸ Καστράκι εἰς τὴν Μονὴν Βαρλαάμ.

Χειροτεχνία

Τὰ αὐτὰ καὶ ὅ,τι ἄλλο θελήσῃ ὁ μαθητής.

9. Ἡ «Ὑφαντουργικὴ» Υἱῶν **I. Τεγοπούλου**

Ἀτομικαὶ παρατηρήσεις

Οἱ μαθηταὶ διηγοῦνται ὅ,τι γνωρίζουν καὶ ὅ,τι ἀκούουν περὶ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐργοστασίου, περὶ τῶν προϊόντων του, τῶν τιμῶν αὐτῶν, ἐργατῶν, ἐργατριῶν, μηχανικῶν, μηχανῶν κλπ.

Οί μαθηταί μετὰ τοῦ διδασκάλου των ἐπισκέπτονται τὸ ἐργοστάσιον, τὸ παρατηροῦν ἐξωτερικῶς καὶ βλέπουν εἰς τὰ διάφορα εὐρυχωρότατα δωμάτια τοῦ τὰς μηχανάς, τὰ προϊόντα του κλπ.

Ἱστορία

Ὁ διδάσκαλος λέγει τὴν ἱστορίαν τῆς «**Υφαντουργικῆς**» ἔχουσιν, ἐν μεγίστη συντομίᾳ, ὡς ἑξῆς :

Ἡ ἀπαρχὴ τῆς βιομηχανίας Υἱῶν Ι. Τεγοπούλου ἀνέρχεται περίπου εἰς τὸ 1900.

Καὶ μέχρι τοῦ 1911 παρουσιάζεται ὑπὸ μορφήν βιοτεχνίας μᾶλλον, μὲ ξυλίνους ἐγχωρίους ἰστοὺς (ἀργαλειούς), ἀπὸ τοῦ 1912 ὅμως ἐγένετο ἡ ἔναρξις ἐγκαταστάσεων μηχανικῶν ἰστῶν, εἰς περιωρισμένον ὅμως ἀριθμὸν.

Ἡ οἰκοδόμησις τοῦ νῦν ἐργοστασίου ἐγένετο τὸ ἔτος 1921, ἡ δὲ ἐγκατάστασις τμήματος τοῦ σημερινοῦ ἐργοστασίου καὶ ἡ ἔναρξις αὐτοῦ μὲ ἀρκετὸν ἀριθμὸν μηχανικῶν ἰστῶν ἐγένετο τὸ ἔτος 1922.

Τὸ ἔτος 1925 ἐγένετο ἰκανὴ ἐπαύξεισις τῶν μηχανμάτων, ὑφίστατο δὲ ἡ βιομηχανία μέχρις 24 Δεκεμβρίου 1926 ὡς ὁμόρρυθμος Ἑταιρεία ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Υἱοὶ Ἰωάννου Τεγοπούλου».

Ἀπὸ δὲ τῆς 24 Δεκεμβρίου 1926, ἐγένετο ἀνώνυμος Ἑταιρεία ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «**Υφαντουργικὴ Τρικάλων**» Υἱῶν Ι. Τεγοπούλου.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1928 καὶ ἐντεῦθεν ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ τμηματικὴ ἐπέκτασις καὶ ἐπαύξεισις τοῦ ἐργοστασίου, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ ἐξακολουθεῖ αὐξάνουσα, λόγῳ τῆς καταπληκτικῆς ἐξελίξεως τῆς βιομηχανίας ταύτης.

Σήμερον εἰς τὸ ἐργοστάσιον εὐρίσκονται ἐν λειτουργίᾳ 90 μηχανικοὶ ἀργαλειοὶ (νεωτάτου τύπου)

εις τούς όποιους άρχολοϋνται 180 έργάτριαι και 35 έργάται, μηχανικοί, βαφείς και βοηθοί αϋτών.

Είναι ή μεγαλύτερα εις τά Βαλκάνια και τήν έγγϋς Άνατολήν έγκατάστασις ιστών μετά μηχανισμῶν Ζακάρ.

Κατασκευάζονται δέ εις αϋτούς διάφορα έκλεκτά βαμβακερά προϊόντα έφάμιλλα τῶν εϋρωπαϊκῶν. Κατασκευάζει δέ Όξφόρδ, Μπουκλέδες, ύφάσματα νουβωτέ διά γυναικεία φορέματα, χειμερινά και θερινά, πιζάμες φανελλέ, ύφάσματα έπιπλώσεων διάφορα, καθώς Γκομπελέν, προσόψια, λουτρόπανα, τραπεζομάνδηλα, κουβέρτες διάφορες μερσεριζέ και χνουδωτές. Άπαντα δέ τά άνωτέρω είδη κατασκευής Ζακάρ.

Ένταϋθα ό διδάσκαλος δύναται νά προκαλέση τούς μαθητάς νά τοϋ διηγηθοϋν τά σχετικά μέ τόν ιστόν τής Πηνελόπης και νά είπη αϋτός τήν στιχομυθίαν Έκτορος και Άνδρομάχης κατά τήν όποίαν τής συνέστησε νά άσχολήται μέ τόν ιστόν της και νά άδιαφορή διά τήν έκβασιν τῶν μαχῶν κλπ.

Φυσιική ιστορία

Περί τοϋ βάμβακος. Οί μαθηται θα μάθουν :

- 1) Τήν πατρίδα του.
- 2) Τά φύλλα, άνθη και καρπόν.
- 3) Τήν καλλιέργειάν του.
- 4) Τήν συγκομιδήν τοϋ βάμβακος.
- 5) Τόν καθαρισμόν, έπεξεργασίαν και χρησιμότητα.
- 6) Διά τά σπέρματα.

Άνάγνωσις

Σχετικά τεμάχια έκ τῶν άναγνωστικῶν και περιοδικῶν περί τοϋ βάμβακος.

Γεωγραφία

Περὶ τῶν πεδιάδων τῆς Ἑλλάδος ἔνθα καλλιεργεῖται οὗτος καὶ τῶν νομῶν αὐτῶν. Π. χ. περὶ Θεσσαλίας, Φθιωτιδοφωκίδος, Βοιωτίας κλπ.

Καὶ ὀλίγιστα περὶ Αἰγύπτου, Ἀμερικῆς καὶ Ἰνδιῶν, ἔνθα καλλιεργεῖται εὐρύτατα ὁ βάμβαξ.

Ἀριθμητικὴ

Διάφορα προβλήματα σχετικὰ μὲ τὰ ἡμερομίσθια τῶν ἐργατριῶν. Τὸ κατώτατον ἡμερομίσθιον εἶναι 40 δραχ. καὶ τὸ μέσον περὶ τὰς 60 δραχ.

Πρόβλημα.

15 ἐργάτριαι λαμβάνουν 40 δραχ. ἑκάστη ἡμερησίως. Πόσα χρήματα θὰ πληρωθοῦν εἰς αὐτὰς διὰ 15 ἡμέρας; κλπ.

Ἐδῶ δίδεται καὶ ἡ ἔννοια τῶν δεκαδικῶν, ἀφ' οὗ ἔχομεν διαρκῶς νὰ κάμωμεν μὲ μέτρα εἰς τὰ ὑφάσματα.

Θρησκευτικὰ

Θὰ λάβωμεν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ υἱοὶ Ἰωάν. Τεγοπούλου δὲν ἀναγράφουν τὰ ὀνόματά των, ἀλλ' ἐξαίρουν τὸν πατέρα των, καὶ τὸν σέβονται καὶ μετὰ τὸν θάνατον, καὶ θὰ διδάξωμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ δεκαλόγου «*Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς*».

Ποίημα

Ἡ Δαντέλλα

Ἐλα, βελονάκι, ἔλα
 τώρα τὴ σπρακαστὴ
 ν' ἀρχινίσωμε δαντέλλα
 μὲ ψιλὴ, ψιλὴ κλωστή.

Κι' όταν θά τήν πλέξω ἀκέρια,
 ὁ καθέννας των θά πῆ
 γειά στά χέρια, γειά στά χέρια
 πῶχουν προκοπή.

Ἔλα, βελονάκι, ἔλα
 μέ ψιλὴ ψιλὴ κλωστή
 ν' ἀρχινίσωμε δαντέλλα
 τῶρα τῆ σαρακωστή.

Καί νά γίνῃ δίχως ἄλλο
 τρία δάχτυλα φαρδεῖά
 γύρω, γύρω νά τῆ βάλω
 σά μεταξωτῆ ποδιά.

Τῆ λαμπρῆ νά τῆ φορέσω
 καμαρώνοντας πολὺ
 κι' ἔτσι πρόσχαρα ν' ἀρέσω
 στήν μαμά μου τὴν καλή.

Καί κρυφά νά λέῃ μονάχη
 στοῦ πατέρα μου τ' αὐτί :
 Ποιὰ μαμά στον κόσμο θᾶχη
 τέτοια κόρη σὺν αὐτῇ ;

Ῥωδική

Σχετικά τραγούδια τοῦ ἀργαλειοῦ.

Ἰχνογραφία — Χειροτεχνία

Τὸ ἐργοστάσιον, τὰς μηχανάς, τοὺς ἰστοὺς κλπ.

Διάφορα κέντρα

1) Τὸ σχολεῖον. (Σχολικόν μας δωμάτιον, ἐγκατάστασις, διακόσμησις. Ὁ ἥλιος εἰς τὸ σχολικόν δωμάτιον. Παρατηρήσεις διὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ δωματίου. Σχεδιάγραμμα ὕλου τοῦ σχολικοῦ κτιρίου. Μέτρησις, ἔννοια κλίμακος, μῆκος δωματίου, πλάτος, ὕψος, καθαριότης διδασκῆριου, πειθαρχία).

2) Συμμαθηταί. (Φίλοι σχολικοί, φίλοι διαρκεῖς, φιλία καθ' ὄλον τὸν βίον, ἀλληλοβοήθεια, ἀλληλεγγύη, ἀλτρουϊσμός).

3) Τὸ σπίτι μας. (Ἡ θέσις τοῦ σπιτιοῦ, ἐν σχέσει μὲ τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Ἡ ἐπίπλωσις. Στολισμός, εἰκόνες, ἄνθη. Πρώτη κατοικία τοῦ ἀνθρώπου, ἐξέλιξις αὐτῆς, σημερινή κατοικία. Μαγειρική καὶ ὑγεία. Προφύλαξις σπιτιοῦ ἀπὸ κεραυνόν. Ἀντισεισμικὰ σπίτια, συνήθειαι οἰκιακαί, σεβασμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς, καλαὶ σχέσεις μὲ τοὺς γείτονας.)

4) Ἡ πόλις μας Τρίκκαλα. (Ἀρχαία ἱστορία καὶ ἀρχαῖον ὄνομα, θρύλοι, παραδόσεις, δεισιδαιμονίαι καὶ καταπολέμησις αὐτῶν).

5) Ἐπαρχία Καλαμπάκας. (Ἐκτασις, θέσις, πληθυσμός, ἀρχαῖον ὄνομα, ἱστορία αὐτῆς, συγκοινωνία μὲ τὴν πόλιν της καὶ τὰ Τρίκκαλα κλπ.).

6) Βροχή. (Ποῦ ὀφείλονται αἱ βροχαί, κλίμα Τρικκάλων, Καλαμπάκας, καὶ λοιπῆς Θεσσαλίας. Ὅμιχλη, χιῶν, πάγοι, χάλαζα, ἐξέτασις τῶν φαινομένων αὐτῶν).

7) Νερά. (Ποτάμια τοῦ νομοῦ, μῆκος, πλάτος, βάθος, γέφυραι, ὠφέλεια καὶ ζημία ἐξ αὐτῶν, νερόμυλοι, χρησιμοποίησις αὐτῶν διὰ τὰ μάλλινα ρούχα).

8) Ἐκδρομὴ εἰς Πύλην πρὸς παρατήρησιν τοῦ

Πορταίτικου ποταμοῦ, τῆς Βυζαντινῆς μοναδικῆς ἐκκλησίας, καὶ τοῦ Πηνειοῦ.

9) Ὑψώματα τοῦ νομοῦ. (Ὅροσειρά, διεύθυνσις, μῆκος, ὕψος, Ἱστορία τῆς Πίνδου, τῶν Χασίων, τῶν Ἀγράφων).

10) Τὸ ἔλος τῆς Βούλας. (Πτηνὰ καὶ φυτὰ αὐτοῦ. Ἔκτασις, βλάβη ἐκ τῶν κωνώπων, βάθος του).

11) Λαχανικά. (Λίπανσις, σπορά, περιποίησης, ἡ σπουδαιότης εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, κηπουρικὰ ἐργαλεῖα, ἀσθένειαι, βλαβερὰ ἔντομα, προφύλαξις).

12) Ὅπωροφόρα δένδρα.

13) Ἀνεμοί. (Ὄνομασία αὐτῶν, ἔντασις, βλάβη καὶ ζημία ἐξ αὐτῶν).

14) Δάση. (Ὠφέλεια ἐκ τοῦ δάσους, δένδρα τοῦ δάσους, ἐλάτη, πεύκη, δρυς, πλάτανος, καστανιά, ἐχθροὶ δασῶν, προφύλαξις αὐτῶν).

15) Ἐπίσκεψις τοῦ ἠλεκτρικοῦ ἐργοστασίου.

16) Ἐπίσκεψις παγοποιείου.

17) Ἐπίσκεψις χαλβαδοποιείου Μάτη καὶ Καλαμπαλίκη.

18) Ἐπίσκεψις τῶν στρατῶνων καὶ τοῦ μνημείου ἀγνώστου.

19) Κτηνοτροφία. (Πρόβατα, αἴγες, βώδια, βουβάλια, διατί εἰς τὸν νομὸν Τρικκάλων εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία. Βιομηχανία τοῦ μαλλιοῦ, παραγωγή γάλακτος, τυροῦ, κασεριοῦ, γραβιέρας).

20) Δημητριακά. (Προετοιμασία τοῦ ἀγροῦ, πότε ἀροτριᾶ ὁ γεωργός, πότε γίνεται διὰ κάθε εἶδος

ή σκαφή, ή βολοκόπησις, ή σπορά. Πώς γίνεται κάθε δουλειά. Ίδιότητες σίτου, άλευρον, συστατικά, σημασία δια τόν άνθρωπον. Διατί ό νομός Τρικκάλων κάμνει έξαγωγήν σιτηρών.

21) Θερισμός. Πώς γίνεται. Θεριστικά μηχαναί. Άλωνισμός, άλωνιστικά μηχαναί, χρησιμοποιήσις άχύρου, τó άχυρον ως πρώτη ύλη κατασκευής χάρτου).

22) Ήπίσκεψις εις τάς έκκλησίας. (Ρυθμός, ιστορία των, άρχαιολογική αξία, εικόνες από καλαισθητικής και άρχαιολογικής άπόψεως).

23) Ήμερολόγιον. (Παλαιόν και νέον, διάρκεια ήμέρας, έβδομάς, μήν, έτος, αίων).

24) Άσχολία κατοίκων όρεινών. (Πώς εργάζονται οί κάτοικοι τών όρεινών μερών. Διατί άποδημοῦν. Τί κέρδη ήθικά και ύλικά προκύπτουν έκ τής άποδημίας και ποίαι ζημίαι).

25) Βιομηχανία του νομού. (Έγχώρια βιομηχανικά προϊόντα, βιοτεχνία, βιοτεχνικά προϊόντα. Ήμπόριον νομού, πώς διεξάγεται, εισαγόμενα και έξαγόμενα είδη, οικονομική κατάσταση του νομού, ένίσχυσις τής έθνικής οικονομίας).

ΟΔΗΓΙΑΙ ΚΑΙ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ

1. Ἀριθμητικὴ

Σκοποὶ τοῦ μαθήματος τούτου εἶναι :

1) Ἡ διευκόλυνσις τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸν πρακτικὸν βίον.

2) Ἡ κατανόησις τῆς φύσεως καὶ

3) Ἡ ἀνάπτυξις τῶν διανοητικῶν λειτουργιῶν τοῦ μαθητοῦ.

Οὔτοι δὲ οἱ σκοποὶ ἐπιτυγχάνονται μὲ κατάλληλον ὕλην, καὶ κατάλληλον τρόπον διδασκαλίας.

Ἡ ὕλη δέον νὰ λαμβάνεται ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν, ἀτομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν τοῦ μαθητοῦ.

Καταλληλότερος δὲ τρόπος διδασκαλίας εἶναι ὁ παρουσιάζων ἀπλᾶς καὶ πρακτικὰς τὰς διαφορὰς ἀριθμητικὰς σχέσεις.

Οἱ μαθηταὶ ἐρχόμενοι εἰς τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ λύσουν τὰς ἀριθμητικὰς σχέσεις *διὰ τῶν πραγμάτων* καὶ κατόπιν θὰ ἐπακολουθῆ ἡ λύσις *διὰ τῶν συμβόλων*.

Δηλαδή οἱ μαθηταὶ νὰ ἔχουν αὐτούσια τὰ πράγματα ἐνώπιόν των. Π. χ. θέλουν νὰ μάθουν ἀφαίρεσις 2 ἀπὸ 5 καρῦδια. Πόσα μένουσιν :

Δέον νὰ ἔχουν ἐνώπιόν των 5 καρῦδια, νὰ βγάλουν ἀπὸ ἓνα, ἓνα τὰ δύο καὶ νὰ μείνουσιν 3.

Αὐτῇ ἡ λύσις εἶναι *διὰ τῶν πραγμάτων*.

Κατόπιν θὰ ἐπακολουθῆ ἡ συμβολικὴ λύσις.

$5 - 2 = 3$, καὶ ἐξηγεῖ ὁ διδάσκαλος ὅτι τὸ ἀπὸ γράφεται — (μὲ μίαν γραμμὴν) καὶ διαβάζεται *πλὴν*.

Ἐννοεῖται ὅτι, ἐφ' ὅσον προχωροῦν οἱ μαθηταί, θὰ κάμνωμεν χρῆσιν μόνον συμβόλων, διότι εἰς τὴν Ε' καὶ ΣΤ', ποὺ θὰ διδασθοῦν αἱ μέθοδοι καὶ ὁ τόκος, δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ χρῆσις πραγμάτων.

Διὰ νὰ ἀναπτύσσεται ἡ διάνοια τοῦ μαθητοῦ θὰ τοῦ δίδωμεν ἐλευθερίαν νὰ εὕρισκῃ ἰδικούς του τρόπους λύσεως τῶν προβλημάτων, ἀλλὰ καὶ νὰ διατυπώσῃ ἰδικὰ του προβλήματα.

Καλὸν εἶναι νὰ ἀφορμᾶται ὁ διδάσκαλος διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀριθμῆσεως ἐκ τῶν ἀντικειμένων τῆς πατριδογνωσίας. Π. χ. κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς οἰκίας ἀναθέτει νὰ μετρήσουν θύρας, παράθυρα, κότες, τζάμια κλπ. καὶ ταῦτα ὄχι εἰς ἰδιαιτέραν ὥραν ἀριθμητικῆς, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὥραν τῆς πατριδογνωσίας.

Τοιουτοτρόπως οἱ μαθηταί μαθαίνουν νὰ μετροῦν καὶ νὰ αἰσθητοποιοῦν τὰς διαφόρους ἀριθμητικὰς ἐννοίας, κατόπιν ἢ παραλλήλως μαθαίνουν καὶ τὰ σύμβολα.

Ἐπακολουθοῦν διάφοροι ἀσκήσεις, π. χ. βγάλτε ἀπὸ τὸ κουτί ποὺ ἔχει γράμματα καὶ ἀριθμούς, τὸν ἀριθμὸ ποὺ δείχνει τὶς πόρτες τοῦ σπιτιοῦ κλπ.

Θὰ προσέχουν εἰς τὴν διαφορὰν τῶν αὐτῶν πραγμάτων καὶ ἐκεῖθεν θὰ ἀπορρεύσουν αἱ διάφοροι πράξεις. Π. χ. τὸ σπίτι τοῦ Γιάννη ἔχει 3 παράθυρα, τοῦ δὲ Κώστα 2, καὶ τὰ δύο σπίτια μαζὶ πόσα παράθυρα ἔχουν;

Αἱ πράξεις ὅμως αὗται θὰ ἀρχίσουν μετὰ τὸ πρῶτον τρίμηνον.

2. Ἀνάγνωσις εἰς τὴν α' τάξιν

Προπαρασκευὴ

Αὕτη πρέπει νὰ γίνεται πάντοτε ὑπὸ μορφήν παιγνιδίου, διότι τὸ παιγνίδι εἶναι τώρα τὸ στοιχεῖον τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ ἀπεριόριστος δρᾶσις του.

Στὴν ἀρχὴ δὲν δίδεται ἀλφαβητάριον, ἀλλ' ἀρχίζομεν μὲ παιγνίδια σχέσιν ἔχοντα μὲ τὰ διδαχθησόμενα γράμματα.

Στὰ θρανία τοποθετοῦμε κουτάκια καὶ ρίπτομεν διάφορα κινητὰ γράμματα καὶ ἀριθμούς καὶ ἀφήνομεν νὰ παίξουν μὲ αὐτὰ τὰ παιδιὰ, νὰ τὰ ἀνακατεύουν, νὰ τὰ χωρίζουν, νὰ τὰ τακτοποιοῦν καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς.

Ἄνευ αὐτῶν μένουں ἀδρανῆ, ἡ δὲ προσοχὴ των δὲν συγκεντροῦται, ἀλλὰ καὶ δὲν διαρκεῖ πέραν τῶν 15'.

Τρόπος διδασκαλίας

Τῆς Μοντεσσόρη μεταχειρίζεται ὁ διδάσκαλος 5—6 λεπτὰ σανιδάκια τετράγωνα ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι τοποθετημένα γεωμετρικὰ σώματα τρίγωνον, κύκλος, ὀρθογώνιον, ἔλλειψις κύκλου, ὀκτάγωνον, ἐξάγωνον. Ὁ διδάσκαλος περιφέρει ὑποδειγματικῶς τὰ δύο δάκτυλά του τὰ πρὸς γραφὴν γύρω ἀπὸ τὸ περίγραμμα τοῦ σώματος καὶ οἱ μαθηταὶ τὸν μιμοῦνται.

Ἐπειτα ἐξάγει τὰ σώματα, τὰ ἀνακατεύει καὶ προκαλεῖ τὰ παιδιὰ νὰ τὰ τοποθετήσουν.

Τὸ παιδί τὸ κάμνει καὶ τοιουτοτρόπως ἐξασκεῖ τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀφήν.

Ἡ κίνησις αὕτη δημιουργεῖ εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἔξιν, ὥστε ὁσάκις ἐπιχειρήσῃ ἀνάλογον ἐργασίαν, νὰ τὸ παρορμήσῃ νὰ τὴν ἐκτελέσῃ ὁμοιομόρφως.

Ἡ τοιαύτη δὲ ἕξις θὰ εἶναι βοήθημα διὰ τὴν γραφὴν τῶν γραμμάτων. Πρέπει νὰ ἐπακολουθήσῃ ἢ *μυϊκῇ ἕξει* διὰ νὰ κρατῆ τὸ μολυβδοκόνδυλον. Καὶ γίνεται ὅταν βγοῦν τὰ γεωμετρικὰ σώματα καὶ μείνουν τὰ σανίδια μὲ τὸ κοίλωμά των, καὶ ὁ μαθητὴς γυρίζει μέσα τὸ μολύβι σὲ λευκὸ χαρτί.

Ἐπανολουθεῖ γραφὴ καὶ ἀνάγνωσις

Δίδεται ἓν γράμμα καθ' ἑκάστην κατσκευασμένον ἀπὸ μαῦρο γυαλόχαρτο, κολλημένον σὲ λευκὸ χαρτί.

Ὁ μαθητὴς περιφέρει τὰ δάκτυλά του, τοῦ διδασκάλου προφέροντος τὸ ὄνομα τοῦ γράμματος, μέχρις ὅτου ἀπομνημονευθῆ τελείως ὁ ἦχος τοῦ γράμματος καὶ τοιοιτοτρόπως ἀποκτᾷ εἰκόνα τοῦ γράμματος, *ὀπτικὴν, ἀκουσικὴν, φωνητικὴν.*

Ἄλλος τρόπος

Διδάσκομεν τοὺς μαθητὰς 10 γράμματα τὰ περισσότερον ἔχοντα σχέσιν μὲ τὴν ζωὴν τοῦ μαθητοῦ καὶ τὰ ἀπλούστερα· π. χ. ο, ε, ι, α, ρ, μ, ν.

Διὰ τὴν διδασκαλίαν ἑκάστου τούτων πρέπει νὰ λάβωμεν ἀφορμὴν 1) φυσικὴν καὶ 2) λίαν ζωηράν, τὴν ὁποίαν θὰ παράσχη ὁ ἴδιος ὁ μαθητὴς· π. χ. θὰ κτυπήσῃ ὁ μαθητὴς ἢ θὰ τὸν κεντήσωμεν καὶ θὰ φωνάξῃ **Ο**.

Ἀμέσως ἐρωτῶμεν τοὺς μαθητὰς ἂν γνωρίζουν νὰ γράψουν τὴν φωνὴν ποὺ ἔβγαλεν ὁ μαθητὴς καὶ ἐπειδὴ θὰ ἀγνοοῦν, γράφει ὁ διδάσκαλος τὸ **Ο** καὶ λέγει ὅτι φωνάζει ὅπως φωνάζει ὁ συμμαθητὴς των. Τοὺς καλοῦμεν δὲ νὰ τὸ γράψουν στὴν πλάκα τους, στὸν ἄερα, στὸν πίνακα, καὶ τοὺς δίδομεν κερὶ ἢ πλαστιλίνην νὰ τὸ κατασκευάσουν.

Κατόπιν ἀνοίγουν μίαν σελίδα ἑνὸς βιβλίου καὶ

σημαδεύουν τὸ **O** μὲ κόκκινο μολύβι ἢ καὶ ἐφημερίδα ὅπου καρφώνουν τὸ **O** μὲ καρφίτσουδες κλπ.

Ἄκόμη ζωηροτέρα ἀφορμὴ πρὸς διδασκαλίαν γραμμάτων εἶναι ἡ ἐξῆς :

Ἐρωτῶμεν τοὺς μαθητὰς ἂν θέλουν νὰ γράφουν τὸ ὄνομά των καὶ ἐπειδὴ ὅλοι θὰ ἐκφράσουν τὴν ἐπιθυμίαν αὐτήν, προτιμᾷ ὁ διδάσκαλος τὸν μαθητὴν μὲ τὸ ἀπλούστερον ὄνομα καὶ προχωρεῖ ὡς ἐξῆς.

Διδάσκαλος : Σήμερον, παιδιά, θὰ μάθωμεν νὰ γράφωμεν τὸ ὄνομα τοῦ *Κώστα*. γράφει δὲ τὸ *K* καὶ λέγει ὅτι αὐτὸ φωνάζει *K*, καὶ ὅταν τὸ βλέπουν νὰ θυμῶνται τὸν Κώστα.

Μετὰ τὴν ἐργασίαν αὐτήν οἱ μαθηταὶ τὸ κατασκευάζουν μὲ κερὶ, πλαστιλίνην, ξυλαράκια κλπ.

Ὅμοίως χρησιμοποιοῦμεν τὰ ἀναγνωστικά τους, ἐφημερίδας, ἐπιγραφὰς καταστημάτων κλπ.

Τοιοιτοτρόπως θὰ μάθουν καὶ ἄλλα γράμματα, διότι ὁ Μίμης, ὁ Τρύφων, ὁ Φῶτης, θέλουν νὰ μάθουν νὰ γράφουν τὰ ὀνόματά των. Μάλιστα ὁ διδάσκαλος ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ὀνόματα πραγμάτων πρώτης ἀνάγκης, γάλα, νερό, ψωμί, φαγὶ κλπ.

Ὁ διδάσκαλος ἐπὶ τῶν 10 αὐτῶν γραμμάτων θὰ ἐπιμείνη σοβαρώτατα, διὰ νὰ μάθουν οἱ μαθηταὶ τὴν μορφήν καὶ τὸν ἦχον αὐτῶν.

Μετὰ πολλὴν τοιαύτην ἐργασίαν, οἱ μαθηταὶ θὰ καταλάβουν ὅτι τὸ *Ψ* δὲν μπορεῖ νὰ φανερώνη ψωμί, διότι τοῦ λείπουν καὶ ἄλλα γράμματα, καὶ ὅτι θέλουν νὰ τὰ μάθουν, διότι τὰ ἀκοῦνε ὅταν λέγουν τὴν λέξιν.

Ὁ διδάσκαλος τότε παρακινεῖ νὰ συνθέσουν τὴν λέξιν ἐκ τῶν γνωστῶν πλέον γραμμάτων, ἀφ' οὗ χωρίσουν εἰς συλλαβὰς καὶ γράμματα.

Ἀμέσως θὰ συμπληρώσουν καὶ τὰ ὀνόματά των, καὶ ὅταν παρουσιάζεται ἀγνωστον γράμμα, π. χ. στὸ *Κώστας* τὸ *ς*, οἱ μαθηταὶ αὐθορμητῶς θὰ ζητοῦν νὰ τὸ μάθουν.

Γίνονται ἐπὶ τῶν λέξεων αὐτῶν πλείσται ἀσκήσεις, π. χ. τὰς γράφουν, τὰς εὐρίσκουν στὰ βιβλία, ἐπιγραφὰς καταστημάτων, τὰς κατασκευάζουν με χαρτόνι κλπ., συγχρόνως δὲ θὰ διδαχθοῦν ὅτι ὑπάρχουν διάφορα εἶδη ο (ο, ω) ι (υ, η) καὶ θὰ διδαχθοῦν τοιοῦτοτρόπως καὶ αἱ δίφθογγοι.

Διὰ τὰ κεφαλαῖα, φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ διδάσκωνται μαζὶ με τὰ μικρά.

Ἄλλος τρόπος

Ἀρχίζομεν ἀπὸ τὸ ἀλφαβητάριον, ἀναλύοντες τὴν ὑποδειγματικὴν λέξιν ἣτις περιέχει τὸ ἄγνωστον γράμμα.

Λέγοντες ἀναλύομεν τὴν ὑποδειγματικὴν λέξιν ἐννοοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ κατανοήσουν οἱ μαθηταὶ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν μορφήν ταύτης καὶ κατόπιν διδάσκομεν τὸ νέον γράμμα, καθ' ὃν τρόπον ὑποδεικνύω εἰς τὸ βιβλίον μου «*Ὑποδειγματικαὶ Διδασκαλίαι*».

Δηλαδή ἀναλύομεν τὸ περιεχόμενον τοῦ τεμαχίου με τὴν ὑποδειγματικὴν λέξιν διὰ νὰ διευκολυνθοῦν οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν κατανόησιν.

Ἄλλ' ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ πρώτου μαθήματος τῆς ἀναγνώσεως, τότε θὰ ἀναλυθῆ μόνον ἡ ὑποδειγματικὴ λέξις ποὺ περιέχει τὸ ἄγνωστον γράμμα.

Οἱ μαθηταὶ γράφουν ἐπὶ τοῦ πίνακος τὰ γνωστὰ γράμματα τῆς ὑποδειγματικῆς λέξεως, τὴν ἀναλύουν εἰς συλλαβὰς καὶ γράμματα, καὶ δεόν τὸ ἄγνωστον γράμμα νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως.

Δείχνομεν κατόπιν ὀλόκληρον τὴν λέξιν γραμμένην εἰς λωρίδα χάρτου.

Δείχνομεν ἐπίσης καὶ τὸ νέον ἐπὶ λωρίδος χάρτου καὶ συγχρόνως τὸ ἀναγγέλλομεν.

Μετὰ ταῦτα γράφομεν τὸ νέον γράμμα καὶ ζη-

τοῦμεν ὅπως οἱ μαθηταὶ σχηματίσουν αὐτό, καὶ γράψουν ὀλόκληρον τὴν ὑποδειγματικὴν λέξιν μὲ κινητὰ γράμματα.

Σχηματίζουν μὲ κινητὰ γράμματα καὶ διάφορες λέξεις καὶ φράσεις, τὰς ἀναγινώσκουν καὶ προστρέχουν εἰς τὸ βιβλίον των, δηλαδὴ ἀκολουθεῖ ὁ διδάσκαλος μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν ἀναλυτικὴν μεθόδον.

3. Ἀνάγνωσις εἰς τὴν β' τάξιν

1) Ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ γιὰ ποῖο πρᾶγμα θὰ συζητήσουν. (Ἐννοεῖται ὅτι οἱ μαθηταὶ θὰ ἔχουν διαιρεθῆ εἰς ομάδας).

2) Ἐνας μαθητὴς διαβάζει ὀλόκληρον τὸ μάθημα.

3) Ἐξηγοῦνται αἱ ἄγνωστοι λέξεις καὶ φράσεις.

4) Ἐνας μαθητὴς λέγει τὴν ἔννοιαν.

5) Ἐξάγεται ἡ κεντρικὴ ἰδέα ἢ ἐξαιρέται ἡ ἔννοια τοῦ συζητηθέντος καὶ διατυπώνεται εἰς περίληψιν.

6) Διατυπώνουν οἱ μαθηταὶ ἀπορίας αἱ ὁποῖαι συζητοῦνται ἀπὸ τοὺς ἰδίους, ὅταν δὲ παρασιῆ ἀνάγκη, ἐπεμβαίνει ὁ διδάσκαλος.

7) Εὐρίσκουν τὰς ὠραίας φράσεις, δηλαδὴ ἐπακολουθεῖ ἀπλὴ καλαισθητικὴ ἐπεξεργασία.

8) Γίνεται ἡ ἄσκησις. Δηλαδὴ διήγησις, ἀναπαράστασις διδαχθέντος ἢ ἐξεικόνισις.

Ἄλλος τρόπος διδασκαλίας ἀναγνώσεως εἰς τὴν β' τάξιν

1) Χωρίζομε τοὺς μαθητὰς εἰς ομάδας καὶ ἐκλέ-

γουν οὔτοι ἓνα κεφάλαιον. Τοῦ κεφαλαίου τούτου ἢ λέγει ὁ διδάσκαλος συντόμως τὴν περίληψιν ἢ εὐρίσκουν οἱ μαθηταὶ τὸ περιεχόμενον του ἐκ τῆς εἰκόνης.

2) Διαβάζει ὁ διδάσκαλος μὲ φυσικὸν ὕφος.

3) Χωρίζει τὸ κεφάλαιον ὁ διδάσκαλος εἰς 2 ἢ 3 κομμάτια (ὅσαι εἶναι καὶ αἱ ομάδες) καὶ ἀναθέτει εἰς κάθε ομάδα ἀπὸ ἓνα κομμάτι.

4) Κάθε ὁμάς θὰ ἐπεξεργασθῇ τὸ ἰδικόν της κομμάτι, δηλαδή θὰ εὔρη τὴν ἔννοιαν, τὴν σύντομον περίληψιν κλπ.

Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν θὰ γίνουν τὰ ἐξῆς:

1) Θὰ ἀνακοινώσουν οἱ μαθηταὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐλευθέρως τῶν ἐργασίας (δηλαδή θὰ διαβάσουν, θὰ εἰποῦν τὴν ἔννοιαν κλπ).

2) Θὰ συμπληρώσουν τὰς ἐλλείψεις. Ἡ συμπλήρωσις γίνεται παρ' ὄλων καὶ ἀσχέτως πρὸς τὰς ομάδας.

Ἄλλος τρόπος διδασκαλίας ἀναγνώσεως εἰς τὴν β' τάξιν

Εἰς τὸ νέον μάθημα.

1) Οἱ μαθηταὶ θὰ ἀνακοινώσουν τὴν ἐργασίαν των.

2) Θὰ συμπληρώσουν τὰς ἐλλείψεις των.

3) Θὰ ἀναγνώσουν τὸ κεφάλαιον (ἢ α' ὁμάς τὸ α' τμήμα, ἢ β' ὁμάς τὸ β' καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς) μέχρι τέλους.

4) Λέγουν τὸ νόημα.

5) Διατυπώνουν ἀπορίας διὰ τὰς ἀγνώστους λέξεις καὶ φράσεις.

6) Κάμνουں κρίσεις διὰ πρόσωπα καὶ πράγματα καὶ εὐρίσκεται ἡ *αιτιολογία*.

7) Ἐπακολουθεῖ ἡ δραματοποίησις.

4. Διδασκαλία Φυσιολογικῆς Πειραματικῆς

1) Οἱ μαθηταὶ θὰ παρατηρήσουν τὸ φαινόμενον προσεκτικῶς, καὶ θὰ τὸ περιγράψουν.

2) Θὰ προσπαθήσουν νὰ τὸ ἐρμηνεύσουν, ἔστω καὶ συμπερασματικῶς καὶ θὰ εὑρουν μίαν λύσιν.

3) Θὰ ἐπαληθεύσουν τὴν ἐρμηνείαν ἢ λύσιν αὐτὴν (ἐδῶ ἔχομεν καὶ τὸ διανοητικὸν πείραμα).

4) Θὰ ἐφαρμόσουν τὸ διανοητικὸν πείραμα, ἥτοι θὰ ἐκτελέσουν τὸ πραγματικόν.

5) Θὰ εὑρουν ἄλλα ὅμοια πειράματα.

6) Ὡς κατ' οἶκον ἐργασίαν θὰ ἀναλάβουν τὴν ἐρμηνείαν ἄλλων ὁμοίων φαινομένων, διὰ νὰ ἀποκτήσουν εὐχέρειαν.

Ἡ ὅλη ἢ ἀνωτέρω διαδικασία συνοψίζεται εἰς τρεῖς ἀπλᾶς φάσεις τῆς ἐργασίας. Ἡτοι γίνεται

- 1) Παθητικὴ παρατήρησις (δέχεται τὰ πράγματα).
- 2) Ἐνεργητικὴ ἐπέμβασις (ἐξηγήσις).
- 3) Διατύπωσις ἢ ὀρισμὸς τῶν πραγμάτων.

5. Διδασκαλία Εὐαγγελίου εἰς τὴν ε' καὶ στ' τάξιν

1) Τίθεται ὁ σκοπός.

2) Ἐπακολουθεῖ πρόσκτησις, τοῦ διδασκάλου ἢ μαθητοῦ ἀναγινώσκοντος τὸ ὄλον.

3) Γίνεται λογικὴ ἐπεξεργασία κατὰ τμήματα.

4) Γίνεται γενικὴ ἀπόδοσις τοῦ περιεχομένου.

5) Ἐπακολουθεῖ βαθυτέρα ἐξέτασις καὶ κρίνονται πρόσωπα καὶ πράγματα, ἵνα ἐξαχθοῦν ἔννοιαι καὶ ἀλήθειαι.

6) Διατύπωσις τῶν ἐνοιῶν.

7) Ἀσκήσις. Δηλαδή δραματοποιήσις, ἐξεικόνισις.

Ἄλλος τρόπος

Διαβάζουν οἱ μαθηταὶ κατ' οἶκον μετὰ προσοχῆς καί, ἐρχόμενοι εἰς τὸ σχολεῖον, λέγουν τὴν ἔννοιαν, ὅπως τὴν ἀντελήφθησαν. Ἐπειτα γίνεται λογικὴ ἐπεξεργασία κατὰ τμήματα καὶ τελευταῖον ἀναγινώσκει ὁ διδάσκαλος κατ' ἔννοιαν.

Ἄλλος τρόπος

1) Ἀναγινώσκει ὁ διδάσκαλος ὁλόκληρον τὴν περικοπὴν καὶ ζητεῖ κατόπιν νὰ τοῦ εἴπουν οἱ μαθηταὶ ὅ,τι ἐκ ταύτης ἀντελήφθησαν.

2) Ἀναγινώσκουν οἱ μαθηταὶ κατὰ τμήματα καὶ εἰς ἕκαστον τμήμα εὐρίσκουν τὰς γλωσσικὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας λύουν.

3) Ἐρμηνεύουν τὴν περικοπὴν καὶ ἀποδίδουν σαφῶς τὸ περιεχόμενον.

4) Εὐρίσκουν τὰ κύρια νοήματα καὶ τὰ ἐπεξεργάζονται. Ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ θὰ γίνῃ σύγκρισις ὁμοειδῶν γεγονότων ἢ συμβάντων καὶ θὰ διατυπωθοῦν αἱ θρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀλήθειαι.

6. Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία τῆς διφθόγγου εἰ

(Ἀλφαθητάριον Ταμπακοπούλου, σελίς 39)

Οἱ μαθηταὶ εἶναι ἤσκημένοι εἰς τὴν παρατήρησιν τῶν εἰκόνων. Ὅθεν δύνανται νὰ τὴν παρατηρήσουν καὶ ἄνευ προπαρασκευῆς διὰ διηγήματος, ἀρκεῖ ἡ ἀνάγνωσις τῶν λέξεων «καλὴ νοικοκυροῦλα», γεγραμμένων κάτω τῆς εἰκόνος.

Οἱ μαθηταὶ, παρατηροῦντες τὴν εἰκόνα, ἐκφράζουν τὰς ἐντυπώσεις των. Καί, βοηθοῦντος τοῦ διδασκάλου, φροντίζουν νὰ μαντέψουν τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου, π. χ. τί κάμνει ἡ Μίνα;

Μ. Ποτίζει τὰ λουλούδια.

Δ. Γιατί;

Μ. Διότι τὰ ἀγαπᾷ.

Δ. Καὶ αὐτὰ τί κάμνουν;

Μ. Τῆς χαρίζουν τὴν μυρωδιὰ κ.λ.π.

Δ. Τώρα θὰ ζωγραφίσω τὴν Μίνα καὶ τὰ λουλούδια, ποὺ ποτίζει. Καὶ θὰ γράψωμεν ἀπὸ κάτω: **Εἶναι ἡ καλὴ Μίνα**, καὶ ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ ἀναγνώσουν αὐτὸ ποὺ ἐγράψαμεν. Ἐὰν δὲν τὸ κατορθώσουν, τότε διαβάξει μόνος του ὁ διδάσκαλος τὸ **εἶναι**, καὶ δεικνύει διὰ τῆς ράβδου τὰς δύο συλλαβὰς.

Δ. Πόσας συλλαβὰς ἔχει ἡ λέξις **εἶναι**;

Μ. Δύο.

Δ. Ἐλᾶτε νὰ γράψετε τὸ **ναι**, καὶ ὅταν μάθετε καὶ τὸ **εἶ**, θὰ γράψετε ὅλην τὴν λέξιν στὸν πίνακα.

Γραφὴ τῆς διφθόγγου

Ὁ διδάσκαλος γράφει ἐπὶ τοῦ πίνακος τὸ **εἰ**, καὶ τὸ διαβάζουν οἱ μαθηταὶ. Ἐξηγεῖ δὲ ὁ διδά-

σκαλος ὅτι αὐτὸ τὸ *ει* λέγεται δίφθογγος, ἐξηγεῖ δὲ ἀκόμη ὅτι γίνεται ἀπὸ δύο γράμματα. Ζητοῦν εἰς ἔφημερίδα τὴν δίφθογγον αὐτὴν καὶ ἀσκοῦνται εἰς τὴν γραφὴν τῆς.

Ἔπειτα γράφουν τὴν λέξιν *εἶναι*, καὶ λέγει ὁ διδάσκαλος ὅτι θὰ θέσουν ψιλὴν καὶ περισπωμένην, ἀλλ' εἰς τὸ δεῦτερον φωνῆεν.

Δ. Ποιὸς μπορεῖ νὰ εὔρη κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ βιβλίου του καὶ ἄλλην λέξιν νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ *ει*;

Μ. **Εἶσαι.**

Δ. Νὰ εὔρη τὴν δίφθογγον καὶ στὸ μέσον τῆς λέξεως.

Μ. Περιποιεῖται.

Δ. Καὶ στὸ τέλος.

Μ. Ποτίζει.

Κατὰ παραγγελίαν τοῦ διδασκάλου ἓνας μαθητῆς ἐπαναλαμβάνει ὅτι ἐλέχθη περὶ τῆς εἰκόνας τῆς πινακίδος καὶ κατόπιν γράφονται διάφοροι φράσεις τοῦ κειμένου *μὲ πυκνὰ γράμματα*. Αὗται ἀναγινώσκονται ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ κατόπιν γράφονται ἐπὶ τοῦ πίνακος, τὰς ὁποίας καὶ πάλιν ἀναγινώσκουν οἱ μαθηταί.

Κατόπιν οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουν τὴν πινακίδα, καὶ κατόπιν ἀπαγγέλλεται ἓνα ποίημα γιὰ τὴν καλὴ νοικοκυροῦλα.

7. Διδασκαλία Α' ἀναγνώσεως

Τὸ γράμμα ς, σ.

(Ἀλφαβητάριον Ταμπακοπούλου, σελίς 15)

Οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουν τὸ προηγούμενον καὶ λέγουν τὴν ἔννοιαν τῆς πινακίδος.

Δ. Τὴν εἰκόνα στὴν ἄλλην σελίδα πού ἔρχεται κατόπιν, τὴν εἶδατε;

Μ. Ναί, κύριε.

Δ. Τί δείχνει αὐτὴ ἢ εἰκόνα;

Μ. Δυὸ ἀγοράκια καὶ ἓνα κοριτσάκι, πού παίζου, καὶ ἓνα ἄλλο κοριτσάκι, πού τοὺς κάμνει νόημα μὲ τὸ δάχτυλο στὸ στόμα νὰ ἡσυχάσουν.

Δ. Πῶς λέτε νὰ φωνάζη;

Μ. ς ς ς, σ σ σ.

Δ. Ξεύρει κανεῖς νὰ τὸ γράψῃ;

Μ. Ὁχι.

Δ. Τότε προσέξατε νὰ τὸ γράψω ἐγὼ στὸν πίνακα. (Γράφει ὁ διδάσκαλος τὸ ἀρχικὸν καὶ μεσαῖον σ καὶ προκαλεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ τὸ γράψουν εἰς τὸν πίνακα, εἰς τὸ θρανίον καὶ εἰς τὸν ἄερα.

Δ. Γιὰ νὰ τὸ καταφέρνετε καλύτερα στὴ γραφή, πρέπει νὰ ξεύρετε ὅτι γίνεται ἀπὸ τὸ ο καὶ στὴν κορυφὴ τοῦ τραβᾶμε μιὰ γραμμούλα: σ.

Δ. Νὰ μοῦ βρῆτε, παιδιὰ, μιὰ λέξι ν' ἀρχίζῃ ἀπὸ σ.

Μ. σιμά.

Δ. Καὶ ἄλλη μία.

Μ. σάσα.

Δ. Τώρα μιὰ λέξι νὰ ἔχῃ τὸ σ στὴ μέση.

Μ. Τάσο.

Δ. Τις λέξεις πού βρήκατε νά τις γράψωμε στὸν πίνακα.

Μ. Μάλιστα. (γράφονται, *σιμά, σάσα, Τάσο*).

Δ. Ἄμα λέμε *σιμά*, στή συλλαβὴ *σι* τὸ *σ* μὲ ποιὸ ἄλλο γράμμα εἶναι μαζί;

Μ. Μὲ τὸ *ί*.

Δ. Στὴ λέξι *σάσα*, καὶ στή συλλαβὴ *σά*, ποιὸ γράμμα ἔχει κοντά του;

Μ. Τὸ *α*.

Τοιοτοτρόπως γίνονται μερικαὶ ἀσκήσεις.

Ὁ διδάσκαλος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο μοιράζει φύλλα βιβλίου μὲ εὐκρινῆ γράμματα καὶ ζητεῖ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νά εὔρουν τὸ *σ*.

Δ. Τώρα ἀνοίξετε τὰ βιβλία σας διὰ νά διαβάσετε τὸ μάθημα ἀπὸ μέσα σας σιγά. (ἔδω ὁ διδάσκαλος παραλείπει τὰ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πινακίδος τρία τελικὰ σίγμα ς ς ς, διότι τὸ σίγμα αὐτὸ θέλει εἰδικὴν ἐργασίαν).

Δ. Τώρα νά διαβάση ἕνας δυνατά. (γίνεται).

Δ. Νά διαβάση καὶ δεύτερος καὶ τρίτος (γίνεται).

Δ. Τώρα προσέξατε νά τὸ διαβάσω κι' ἐγώ. (τὸ διαβάζει βραδέως καὶ ἐμφαντικῶς).

Δ. Ποιὸ γράμμα μάθαμε σήμερον, παιδιά;

Μ. Τὸ *σ*.

Δ. Νά μοῦ τὸ φέρετε αὔριον γραμμένο στὴν πλάκα σας, καθὼς καὶ δυὸ λέξεις, πού νά ἔχουν *σ*. π. χ. σῦκο.

Παρατήρησις: Πρὶν ἀνοίξουν τὰ βιβλία των οἱ μαθηταὶ νά διαβάσουν σιωπηρῶς, μπορεῖ ὁ διδάσκαλος νά ὁμιλήσῃ καὶ διὰ τὸ τελικὸν ς, νά συνηθίσῃ τοὺς μαθητὰς νά τὸ γράφουν, νά τοὺς ἀσκήσῃ νά τὸ γνωρίζουν εἰς τὴν ἑφημερίδα καὶ κατόπιν νά τοὺς παραγγείλῃ νά ἀνοίξουν τὸ βιβλίον.

*Ἄλλος τρόπος τῆς διδασκαλίας τῆς
ιδίας πινακίδος.*

Ὁ διδάσκαλος δημιουργεῖ ἕνα μυθᾶριον, π. χ. Μιὰ μέρα, παιδιὰ, ἕνας κύριος πῆρε τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του καὶ πῆγαν στὰ ἀμπέλια νὰ φᾶνε σῦκα.

Ἐκεῖ ποὺ τραβοῦσαν στὴ συκιά βλέπουν νὰ στέκεται σὲ ἕνα κλωνάρι ἕνα πουλάκι ἀδύνατο καὶ πληγωμένο. Μόλις πλησίασαν γιὰ νὰ τὸ πάρουν καὶ τὸ περιποιηθοῦν, ἀκοῦνε ἦχο ς ς ς, ποὺ τρόμαξαν.

Κυτᾶνε, καὶ τί νὰ ἴδουν! Ἐπλησίαζε πρὸς τὸ πουλάκι ἕνα φεῖδι, γιὰ νὰ τὸ ἀρπάξη, καὶ μόλις τοὺς εἶδε, ἄρχισε νὰ σφυρίζη, ς ς ς. Τότε μὲ πέτρες τὸ διώξανε τὸ κακὸ φεῖδι καὶ πήρανε τὸ πουλάκι στὸ σπίτι τους, καὶ ὅταν ἔγινε καλά, τὸ ἀφήκαν ἐλεύθερο. Ἀλλὰ τὰ παιδιὰ ἀκόμα θυμοῦνται ἐκεῖνο τὸν ἦχο ς ς ς.

Δ. Τώρα, παιδιὰ, μήπως θέλετε νὰ μάθωμε νὰ νὰ γράφωμε τὸν ἦχο ς;

Μ. Μάλιστα, κύριε, θέλομε.

Ὁ διδάσκαλος γράφει τὸ ς ἐπὶ τοῦ πίνακος (καὶ ἐξηγεῖ ὅτι μοιάζει αὐτὸ τὸ γράμμα ς σὰν τὸ κορμὶ τοῦ φειδιοῦ) καὶ ἀσκεῖ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν γραφὴν του.

Κατόπιν δίδει εἰς αὐτοὺς φύλλα χάρτου μὲ γράμματα καὶ οὔτοι ἀνευρίσκουν αὐτὸ καὶ διαφόρους λέξεις. Ἐφιστᾶ δὲ καὶ τὴν προσοχὴν των εἰς τὸ ὅτι τίθεται πάντοτε εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως.

Ἐπειτα ἐξηγεῖ εἰς αὐτοὺς ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλο σῖγμα, τὸ ἀρχικὸν καὶ μεσαῖον σ, τὸ γράφει ἐπὶ τοῦ πίνακος, ἀσκεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ τὸ γράφουν καὶ νὰ τὸ ἀναγνωρίζουν καὶ κατόπιν τοὺς παρακινεῖ νὰ

εϋρουν λέξεις μὲ τὰ δύο σίγμα. Π. χ. *Τάσος, σω-
εὸς* κ.λ.π.

Κατόπιν τοὺς λέγει νὰ ἀνοίξουν τὰ βιβλία καὶ
νὰ διαβάσουν τὴν πινακίδα.

*Ἄλλος τρόπος διδασκαλίας τῆς
αὐτῆς πινακίδος*

Ὁ διδάσκαλος παρουσιάζει πρὸ τῶν μαθητῶν
ἀρκετὰ σῦκα καὶ οἱ μαθηταὶ τὰ προσέχουν, τὰ ψη-
λαφροῦν, καὶ προσφέρουν ὅτι γνωστὸν γνωρίζουν.
Κατόπιν γίνονται γιὰ τὸ σῦκο *λεκτικαὶ ἀσκήσεις* σύν-
τομοι, μεθ' ὃ ἐπακολουθοῦν *ἀριθμητικαὶ ἀσκήσεις* σύν-
τομοι καὶ τῶν 4 πράξεων καὶ ἐφ' ὄλων τῶν ἀριθμῶν
ποὺ ἔχουν μέχρι σήμερον διδαχθῆ οἱ μαθηταὶ, καὶ
ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν σύκων καὶ ἐπὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν.

Ἐπακολουθεῖ ἕνας μικρὸς μῦθος, τοιοῦτος φέρ'
εἶπεῖν :

Μιά καλὴ μητέρα τὸν χειμῶνα ἔδινε κάθε πρωτὶ
σταφίδα στὰ παιδιὰ της. Ἄλλὰ τὰ παιδιὰ τὴν εἶ-
χαν χορτάσει καὶ ἤθελαν νὰ φᾶνε καὶ σῦκα. Κι'
ἔτσι ἄρχισεν ἡ μητέρα νὰ τοὺς δίνει καὶ σῦκα τὰ
ὁποῖα πολὺ ἄρεσαν στὰ παιδιὰ.

Μιά μέρα τὸ ζωηρότερο παιδί φωνάζει στὴ μαμὰ
του: Μαμὰ, σ.

Ἡ μαμὰ του κατάλαβε καὶ τοῦ ἔδωσεν ἕνα σῦκο.
Ἄλλὰ τὸ παιδί ἤθελε νὰ παίξῃ καὶ ξαναφώνησε
πάλιν σ. Τότε θύμωσε ἡ μαμὰ καὶ ἔβαλε τὸ δά-
χτυλο στὸ στόμα της καὶ φώνησε δυνατὰ σσ.

Ὁ μικρὸς ζάρωσε καὶ κάθισε ἡσυχος.

Διδασκαλία τοῦ γράμματος σ, ς. Κατὰ τὴν διή-
γησιν τοῦ μύθου διασαφηνίζονται τὰ σῦκα στὴν ψυ-
χὴν τῶν μαθητῶν, καθὼς καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ κί-
νησις τῆς μαμᾶς, ὡς καὶ ὁ ἦχος ς.

Ὁ διδάσκαλος παραγγέλλει εἰς τοὺς μαθητὰς
καὶ ἀνοίγουν τὴν οἰκείαν σελίδα καὶ προσέχοντες

τὴν εἰκόνα λέγουν τὰς ἐντυπώσεις των. Ἐξηγοῦν δὲ τὰς σκηνὰς ποὺ παρουσιάζουν τὰ πρόσωπα τῆς εἰκόνας. Δηλαδή παίζουν ὁ Τάσος, ὁ Μίμης καὶ ἡ Νόη, καὶ τὸ μικρὸ κοριτσάκι τοὺς κάμνει νόημα νὰ σιωπήσουν, διότι κάνει νάνι ἢ κοῦκλα του.

Δ. Τώρα νὰ διακρίνετε τὸ σ εἰς τὰς λέξεις ποὺ θὰ σᾶς πῶ. (Καὶ λέγει, σιτάρι, σιγά, σοκάκι κλπ.). Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουν καὶ ἄλλας λέξεις ποὺ ἀρχίζουν καὶ τελειώνουν εἰς σ.

Τὸ γράμμα σ, ς.

Ἄσκει ὁ διδάσκαλος νὰ τὸ γράφουν κατὰ τὰ γνωστὰ καὶ νὰ τὸ γνωρίζουν καὶ τὸ διακρίνουν, καὶ ἔπειτα τοὺς καλεῖ νὰ γράψουν γνωστὰς λέξεις μὲ τὸ σίγμα.

Διαβάζουν τὰ γραφέντα ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ κατόπιν διαβάζουν καὶ τὸ βιβλίον.

Διὰ τὸ κεφαλαῖον γράμμα Σ, ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ, ἂν λένε κανένα Σωτήρη. Καί, ἂν ὄχι, τότε ἀποφασίζουν νὰ ποῦνε τάχα ἓνα Σωτήρη.

Δ. Ἀπὸ τί ἀρχίζει τὸ ὄνομά σου;

Μ. Ἀπὸ σίγμα.

Δ. Γιὰ νὰ μπορῆτε νὰ γράφετε Σωτήρης, πρέπει νὰ γράψετε τὸ σίγμα μὲ μεγάλο ἢ κεφαλαῖο γράμμα.

Γράφει ὁ διδάσκαλος τὸ γράμμα Σ, ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ οἱ μαθηταὶ τὸ ἀναγινώσκουν. Κατόπιν τοὺς συνηθίζει νὰ τὸ γνωρίζουν καὶ νὰ τὸ εὐρίσκουν εἰς τὴν ἐφημερίδα καὶ κατόπιν τοὺς διδάσκει τὴν γραφὴν κατὰ τὰ γνωστὰ.

8. Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία μύθου ἐν τῇ Α' τάξει

Μῦθος: Ἡ μέλισσα καὶ ἡ σφήκα.

Μετὰ τὴν διήγησιν ἐπακολουθεῖ ἐπανάληψις, ἐμβάθυνσις καὶ δραματοποιήσις.

1) Παιδαγωγικὴ ἀξία τῶν μύθων.

2) Ἐκλογὴ μύθων.

3) Διήγησις μύθων.

Ἡ καλυτέρα ἀναδιήγησις εἶναι ἡ δραματοποιήσις.

Ἐὰν δὲν μᾶς ἱκανοποιῇ ἡ δραματοποιήσις, δυνάμεθα νὰ κάμωμεν κριτικὴν.

Ἡ δραματοποιήσις ἀποφεύγεται εἰς τὰς θρησκευτικοῦ περιεχομένου διηγήσεις.

Ἡθικὴ κρίσις ἐπὶ τῆς διαγωγῆς τῶν προσώπων τοῦ μύθου πρέπει νὰ ἀποφεύγεται.

Ἡ καλὴ διήγησις καὶ ἐπίκαιροι δηλώσεις (καλὰ νὰ πάθῃ, μπράβο, ἔτσι τῆς ἀξιζε) βοηθοῦν ἄρκετὰ διὰ τὸν σχηματισμὸν ἠθικῆς συνειδήσεως τοῦ μαθητοῦ.

9. Διδασκαλία ἐκθέσεως καὶ γραμματικῆς εἰς τὴν β' τάξιν

Ὁ διδάσκαλος ὁδηγεῖ τὰ παιδιά εἰς ἐκδρομὴν καὶ λεληθότως ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν των εἰς ὠριμένα πράγματα πίπτοντα εἰς τὴν ἀντίληψίν των.

Τὴν ἐπομένην ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ τοὺς μαθητάς.

Δ. Παιδιά, χθὲς πήγαμε ἐκδρομῆ.

Μ. Ναί.

Δ. Ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶδατε καὶ θυμᾶσθε νὰ γράψετε καὶ λίγα στὸ ἡμερολόγιόν σας.

Μ. Ναί, θέλομε νὰ γράψωμεν.

Καὶ οἱ μαθηταὶ λέγουν τὰς φράσεις καὶ ἄλλοι συμμαθηταὶ τῶν τὰς διορθώνουν, διορθωμένας δὲ τὰς γράφει ὁ διδάσκαλος στὸν πίνακα.

Τὰς γραφομένας φράσεις ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τὰς διαβάζουν οἱ μαθηταὶ καὶ λέγουν ὅτι πρέπει νὰ βάλουν τελείαν ἅμα τελειώνει ἡ φράσις.

Ὅταν γραφοῦν ὅλαι αἱ φράσεις στὸν πίνακα, τότε τὰς διαβάζουν 2 — 3 μαθηταὶ καὶ οἱ ἄλλοι προσέχουν καὶ κάμνουν κριτικὴν, π. χ. λέγουν ἂν ἐδιάβασαν καλὰ, φυσικά, ἂν ἐτόνισαν καλὰ τὰς λέξεις, ἂν ἐπρόσεξαν τὰ κόμματα, ἂν ἐχρωμάτισαν τὴν φράσιν κλπ.

Μετὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐρχόμεθα εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Γραμματικῆς.

Ὁ διδάσκαλος διαβάζει *καλός, Δευτέρα*, καὶ προκαλεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ εἰποῦν τί τόνος μπαίνει.

Μ. Αἱ λέξεις αὗται παίρνουν ὀξεῖαν, ἐπειδὴ τονίζονται στὸ *ο* καὶ *ε*.

Εὐρίσκουν καὶ ἄλλα παραδείγματα οἱ μαθηταὶ καὶ ἐξάγεται ὁ σχετικὸς κανὼν.

Κατόπιν οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουν ἓνα ρῆμα καὶ ἀμέσως λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ διδάσκαλος νὰ διδάξῃ τοὺς χρόνους.

Π. χ. Οἱ μαθηταὶ διαβάζουν *πῆγαμε*.

Ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ καὶ οἱ μαθηταὶ ἀπαντοῦν ὅτι αὐτὸ ἔγινε *χθές, προχθές, πέρυσι*.

Ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ πῶς θὰ τὴν κάμωμε τὴν λέξιν αὐτὴν νὰ λέγῃ ὅτι ἔγινε *τώρα*.

Οἱ μαθηταὶ ἀπαντοῦν: *πηγαίνω*, καὶ ἀμέσως διδάσκονται τὰ 3 ἐνικὰ πρόσωπα.

Ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ πῶς θὰ γίνῃ, ὥστε ἡ λέξις νὰ λέγῃ γιὰ κάτι ποῦ θὰ γίνῃ *αὔριον, μεθαύριον*.

Ὁ μαθητὴς ἀπαντᾷ, *θὰ ὑπάγω*, κλπ.

Εύρίσκονται καὶ τὰ ρήματα *ἀναβαίνω*, *καταβαίνω*, *διαβαίνω* κλπ.

Δ. Νὰ γράψετε στὸ τετράδιο Γραμματικῆς αὐτὰ τὰ ρήματα.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διαβάζοντες παρακάτω οἱ μαθηταὶ ὁμιλοῦν διὰ τὰ γένη, τοὺς ἀριθμοὺς κλπ.

Δ. Στὸ σπίτι σας θὰ γράψετε τὸ ρῆμα (προχωρῶ, π. χ.) στὰ 3 πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ.

10. Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία ποιήματος

Τὸ σταμνὶ τῆς ζωῆς.

Ὅποιος θέλει νὰ γεμίσῃ
τῆς ζωῆς τοῦ σταμνὶ
ἀπ' τῆς εὐτυχίας τῆ βρῦση
πρέπει ν'ἔχ' ὑπομονή.

Γιατ' ἡ βρῦση μόλις στάζει
κι' ὁ μονάχος τῆς κρουνῆς
εἶν' ἀνάστροφος καὶ στάζει
κι' εἶν' ἀπίστευτα στενός.

Κι' ἔταν τὸ γεμίσ' ἀκόμα
τρόμος πῶς θὰ τὸ κρατῆ
γιατὶ τοῦ σταμνιοῦ τὸ στόμα
εἶν' ἀπίστευτα πλατύ.

Κι' ἔτσι πρὶν νὰ τὸ προφτάσῃ
μόλις γείρῃ τὸ σταμνὶ
ἔλο μονομιᾶς θ' ἀδειάσῃ
ὡς τῆ στάλα τῆ στερνῆ.

(I. Πολέμης)

Α΄ Ψυχική προπαρασκευὴ τῶν μαθητῶν

Φροντίζει ὁ διδάσκαλος νὰ εὕρη ἀφορμὴν ἀπὸ αἰσθητὰ πράγματα καὶ νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν μεταφορικὴν ἔννοιαν αὐτῶν κ.λ.π. π. χ.

Δ. Παιδιά, τὸ καλοκαίρι, ὅταν ζεσταθοῦμε, τί κάνουμε;

Μ. Ξαλαφρώνομε τὰ ρούχα μας καὶ πίνομε κρύο νερό.

Δ. Τί κάνομε γιὰ νὰ εἶναι δροσερὸ τὸ νερό;

Μ. Τὸ βάζομε σὲ σταμνὶ καὶ διατηρεῖται πάντοτε κρύο.

Δ. Καὶ ἀπὸ ποῦ τὸ παίρνομε τὸ νερό;

Μ. Ἀπὸ βρύση κ.λ.π. (Οἱ μαθηταὶ περιγράφουν τὰ διάφορα εἶδη τῆς βρύσης, δηλαδὴ μὲ κάνουλα, μὲ πέτρινη γούρνα κ.λ.π.).

Τοιοῦτοτρόπως ἀφ' οὗ παρασκευασθοῦν ψυχικῶς καὶ μεταφέρουν τὰ γνωστὰ αὐτὰ πράγματα ἐπὶ τῶν ἀφηρημένων *βρύση τῆς εὐτυχίας, σταμνὶ τῆς ζωῆς* κλπ. ἀποκαλύπτει ὁ διδάσκαλος τὸ πῖνακα καὶ ἀπαγγέλλει.

Λογικὴ ἐπεξεργασία

Κατὰ ταύτην οἱ μαθηταὶ διαβάζουν τὴν πρώτην στροφὴν, ἐρμηνεύουν τὰς ἀγνώστους λέξεις, κατανοοῦν τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ ἀποδίδουν.

Ἡ αὐτὴ ἐργασία γίνεται δι' ὅλας τὰς στροφάς. Μεθ' ὃ ἀκολουθεῖ:

Ἡ γενικὴ ἀπόδοσις

Δηλαδὴ οἱ μαθηταὶ λέγουν τὴν ἔννοιαν χωρὶς χάσματα καὶ ἀσαφείας.

Ἐπακολουθεῖ ἡ εὕρεσις τῆς κεντρικῆς ιδέας.

Δ. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ποὺ εἶπατε, παιδιά, τί συμπέρασμα μπορεῖτε νὰ βγάλετε μὲ λίγα λόγια;

Μ. Ὅτι ἡ εὐτυχία ἀποκτᾶται μὲ πολὺν κόπον

καὶ μὲ μεγάλη ὑπομονὴ καὶ ὅτι ἠμπορεῖ νὰ χαθῆ
σὲ μιὰ στιγμή.

Δ. Πολὺ σωστά.

Καλαισθητικὴ ἐπεξεργασία

Κατὰ ταύτην ὁ διδάσκαλος θὰ ὀδηγήσῃ τοὺς
μαθητὰς καὶ θὰ εὔρουν τὰ *σχήματα τοῦ λόγου* (ἀν-
τίθεσις), θὰ εὔρουν *τοὺς λεκτικὸς τρόπους* (μεταφο-
ρὰν) τὸ *μέτρον* (τροχαϊκὸν ὁ α' καὶ γ' στίχος ἐκά-
στης στροφῆς ἀκατάληκτος ὀκτασύλλαβος, ὁ β'
καὶ δ' καταληκτικὸς ἑπτασύλλαβος), θὰ εὔρουν τὰς
ὁμοιοκαταληξίας (χιαστὴ ὁμοιοκαταληξία, δηλαδὴ
ὁ α' στίχος ἐκάστης στροφῆς συμφωνεῖ μὲ τὸν τρί-
τον, ὁ β' μὲ τὸν δ').

Ἄσκησις

Ἄσκουνται οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν ἀπαγγελίαν, συ-
ζητοῦν διὰ τὸ ἔργον καὶ τὸν βίον τοῦ ποιητοῦ καὶ
προσπαθοῦν νὰ γράψουν ὅμοια ποιήματα.

ΕΝΙΑΙΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ Ε΄ ΤΑΞΙΝ

Ἄθηνᾶ, ἡ θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐργασίας

(Ἀπὸ τῆν «Μεγάλην Σχολικὴν Ἐγκυκλοπαιδεύειαν»
Καραγιάννη, τόμος α΄, σελίς 143)

1. Ἀνέγνωσις.

Πῶς ἐγεννήθη.

Ὁ Ζεὺς, ὁ θεὸς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, εἶχε σύζυγον τὴν *Μῆτιν*, δηλαδὴ τὴν *φρόνησιν*. Ὅτε ἡ Μῆτις ἐπρόκειτο νὰ γεννήσῃ τὴν Ἄθηνᾶν, ὁ Ζεὺς ἤρρισε νὰ φοβῆται. Δὲν ἤθελε νὰ ἔχῃ τέκνα. Ἐφοβεῖτο μήπως τὰ τέκνα του γίνουν ἰσχυρότερα ἀπ' αὐτὸν καὶ τοῦ ἀρπάσουν τὴν βασιλείαν ἐπὶ τοῦ κόσμου. Ἦρπασε λοιπὸν τὴν ἔγκυον σύζυγόν του Μῆτιν καὶ τὴν κατέπειν.

Ἡ Μῆτις δὲν ἀπέθανεν ἐντὸς τοῦ Διὸς, ἀφοῦ ἦτο καὶ αὐτὴ θεά. Καὶ ὅτε ἦλθεν ὁ καιρὸς, ἐγέννησε τὴν Ἄθηνᾶν, ἡ ὁποία εἰσῆλθεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς. Πόνοι φοβεροὶ κατέλαβον τὴν θείαν κεφαλὴν καὶ ὁ παντοδύναμος Ζεὺς ὑπέφερε πολὺ. Ἐρχεται τότε πρὸς αὐτὸν ὁ θεὸς Ἥφαιστος μὲ ἓνα βαρὺν πέλεκυν, τὸν πλησιάζει καὶ τὸν κτυπᾷ μὲ ὄλην του τὴν δύναμιν εἰς τὴν κεφαλὴν μὲ τὸν πέλεκυν αὐτόν. Ἡ κεφαλὴ τοῦ θεοῦ ἦνοιξε καὶ ἐξεπήδησεν ἔξ' αὐτῆς πάνοπλος ἡ

ώραία θεὰ Ἀθηνᾶ, ἡ ὁποία ἀφῆκε ὄξειαν καὶ διαπεραστικὴν κραυγὴν. Ὁ Ὀλυμπος κατασεύεται τότε, ἡ γῆ ἐκβάλλει κραυγὰς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως, συνταράσσεται ἀπὸ τὴν συγκίνησιν ἡ θάλασσα καὶ χύνει τὰ νερά της πρὸς τὴν ξηρὰν, ὁ ἥλιος σταματᾷ διὰ νὰ θαυμάσῃ τὴν μεγαλοπρεπῆ θεάν, ὀλόκληρος ἡ φύσις χαίρει καὶ ἀγάλλεται.

Τί ἐπροστάτευεν ἡ Ἀθηνᾶ.

α') *Τὴν σοφίαν.* Ἡ Ἀθηνᾶ εἶχε μητέρα τὴν Μῆτιν, δηλαδὴ τὴν φρόνησιν, αὐτὴν τὴν σοφίαν. Ἐπειδὴ δὲ παρέμεινε καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Διός, δηλαδὴ μέσα εἰς τὸν νοῦν τοῦ μεγαλυτέρου καὶ ἰσχυροτέρου θεοῦ, φυσικὸν ἦτο νὰ εἶναι καὶ αὐτὴ σοφωτάτη. Καὶ ἦτο πράγματι τοιαύτη. Καὶ ὄχι μόνον εἰς ἓνα πράγμα, ἀλλ' εἰς ὅλα. Εἰς ὅλας τὰς ἐργασίας, εἰς ὅλας τὰς τέχνας, εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὴν εἰρήνην, εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὰς πόλεις. Καὶ πανταχοῦ. Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ ἦτο αὐτὸ τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα, αὐτὴ ἡ ἐλληνικὴ διάνοια ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπήγασαν ὅλα τὰ θαυμαστὰ ἔργα τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς. Ὡς θεὰ τῆς φρονήσεως ἡ Ἀθηνᾶ ἐπροστάτευε καὶ τὴν Βουλὴν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγετο *Βουλαία*.

β') *Τὸν πόλεμον.* Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ ἐγεννήθη πάνοπλος. Μὲ ἀσπίδα, μὲ δόρυ, μὲ περικεφαλαίαν, μὲ κεραιόν. Ἐτοίμη νὰ κατέλθῃ εἰς μάχην. Ἐγεννήθη ὡς θεὰ πολεμική. Καὶ ἐλάμβανε συχνά, συχνότατα μέρος εἰς τοὺς πολέμους, ὡς ἀόρατος δύναμις ὅμως, ἄλλοτε ὡς πνοή, ἄλλοτε ὡς σύννεφον καὶ ἄλλοτε ὡς φωνὴ ἀκουομένη ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ Ἀθηνᾶ ἐπολέμησε καὶ ἐναντίον θεῶν καὶ ἐνίκη-

σεν ἄλλοτε τὴν Ἀφροδίτην καὶ ἄλλοτε τὸν φοβερὸν θεὸν τοῦ πολέμου Ἄρην. Ἐπολέμησεν ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἐναντίον τῶν γιγάντων καὶ ἐβοήθησε πολλάκις τὸν πατέρα της εἰς διαφόρους πολέμους.

Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἥρωες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἶχον βοηθὸν τὴν Ἀθηνᾶν εἰς τοὺς διαφόρους πολέμους τῶν καὶ εἰς τὴν πάλην ἐναντίον τῶν θηρίων. Ὁ Βελλεροφόντης, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Τυδεύς, ὁ Περσεύς, ὁ Ἰάσων, ὁ Διομήδης, ὁ Μενέλαος, ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἄλλοι ἤσθάνοντο πάντοτε πλησίον τῶν τὴν Ἀθηνᾶν, ἡ ὁποία ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς θάρρος καὶ δύναμιν.

Ὅτε ἐγένετο ὁ τρωϊκὸς πόλεμος ἡ Ἀθηνᾶ ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων. Κατήρχετο συχνὰ ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον, εἰσήρχετο εἰς τὸ στράτευμα καὶ ὠδήγει καὶ συνεβούλευε καὶ ἐβοήθει τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Ἀθηνᾶ δὲν ἦτο ἀγρία καὶ αἰμοχαρῆς πολεμικὴ θεὰ. Κατὰ βᾶθος δὲν τὸν ἠθέλε τὸν πόλεμον. Ὅταν ὁμως ἦτο ἠναγκασμένη νὰ πολεμήσῃ ἐπολεμοῦσε μὲ ἀταραξίαν καὶ ἡρεμίαν, μὲ ἀνδρείαν καὶ μὲ φρόνησιν, ἀλλὰ καὶ μὲ πεποίθησιν πάντοτε ὅτι θὰ νικήσῃ. Καὶ ἐνίκα πράγματι πάντοτε.

Ὡς πολεμικὴ θεὰ ἡ Ἀθηνᾶ ἐτιμᾶτο εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ὅπου εἶχον κτίσει πρὸς τιμὴν της ναοὺς καὶ βωμοὺς, εἶχον κατασκευάσει δὲ καὶ ἀγάλματα αὐτῆς. Εἰς ὅλα τὰ ἀγάλματά της ἡ Ἀθηνᾶ φαίνεται ὀπλισμένη, εἰς πολλὰ δὲ κρατεῖ καὶ τὴν νίκην. Περιφημον ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ ἄγαλμα τῆς **Προμάχου** Ἀθηνᾶς, τὸ ὁποῖον εἶχε κατασκευάσει ὁ Φειδίας καὶ τὸ εἶχε στήσει εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

γ) **Τὴν ἐργασίαν.** Ἡ Ἀθηνᾶ μὲ τὴν νίκην τοῦ

πολέμου φέρει τὴν εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον. Τὴν μακρὰν ὁμωσὶ καὶ σταθερὰν εἰρήνην, ἣ ὁποῖα ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὰ ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ προσδεύουν.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰρήνης ἡ Ἀθηνᾶ προστατεύει τὰς πόλεις καὶ λέγεται *πολιοῦχος*, προστατεύει τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ καλεῖται *κουροτρόφος*, προστατεύει τὴν ἐργασίαν καὶ ὀνομάζεται *Ἐργάνη*, φροντίζει διὰ τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τότε εἶνε γνωστὴ ὡς *Ἀθηνᾶ - Ὑγίεια*.

Ἡ Ἀθηνᾶ προστατεύει τὴν γεωργίαν. Παριστάνεται πολλάκις ὡς νέφος ποῦ βρέχει καὶ ποτίζει τὰ φυτὰ. Φυτεύει εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τὴν ἐλαίαν καὶ χαρίζει αὐτὴν εἰς τὴν ἀγαπητὴν τῆς πόλιν, τὰς Ἀθήνας.

Ἰδιαιτέρως ἡ Ἀθηνᾶ προστατεύει τὰς τέχνας καὶ ἀπ' αὐτὰς περισσότερον τὸς γυναικείας τέχνας καὶ ἐργασίας. Ὑφαίνει πέπλους, κεντᾶ ὑφάσματα, πλέκει, καὶ τακτοποιεῖ ὥραϊα τὰ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ. Εἶνε καλὴ νοικοκυρά.

γ) *Τὴν παρθενίαν*. Κάποτε ὁ Τειρεσίας ἐτόλμησε νὰ ἴδῃ τὴν Ἀθηνᾶν γυμνὴν εἰς τὸ λουτρόν της. Ἡ θεὰ τὸν ἐτύφλωσεν ἀμέσως. Διότι ἡ Ἀθηνᾶ ἦτο κόρη αὐστηροτάτη, ἄσπιλος καὶ ἐντιμοτάτη. Ἦτο καὶ ἔμεινε παρθένος καὶ ἐπροστάτευε τὰς παρθέλους. Οἱ Ἕλληνες παρέλειπον συνήθως τὸ ὄνομά της καὶ τὴν ὀνόμαζον *Παρθένον*. Καὶ πρὸς τιμὴν τῆς Παρθένου ἐκτίσθη ὁ ὡραιότερος ναὸς τοῦ κόσμου, τὸ καλλιτεχνικὸν ἀριστούργημα τῶν αἰώνων, ὁ *Παρθενὼν* ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἡ λατρεία τῆς Ἀθηνᾶς.

Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος εἶχον κτισθῆ
ναοὶ καὶ βωμοὶ πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς. Καὶ εἰς ὅλα
αὐτὰ τὰ μέρη ἐγίνοντο ἑορταὶ καὶ θυσίαι πρὸς τὴν
θεάν. Πάντοτε δὲ ἐθυσίαζον εἰς τὴν Ἀθηνᾶν βοῦς καὶ
ταύρους, ποτὲ δὲ μικρὰ ζῷα. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἰδαι-
τέρως ἐγίνοντο διάφοροι ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθη-
νᾶς, σπουδαιότερα δὲ ἀπὸ τῶν ἑορτῶν αὐτὰς ἦσαν τὰ
Παναθήναια.

Τὰ σύμβολα τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἐπειδὴ ἡ Ἀθηνᾶ ἦτο προστάτις κάθε ἐργασίας καὶ
σχεδὸν ὅλης τῆς ζωῆς εἶχε καὶ πολλὰ σύμβολα, ἐκ τῶν
ὁποίων τὰ κυριώτερα ἦσαν τὰ ἑξῆς:

α') *Ἡ γλαῦξ*, ἐπειδὴ τὸ πτηνὸν αὐτὸ ἔχει ὀφθαλ-
μοὺς μεγάλους καὶ πολὺ ζωηρούς, ὅπως πρέπει νὰ εἶνε
οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν σοφῶν.

β') *Ὁ ὄφις*, ὁ ὁποῖος ἔχει λαμπρὸν καὶ εὐκίνητον
σῶμα, ὅπως πρέπει νὰ εἶναι ὁ ὀπλισμένος στρατιώτης.

γ') *Ὁ ἀλέκτωρ*, διότι μάχεται μὲ ἰκανότητα καὶ
ὑπερηφάνειαν καὶ ἔχει παράστημα μεγαλοπρεπές.

δ') *Ἡ ἐλαία*, τὸ δένδρον τῆς εὐκαρπίας καὶ τῆς εἰ-
ρηνικῆς παραγωγῆς ποὺ κυρίως αὐτὸ ἠθέλεν ἡ θεά.

ε') *Ἡ ροιὰ* (ροδιά), ἡ ὁποία ἐπίσης παράγει ἀφθό-
νους καρπούς.

Τὰ ἀγάλματά της.

Ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἀρχαιό-
τητα πολλὰ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ σπου-
δαιότερον ὅμως ἐξ ὅλων ἦτο τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα

τῆς θεᾶς τὸ ὁποῖον εὐρίσκειτο ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ καλλιτεχνικά ἀριστουργήματα ὄλου τοῦ κόσμου. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο εἶχε κατασκευάσει ὁ Φειδίας καὶ εἶχεν ὕψος 12 μέτρων. Τὸ ἔνδυμα καὶ ἡ πανοπλία τοῦ ἀγάλματος ἦσαν χρυσαῖα, τὰ δὲ γυμνά μέρη αὐτοῦ ἦσαν ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἀπὸ πολυτίμους λίθους, ἡ ἀσπίς εἶχεν ὠραίας παραστάσεις καὶ τὸ κράνος ἦτο καταστόλιστον. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἐλέγετο τῆς *Παρθένου Ἀθηνᾶς*, σήμερον δὲ δὲν ὑπάρχει.

Ἐπὶ τοῦ κειμένου τούτου γίνεται ἡ διδασκαλία τῆς ἀναγνώσεως κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον:

Δ. Νὰ μοῦ διαβάσῃ ἓνας μαθητῆς πῶς ἐγεννήθη ἡ Ἀθηνᾶ (ἓνας μαθητῆς ἀναγινώσκει τὸ μέρος τοῦτο).

Δ. Ἐνας ἄλλος μαθητῆς νὰ μοῦ εἰπῇ τὴν ἔννοιαν τοῦ τεμαχίου αὐτοῦ, ὅπως ἡμπορεῖ (ἓνας μαθητῆς διηγεῖται τὸ μέρος τοῦτο ἐλευθέρως).

Δ. Ἄλλος μαθητῆς νὰ μοῦ διαβάσῃ τί ἐπροστάτευεν ἡ Ἀθηνᾶ. (Διαβάζει ἓνας μαθητῆς τὸ πρῶτον τμῆμα περὶ προστασίας τῆς σοφίας καὶ ἄλλος μαθητῆς λέγει τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ ἐλευθέρως).

Σημείωσις. Ἐξακολουθοῦμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὥστε οἱ μαθηταὶ ν' ἀναγνώσουν καὶ νὰ διηγηθοῦν ὅλα τὰ τεμάχια περὶ πολέμου, περὶ ἐργασίας, περὶ παρθενίας, περὶ τῆς λατρείας, τῶν συμβόλων καὶ τῶν ἀγαλμάτων τῆς Ἀθηνᾶς.

Δ. Ποιὸς ἀπὸ σᾶς ἡμπορεῖ νὰ μοῦ εἰπῇ κατὰ σειράν ὅλα τὰ τεμάχια ποὺ διαβάσατε καὶ μὲ δυὸ λέξεις τὸ καθένα;

Μ. Ἡ γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ σοφία, ὁ πόλεμος, ἡ ἐργασία, ἡ παρθενία, ἡ λατρεία τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ σύμβολά της καὶ τὰ ἀγάλματά της.

Δ. Ἐμποροῦσε τὸ βιβλίον μας νὰ γράψῃ τὰ τεμάχια αὐτὰ μὲ ἄλλην σειρὰν;

Μ. Ὁχι. Ἐπρεπε πρῶτα νὰ μάθωμεν τὴν γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς, κατόπιν τὴν ἐργασίαν τῆς καὶ κατόπιν τὰς τιμὰς, πού τῆς ἀπένεμον οἱ ἄνθρωποι.

Δ. Νὰ μοῦ εἰπῆτε κατὰ σειρὰν τί ἐπροστάτευεν ἡ Ἀθηνᾶ.

Μ. Τὴν σοφίαν, τὸν πόλεμον, τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν παρθενίαν.

Δ. Αὐτὰ τὰ τεμάχια ἔμποροῦσε τὸ βιβλίον μας νὰ τὰ γράψῃ μὲ ἄλλην σειρὰν;

Μ. Ἡ σοφία καλὰ ἐμπῆκε πρώτη, διότι αὐτὴ εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἀπὸ τὴν ἐργασίαν καὶ ἀπὸ τὴν παρθενίαν (προσκαλοῦνται καὶ ἄλλοι μαθηταὶ νὰ ἐκφέρουν τὰς γνώμας των).

Δ. Ἐγὼ δὲν συμφωνῶ μὲ τὸ βιβλίον. Βέβαια πρέπει νὰ τιμῶμεν τὴν σοφίαν, διότι εἶναι τὸ ὑψηλότερον καὶ ὠραιότερον μέρος τῆς ζωῆς μας. Θὰ προτιμοῦσα ὅμως νὰ ἐτίθετο ὡς πρῶτον τεμάχιον τὸ περὶ ἐργασίας, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐργασίαν ἔρχεται καὶ ἡ σοφία καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ὑγεία καὶ ὅλα τὰ ἄλλα.

Σημείωσις. Μετὰ τοῦτο ἀναγινώσκει τὸ ὅλον μάθημα ὁ διδάσκαλος καὶ μετ' αὐτὸν 2—3 οἱ μαθηταί.

2. Ὁρθογραφία.

Δ. Θέλω νὰ μοῦ ἀντιγράψετε ἀπὸ τὸ μάθημά μας αὐτὸ 5—6 σειράς. Αὐτὸ τὸ μέρος νὰ τὸ εὐρετε μόνοι σας καὶ νὰ εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα, πού σας ἔκαμαν μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν. Θὰ μάθετε δὲ νὰ τὸ γράφετε καὶ ἀπέξω χωρὶς ὀρθογραφικὰ λάθη. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ μοῦ εἰπῆτε τὸ μέρος αὐτὸ.

Μ. «Ὁ Ὀλυμπος κατασεύεται τότε, ἢ γῆ ἐκβάλλει κραυγὰς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως, συνιαρᾶσσειται ἀπὸ τὴν συγκί-

νησιν ἢ θάλασσα καὶ χύνει τὰ νερά της πρὸς τὴν ξηρὰν, ὁ ἥλιος σταματᾷ διὰ τὴν θαυμάσῃ τὴν μεγαλοπρεπῆ θεάν, ὀλόκληρος ἢ φύσις χαίρει καὶ ἀγάλλεται».

3. Γραμματική.

Δ. Εἰς αὐτὸ τὸ τεμάχιον πού θὰ ἀντιγράψετε νὰ μοῦ εὑρετε τὰ ρήματα. (Γίνεται).

Δ. Τώρα νὰ μοῦ χωρίσετε τὰ ρήματα τοῦ ἐνεργητικοῦ τύπου ἀπὸ τὰ ρήματα τοῦ μέσου τύπου.

Μ. Ρήματα ἐνεργητικοῦ τύπου: ἐκβάλλει—χύνει—σταματᾷ—θαυμάσῃ—χαίρει. Ρήματα μέσου τύπου: κατασεύεται—συνταράσσεται—ἀγάλλεται.

Δ. Νὰ μοῦ εὑρετε ποῖα ἀπὸ τὰ ρήματα αὐτὰ εἶναι χρόνου ἐνεστώτος.

Μ. Ὅλα πλὴν τοῦ θαυμάσῃ.

Δ. Νὰ μοῦ κλίνετε τὰ ρήματα αὐτὰ (Γίνεται). Τώρα νὰ μοῦ τὰ γράψετε εἰς τὰ τετράδιά σας, ὅπως τὰ ἐκλίνετε. Γίνεται ὡς ἑξῆς:

ἐκβάλλω	χύνω	σταματῶ	χαίρω
ἐκβάλλεις	χύνεις	σταματᾷς	χαίρεις
ἐκβάλλει	χύνει	σταματᾷ	χαίρει
ἐκβάλλομεν	χύνομεν	σταματῶμεν	χαίρομεν
ἐκβάλλετε	χύνετε	σταματᾶτε	χαίρετε
ἐκβάλλουν	χύνουν	σταματοῦν	χαίρουν

κατασεύομαι	συνταράσσομαι	ἀγάλλομαι
κατασεύεσαι	συνταράσσεσαι	ἀγάλλεσαι
κατασεύεται	συνταράσσεται	ἀγάλλεται
κατασειόμεθα	συνταρασσόμεθα	ἀγαλλόμεθα
κατασεύεσθε	συνταράσσεσθε	ἀγάλλεσθε
κατασεύονται	συνταράσσονται	ἀγάλλονται

Σημείωσις. Ἐχει ἰδιαιτέραν σημασίαν νὰ σχηματίζωνται τὰ ρήματα κατὰ κατακορύφους στήλας, διότι οὕτω αἱ εἰκόνες τῶν τύπων εἶναι ζωηρότεραι. Ἐπίσης πρέπει νὰ λαμβάνεται πρόνοια ὅπως ἡ ἀντιγραφή χάριν ὀρθογραφίας γίνεται μὲ στραγγύλην γραφήν.

4. Ἐκθεσις.

Δ. Εἰς τὴν σελίδα 101 τὸ βιβλίον μας γράφει διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Θὰ διαβάσετε τὸ μέρος αὐτὸ καὶ τὴν ἔννοιάν του θὰ μοῦ τὴν γράψετε εἰς τὰ τετράδιά σας ὡς ἔκθεσιν. Δὲν θέλω νὰ μοῦ γράψετε χρονολογίας οὔτε λεπτομερείας. Πρὸ πάντων νὰ γράψετε τὴν θρησκευτικὴν ἑορτὴν καὶ τοὺς ἀγῶνας.

5. Γεωγραφία.

Δ. Τί συνέβη κατὰ τὴν γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς ;

Μ. Συνεταράχθη ἀπὸ τὴν συγκίνησιν ἡ θάλασσα καὶ ἔχυσε τὰ νερά της πρὸς τὴν ξηράν.

Δ. Τί ἐννοεῖ τὸ βιβλίον μας, ὅταν λέγῃ αὐτὰ τὰ πράγματα; Συγκινεῖται ἡ θάλασσα; Καὶ ἂν χύσῃ τὰ νερά της εἰς τὴν ξηράν, τί θὰ συμβῆ;

Μ. Λέγομεν ὅτι συγκινεῖται ἡ θάλασσα, ὅταν γίνεται τρικυμία καὶ τὰ κύματα σπάζουν εἰς τὴν παραλίαν. Ἐὰν τὰ νερά τῆς θαλάσσης ἐχύνοντο ὅλα εἰς τὴν ξηράν, θὰ ἐπνίγετο ὅλος ὁ κόσμος, διότι δὲν θὰ ὑπῆρχε πλέον ξηρά.

Δ. Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, διότι ἡ θάλασσα εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ξηράν. Πόσον δὲ μεγαλυτέρα εἶναι θὰ τὸ μάθωμεν εἰς τὰς «**Γεωγραφικὰς Διδασκαλίας**» Καραγιάννη διὰ τὴν ε' τάξιν καὶ μάλιστα εἰς τὸ πρῶτον μάθημα.

Σημειώσεις. Οἱ μαθηταὶ ἀνοίγουν τὸ δεύτερον τεῦχος τῶν «Γεωγραφικῶν Διδασκαλιῶν» Καραγιάννη καὶ παρατηροῦν τὸν χάρτην ὀλοκλήρου τῆς γῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου γίνεται τὸ μάθημα ὡς ἑξῆς :

Δ. Νὰ μοῦ εὑρετε καὶ μοῦ ἀπαριθμήσετε τὰ μεγάλα τμήματα τῆς ξηρᾶς.

Μ. Ἀσία ἓνα, Εὐρώπη δύο, Ἀφρική τρία, Αὐστραλία τέσσαρα, Νότιος Πόλος πέντε, Νότιος Ἀμερικὴ ἕξ καὶ Βόρειος Ἀμερικὴ ἑπτὰ.

Δ. Ναί. Ἡ Ἀμερικὴ πράγματι εἶναι δύο μεγάλα τμήματα, ἀλλὰ τὴν θεωροῦμεν ὡς ἓνα.

Δ. Καὶ τῆς θαλάσσης τὰ τμήματα.

Μ. Εἰρηνικὸς ὠκεανός, Ἀτλαντικὸς καὶ Ἰνδικός.

Δ. Σύμφωνα, ἀλλὰ εἶναι καὶ δύο ἄλλα μεγάλα τμήματα τῆς θαλάσσης, ποὺ δὲν ὀνομάζονται εἰς τὸν χάρτην.

Μ. Εἶναι τὸ ἓνα πρὸς νότον καὶ τὸ ἄλλο πρὸς βορρᾶν. Καὶ λέγονται Νότιος καὶ Βόρειος Παγωμένος ὠκεανός.

Δ. Τώρα πόση εἶναι ἡ ἔκτασις τῆς ξηρᾶς καὶ πόση τῆς θαλάσσης θὰ τὸ εὔρωμεν εἰς τὸ βιβλίον μας.

Σημειώσεις. Ἐκ τοῦ κειμένου τῆς διδασκαλίας ἀναγινώσκει ὁ διδάσκαλος πρῶτον τὰ περὶ ξηρᾶς καὶ καλεῖ νὰ ἀναγνώσουν τὸ αὐτὸ τμῆμα καὶ 2—3 μαθηταί. Καθ' ὅμοιον τρόπον γίνεται καὶ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ δευτέρου τμήματος περὶ θαλάσσης μέχρι τοῦ τμήματος «Ποῖαι δυνάμεις κινοῦν τὰ θαλάσσια νερά», τὸ ὁποῖον ἀφήνεται δι' ἄλλο μάθημα.

6. Φυσικὴ ἱστορία.

Ὁ βοῦς.

Δ. Ποίας τιμᾶς ἀπέδιδον εἰς τὴν Ἀθηναίων οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι;

Μ. Ἐκαμναν πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς ἑορτᾶς καὶ θυσίας. Ἐθυσίαζον ὅμως εἰς τοὺς βωμούς της πάντοτε μεγάλα ζῶα, ὅπως εἶναι τὰ βῶδια.

Δ. Ὅσοι ἀπὸ σᾶς ἔχουν ἰδεῖ βῶδι νὰ μοῦ εἰποῦν περὶ αὐτοῦ ὅτι ἤμποροῦν.

Μ. Ἐχει κέρατα, μᾶς δίδει τὸ δέρμα του, τὸ κρέας του, τὴν κοπριά του. Ὀργώνει τὰ χωράφια. Ἡ ἀγελάδα μᾶς δίδει τὸ γάλα της. Εἶνε μεγάλο ζῶον. Τρώγει χόρτα, ἄχυρα, φύλλα, βαμβακόσπορον, πίτυρα καὶ βλαστούς.

Δ. Τὸ βῶδι μᾶς δίδει τὸ δέρμα του. Τί τὸ θέλομεν τὸ δέρμα αὐτό;

Μ. Τὸ δέρμα τοῦ βωδιοῦ τὸ κατεργάζονται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰ βυρσοδεψεῖα καὶ μὲ αὐτὸ κατασκευάζονται σόλες διὰ τὰ ὑποδήματα. Εἶναι στερεώτατον τὸ δέρμα αὐτό.

Δ. Πόσον κρέας ἤμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ ἓνα μεγάλο βῶδι;

Μ. Περισσότερον ἀπὸ 200 ὀκάδες. Τὸ κρέας αὐτὸ τὸ ἀγοράζομεν ἀκριβώτερα ἀπὸ 40 δραχμᾶς, ἐπομένως ἓνα βῶδι μὲ τὸ κρέας του δίδει 6—8 χιλιάδας δραχμῶν. Ὑπάρχουν βῶδια πού ζυγίζουν 500 ὀκάδας. Εἶναι αὐτὰ πού φέρνουν ἀπὸ τὴν Πολωνίαν. Τὸ βωδινοῦ κρέας γίνεται βραστὸ καὶ εἶναι πολὺ δυναμωτικό.

Δ. Ἐνας γεωργὸς ἔχει 2 βῶδια καὶ μὲ αὐτὰ ὀργώνει ξένα κτήματα. Κάννει ὁ γεωργὸς αὐτὸς 200 ἡμερομίσθια τὸ ἔτος καὶ παίρνει 120 δραχμᾶς τὴν ἡμέραν. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὸ ἡμερομίσθιον τοῦ γεωργοῦ, δηλ. 60 δραχμᾶς τὴν ἡμέραν, μένουں ἄλλαι 60 δραχμαὶ διὰ τὰ δύο βῶδια. Πόσα χρήματα μᾶς δίδει κατ' ἔτος τὸ κάθε βῶδι;

Μ. 6.000 δραχμᾶς. Ἄλλὰ μᾶς δίδει καὶ κοπριά.

Δ. Ναί. Καὶ ἡ κοπριά του κατ' ἔτος ἔχει ἀξίαν 1000 δραχμῶν.

Δ. Είπατε ότι η αγελάδα μᾶς δίδει γάλα. Πόσον γάλα ἤμπορεί νά μᾶς δώσῃ τήν ἡμέραν;

Μ. 10 ὀκάδες (ἄλλος μαθητής 8, ἄλλος 14).

Δ. Εἶνε ἀλήθεια ὅτι ἄλλη αγελάδα μᾶς δίδει πολὺ γάλα καὶ ἄλλη ὀλίγο. Ὑπάρχουν αγελάδες, πού μᾶς δίδουν 16 ὀκάδες γάλα τήν ἡμέραν, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι, πού μᾶς δίδουν μόνον 6 ὀκάδες. Αἱ ἑλληνικαὶ αγελάδες δίδουν ὀλίγον γάλα. Ἄς ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι μία αγελάς μᾶς δίδει τήν ἡμέραν 6 ὀκάδες γάλα καὶ ὅτι τήν ἀρμέγομεν ἐπὶ 250 ἡμέρας τὸ ἔτος. Πόσον εἰσόδημα θὰ μᾶς δίδῃ κατ' ἔτος.

Μ. Θὰ μᾶς δίδῃ κατ' ἔτος 1500 ὀκάδες γάλα. Τὸ γάλα τὸ πωλεῖ ὁ αγελαδοκόμος 6 δραχμάς τήν ὀκᾶν, ἐπομένως ἡ αγελάς δίδει κατ' ἔτος γάλα ἀξίας 9.000 δραχμῶν.

Δ. Διὰ τὴν αγελάδα γράφει πολλὰ πράγματα τὸ βιβλίον μας εἰς τὴν σελίδα 37. Τὸ μάθημα αὐτὸ θὰ σᾶς τὸ διαβάσω ἐγὼ καὶ σεῖς θ' ἀκοῦτε. Κατόπιν θὰ τὸ διαβάσετε καὶ σεῖς.

Σημείωσις α'. Ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν σελίδα 37 τῆς «Μεγάλης Σχολικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» Καραγιάννη (τόμος Α') διαβάσει ὀλόκληρον τὸ μάθημα περὶ αγελάδος καὶ κατόπιν καλεῖ νά ἀναγνώσουν τὸ αὐτὸ μάθημα 2 ἢ 3 μαθηταί.

Σημείωσις β'. Ὁ βοῦς κατὰ τὸ ἐπίσημον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα πρέπει νά διδάσκηται εἰς τὴν δ' τάξιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, εἰς δὲ τὴν ε' ὀρίζει νά διδάσκωνται ζῶα ξένων χωρῶν. Εἰς τὴν δ' ὅμως τάξιν συγκεντρώνεται τόσον πολλὴ ὕλη φυσιολογικῶν, ὥστε νά καθίσταται ἀδύνατος ἡ διδασκαλία αὐτῆς. Διὰ τοῦτο εὐρίσκομεν σκόπιμον τὰ ὠφελιμώτερα τοῦλάχιστον ζῶα καὶ φυτὰ τῆς Ἑλλάδος νά διδάσκωνται εἰς τὴν ε' τάξιν, παραλειπομένης τῆς διδασκαλίας τοῦ ρινόκερω, τοῦ ἵπποποτάμου, τοῦ ἐμού, τοῦ καγκουρώ, τοῦ κόνδορος καὶ ἄλλων ζῶων, τὰ ὅποια ὁ Ἕλληνας οὔτε εἶδε οὔτε θὰ ἰδῇ.

7. Ἀριθμητικὴ

Πρόβλημα 1ον.

Ἐνα κεφάλι τυρὶ ἀπὸ γάλα ἀγελάδος ζυγίζει 5 ὀκάδες καὶ 350 δράμια, τὸ πωλεῖ δὲ ὁ παραγωγὸς πρὸς 40 δραχμὰς τὴν ὀκᾶν. Πόσα χρήματα θὰ εἰσπράξῃ ἀπὸ τὸ τυρὶ αὐτό;

Δ. Αὐτὸ τὸ πρόβλημα θὰ τὸ λύσωμεν πρῶτα προφορικῶς καὶ ὕστερα γραπτῶς εἰς τὸν πίνακα. Ἐνας μαθητὴς νὰ μοῦ εἰπῇ πῶς θ' ἀρχίσωμεν νὰ λύσωμεν τὸ πρόβλημα αὐτό.

Μ. Πρῶτα θὰ εὔρωμεν πόσα θὰ εἰσπράξῃ ὁ παραγωγὸς ἀπὸ τὰς 5 ὀκάδας καὶ κατόπιν ἀπὸ τὰ 350 δράμια. Τελευταῖον θὰ προσθέσωμεν τὰ δύο ποσὰ καὶ θὰ τὸ εὔρωμεν.

Δ. Νὰ συνεχίσῃ ἄλλος μαθητὴς.

Μ. Ἡ μία ὀκᾶ ἔχει 40 δραχμὰς, αἱ δύο ὀκάδες ἔχουν 80, αἱ 3 ἔχουν 120, αἱ 4 ἔχουν 160 καὶ αἱ 5 ὀκάδες ἔχουν 200 δραχμὰς, ἢ συντομώτερα: ἡ μία ὀκᾶ ἔχει 40 δραχμὰς, αἱ δύο ὀκάδες δύο φορές τὸ 40 καὶ αἱ 5 ὀκάδες 5 φορές τὸ 40, δηλαδὴ 200.

Δ. Νὰ συνεχίσῃ ἄλλος μαθητὴς.

Μ. Τὰ 200 δράμια, δηλαδὴ ἡ μισὴ ὀκᾶ, ἔχουν 20 δραχμὰς, τὰ 100 δράμια ἔχουν 10 δραχμὰς καὶ τὰ 50 δράμια 5, ἐπομένως τὰ 350 δράμια ἔχουν 20 καὶ 10 καὶ 5 δραχμὰς, δηλαδὴ 35.

Δ. Ἄλλος μαθητὴς νὰ συνεχίσῃ.

Μ. Ἀπὸ τὰς 5 ὀκάδας θὰ εἰσπράξῃ ὁ παραγωγὸς 200 δραχμὰς ἀπὸ τὰ 350 δράμια, 35, τὸ ὅλον θὰ εἰσπράξῃ 235 δραχμὰς.

Δ. Τώρα νὰ ἔλθῃ ἓνας νὰ λύσῃ τὸ ἴδιο πρόβλημα εἰς τὸν πίνακα γραπτῶς.

Μ. 5 ὀκ. 350 δρμ. 40 δρχ.

	δρμ.	δρχ.	δρχ.
Δύοις : α) 5 ×	β) 200 =	20	γ) 200 +
40	100 =	10	35
200	50 =	5	235
	350 =	35	

Πρόβλημα 2ον.

Ένας γεωργός τρέφει μίαν γαλακτοφόρον αγελάδα, έξοδώνει δὲ δι' αὐτήν τὴν ἡμέραν 5 δκάδες πίτυρο, τὸ ὅποιον ἀγοράζει πρὸς 3 δραχμὰς τὴν δκάν. Τὴν αγελάδα ἀρμέγει ἐπὶ 300 ἡμέρας τὸ ἔτος, παίρνει δὲ τὴν ἡμέραν 6 δκάδες γάλα τὸ ὅποιον πωλεῖ πρὸς 6 δραχμὰς τὴν δκάν. Κερδίζει ἀπὸ τὴν αγελάδα αὐτὴν ἢ χάνει καὶ πόσα;

Σημείωσις. Καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο λύουν εἰ μαθηταὶ πρῶτον προφορικῶς καὶ κατόπιν γραπτῶς εἰς τὸν πίνακα, καθ' ὃν τρόπον ἔλυσαν καὶ τὸ 1ον.

• Πρόβλημα 3ον.

Ἡ Ὀλλανδία ἔχει 1.500.000 γαλακτοφόρους αγελάδας. Κάθε αγελάς δίδει τὸ ἔτος 3.000 δκάδες γάλα, τὸ ὅποιον πωλεῖται πρὸς 6 δραχμὰς τὴν δκάν. Πόσον εἶναι τὸ ἀκαθάριστον εἰσόδημα τῆς Ὀλλανδίας ἀπὸ τὸ γάλα τῶν αγελάδων τῆς;

Σημείωσις. Τὸ πρόβλημα τοῦτο θά λυθῇ μόνον γραπτῶς.

8. Ἱστορία

Δ. Ποῖα ἑορταὶ ἐγίνοντο εἰς τὰς Ἀθήνας χάριν τῆς Ἀθηνᾶς;

Μ. Τὰ Παναθηναῖα. Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους ἐγίνετο μὲ μεγάλην λαμπρότητα.

Δ. Τί ἦτο ὁ Περικλῆς καὶ πότε ἔζησε;

Μ. Ὁ Περικλῆς ἦτο ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔζησε κατὰ τὸ 450 π. Χ.

Δ. Ναί. Λεπτομερείας ὅμως περί τοῦ βίου καί τῶν ἔργων τοῦ Περικλέους θά σᾶς εἰπῶ ἐγώ :

Ὁ Περικλῆς ἐγεννήθη τὸ 490 π. Χ. καί ἀπέθανε τὸ 429 π. Χ. Ἐπομένως ἔζησεν 61 ἔτη. Ὁ πατήρ του ἐλέγετο Ξάνθιππος καί ἦτο στρατηγός. Ἡ μήτηρ του ἐλέγετο Ἀγαρίστη καί κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν. Διδάσκαλοι τοῦ Περικλέους ὑπῆρξαν οἱ φιλόσοφοι Ζήνων καί Ἀναξαγόρας καί ὁ μουσικὸς Δάμων.

Τὸ 462 ὁ Περικλῆς ἤρχισε ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Ἀπὸ τοῦ 462 μέχρι τοῦ 448 οἱ Ἀθηναῖοι διεξήγαγον πολλοὺς πολέμους ἐξωτερικοὺς καί ἐσωτερικοὺς. Καί ἐξωτερικῶς μὲν ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Περσῶν, τῆς Κύπρου καί τῆς Φοινίκης, ἐσωτερικῶς δὲ κατὰ τῆς Κορίνθου, τῆς Αἰγίνης, τῆς Ἐπιδάουρου, τῶν Φωκῶν, τῶν Λοκρῶν, τῶν Θηβαίων, τῶν Σικυωνίων, τῶν Σπαρτιατῶν καί ἄλλων.

Τὸ 442 ὁ Περικλῆς ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων *στρατηγὸς—αὐτοκράτωρ*, δηλαδή ἀνώτατος ἄρχων ἔχων τὴν ἐξουσίαν νὰ εἶναι ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, νὰ κηρύσσει τὸν πόλεμον, νὰ ὑπογράψῃ συνθήκας καί νὰ διοικῆ τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καί τὴν βουλήν. Κατὰ τὸ ἔτος 431 ἐξεπράγη ὁ μακρὸς καί καταστρεπτικὸς διὰ τὴν Ἑλλάδα πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὁ Περικλῆς ὅμως ἀπέθανε κατὰ τὸ 3ον ἔτος τοῦ πολέμου αὐτοῦ.

Ὁ Περικλῆς ἀπέδιδε μεγάλην ἀξίαν εἰς τὰ γράμματα καί τὰς τέχνας. Διὰ τοῦτο ἐτίμα καί ἐσέβετο ἰδιαιτέρως τὸν διδάσκαλόν του φιλόσοφον Ἀναξαγόραν, τὸν μεγάλον ποιητὴν Σοφοκλέα, τὸν μεγαλύτερον καλλιτέχνην [τῆς ἀρχαιότητος Φειδίαν, τὸν ἔσοχον ἀρχιτέκτονα Μνησικλέα καί ἄλλους ἀνθρώπους διανοουμένους. Μὲ τὴν βοήθειαν ὄλων αὐτῶν ὁ Περικλῆς κατεσκεύασε τὸν Παρθενῶνα, τὰ Προ-

πύλαια, τὰ Μακρὰ Τείχη, τὰ ὅποια συνέδεον τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν Πειραιᾶ, θέατρα καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα. Ἐπίσης ἐνίσχυσε τὸ ἐμπόριον καὶ συνεκέντρωσεν εἰς τὰς Ἀθήνας μέγαν πλοῦτον. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Περικλέους ὑπῆρξε τόσον λαμπρὰ, ὥστε νὰ ὀνομάζεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας «*χρυσοῦς αἰὼν*».

Σημείωσις. Τὴν διήγησιν ταύτην ἐπαναλαμβάνουν 2—3 μαθηταί, προσκαλοῦνται δὲ κατόπιν ὅλοι οἱ μαθηταὶ νὰ ποσέξουν ἰδιαιτέρως τὴν ἀγάπην τοῦ Περικλέους πρὸς τὰς τέχνας καὶ τὴν ἐκτίμησιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς καλλιτέχνας. Ἐπίσης ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν ἐπὶ τῆς μορφωτικῆς ἀξίας τῶν καλλιτεχνημάτων τῆς Ἀκροπόλεως διὰ μέσου τῶν αἰῶνων.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

- 1) Σιωπηράι ένασχολήσεις έν τῷ Δημοτικῷ Σχολείῳ
- 2) Ὑποδειγματικαί Διδασκαλίαι κατά τὸ Σχολεῖον Ἐργασίας
- 3) Τά Δικαιώματα τοῦ Παιδιοῦ